

MUUSIKA

12 DETSEMBER 2018

2.50 €

- PLOKKFLÖÖDIRÜÜTEL **TAAVI-MATS UTT**
- LOODUSESSE SULAV **PÄRDI KESKUS**
- "JÕULUJAZZI" KÜLALINE **LIZZ WRIGHT**
- **MUUSIKAFILMIDE** PÕNEV MAAILM

Eesti muusika- ja teatriakadeemia kontserdid

DETSEMBRIS

1.12 kell 17

EMTA kammersaal

Klassikontsert

Arvo Leibur viiuliüliõpilased

Klaveril Thea Nestor

1.12 kell 19

Väike-Maarja seltsimaja

Pergolesi

“Teenija-käskijanna”

(“La serva padrona”)

kontsertettekanne

Lavastaja Jan Teevet

(juhendaja Anne Türrpu)

Lauljate muusikaline juhendaja ja kontsertmeister Ene Rindesalu

Osades Grete Oolberg, Raiko Raalik

Kaastegev EMTA barokkansambel

(juhendajad Imbi Tarum ja

Meelis Orgse)

2.12 kell 14

EMTA kammersaal

Jubilate

Riho Mägi 75

Esinevad Riho Mägi endised kolleegid ja sõbrad, noorema põlvkonna tuuba-, trombooni- ja eufooniumimängijad ning vaskpillikvintett Tuulisbrass,

Eesti Akadeemiline Vaskpillikvintett,

Kuhmo Trio jt

Kavas Crespo, Pachelbel, Kõiv jt

2.12 kell 16

Heliloojate Kappide majamuuseum,

Suure-Jaani

EMTA üliõpilaste

kammerkontsert

Koostöös Põhja-Sakala vallaga

2.12 kell 17

Tallinna Rootsi-Mihkli kirik

Advendikontsert

EMTA koor ja sinfonietta

Solistid Maria Melaha (sopran),

Tuuri Dede (metsosopran),

Joosep Trumm (tenor)

Dirigendid Mai Simson ja Kaspar Mänd

Kavas Respighi, Sandström, Kreek

4.12 kell 18

EMTA kammersaal

Tudengiteisipäev

Liliane Reiljan (klaver)

Kavas Schumann, Chopin

5.12 kell 19

EMTA kammersaal

Jubilate

Olavi Kasemaa 75

Esinevad endised ja praegused õpilased

ning külalised Hanna Taube, Tanel

Koho, Karl Tipp, Eve Neumann,

Valdur Neumann, Ursula Chillaud,

Liis Mäevälja, Rene Laur,

Joonas Neumann (TMKK),

Emma Jõgi (TMKK), Elisabeth Pae

(VHK), Jandra Puusepp, Roland Mällo,

saksofoniansambel SaxMachine,

EMTA saksofonikvartett jt

Klaveril Ralf Taal, Kaisa Laasik,

Maila Laidna

Kavas Decruck, Glass, Bernstein,

Piazzolla, Tubin, Kareva, Kõrvits,

Sumera jt

6.12 kell 19

EMTA kammersaal

Klassikontsert

Nata-Ly Sakkose kammeransambli

üliõpilased

7.12 kell 19

EMTA kammersaal

Improvisatsioonikursuse

lõppkontsert

Alistair MacDonald (*live*-elektroonika, šotimaa)

Kaastegevad kursusel osalenud

üliõpilased ja õppejõud

Kavas vabad improvisatsioonid

erinevates kammerkoosseisudes koos

live-elektroonikaga

13.12 kell 15.15

Tallinna toomkirik

Jõuluootus

EMTA koor ja sinfonietta

Juhatavad EMTA kooridirigeerimise

eriala tudengid

Kavas Bach ja kaunimad jõululaulud

13.12 kell 17

Adamson-Ericu muuseum

Kitarriõhtu

Heiki Mätliku kitarrüliõpilased

Agni-Sandia Hallik,

Romet Osipov,

Yifei Wu

Kavas Bach, Dowland, Hallik, Mertz jt

Sissepääs muuseumipiletiga

13.12 kell 19

EMTA kammersaal

Klassikontsert

Toivo Nahkuri klaveriüliõpilased

14.12 kell 19

EMTA orelisaal

“Advendibarokk”

Imbi Tarumi klavessiiniüliõpilased

Kavas inglise, saksa ja prantsuse barokkmuusika

15.12 kell 14

EMTA orelisaal

Jõulukontsert

Andres Uibo ja Toomas Trassi oreliüliõpilased

15.12 kell 17

EMTA kammersaal

Madisoni muusikakooli

(Singapur) õpilaste kontsert

16.12 kell 14

EMTA orelisaal

Jõulukontsert

Urmas Vulbi viiuliüliõpilased

Klaveril Thea Nestor

16.12 kell 17

EMTA kammersaal

Külaliskontsert

Anna Laukhina (viul, Venemaa),

Henry-David Varema (tšello),

Regina Glazunova (klaver, Venemaa)

Kavas Rahmaninov, Šostakovitš

17.12 kell 19

Tallinna Filharmoonia

Mustpeade maja valge saal

Jõulueri

Esinevad EMTA õppejõud

Pilet 5 EUR

18.12 kell 18

EMTA kammersaal

Tudengiteisipäev

Merily Leotoots (viul), Kati Meibaum (viul)

Kavas Reger, Ysaÿe, Prokofjev

20.12 kell 19

EMTA kammersaal

Pärimusmuusikute

jõulukontsert-pidu

Esinevad EMTA pärimusmuusika eriala

üliõpilased ja õppejõud

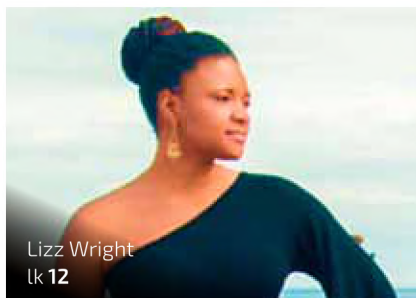
Kontserdile järgneb tantsuõhtu

Detsembrikuu on käes, aasta kingikott on olnud ülikiriklik. "Eesti vabariik 100" võimaldas eesti arvukat ja väärtuslikku muusikat näidata ka Eestist väljaspool rohkem, kui kunagi varem. Rikkalik on ka aastat 2018 lõpetav number, kus kõneleb muusik ja pillimeister Taavi-Mats Utt, avaneb vaade väheteadvustatud väärtuslikule heliloojale Ants Sõbrale, Pärdi keskuse töötajad räägivad, kuidas keskus sündis, Maian Kärmas kõneleb oma armastusest Lizz Wrighti vastu ning Heidi Pruuli avab muusikafilmi kirevat maailma. Kõike ei jõua loetledagi, head lugemist ja pühadeootust!

la Rimmel

Arvo Pärdi keskus
lk 16

Lizz Wright
lk 12

Ants Sõber
lk 14

MUUSIKA

Peatoimetaja **la Rimmel** ia@ema.edu.ee
Toimetaja **Tiina Mattisen** tiinamattisen@gmail.com
Toimetaja **Virge Joamets** virgejoamets@gmail.com
Toimetaja **Joosep Sang** joosep@ema.edu.ee
Reklaam **Herje Tamm** herje@ema.edu.ee
Kujundaja **Ande Kaalep** ande.kaalep@gmail.com
Keel ja korrektuur **Virge Joamets**

Toimetuse kolleegium: Eesti Muusikanõukogu juhatus
Toimetuse: Voorimehe 9, Tallinn 10146
Toimetuse telefon **6 833 107**
Kodulehekülj: **www.ajakirimuusika.ee**
Digiväljaanne paberväljaande tellijale:
www.kultuurileht.ee
Trükitud **Aktaprindis**
Kukermiidi tn 10, 11216 Tallinn

ISSN 1406-9466
© Eesti Muusikanõukogu
Rahastaja EV Kultuuriministeerium
Ajakirja ilmumist toetab Eesti Kultuurkapital
Väljaandja SA Kultuurileht
Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Tellimine: AS Express Post
Peterburi tee 34-5,
Tallinn 11415
Tel 617 7717, www.tellimine.ee
Tellimisindeks 00679
E-arve püsimumaksega **1,60** eurot number
Aastatellimus **28** eurot
Muusikaõpetajatele ja
-õpilastele aastatellimuse
soodushind 22 eurot.
Soodushind kehtib ka pensionil
olevatele muusikaõpetajatele.
Tellimine: ia@ema.edu.ee

PERSOON

2 Taavi-Mats Utt: parim inspiratsiooniallikas on ansamblimäng.
Marju Riisikamp

10 MUUSIKAUUDISEID MAAILMAST
Nele-Eva Steinfeld

11 EUROPE JAZZ MEDIA SOOVITAB

TÄHT

12 Osaduse saadik muusikas – Lizz Wright.
Maian Kärmas

EV 100 – UNARUL AARDED

14 Topeltjuubel: Ants Sõber 90, orelikontsert 40.
Taavi Hark

PILK

16 Dialoog muusika ja metsavaikuse vahel. Arvo Pärdi keskus Laulasmaal.
Sandra Kalmann

19 Kohtumine Peeter Liljega. Raamatust "Peeter Lilje. Elu kui paljutöötav algus".
Kai Taal

21 Muusikafilmi võluv maailm. Heidi Pruuli muusikafilmidest.
la Rimmel

24 Üksinduse laul. Filmist "Tõnu Kõrvits. Lageda laulud".
Dorian Supin

OOPUS

25 Uus oreli- ja koorisümfoonia - mis ja kellele?
Pärtel Toompere

ARVAMUS

26 Lunastav kehalisus. Järelmõtteid rahvusvahelisele nüüdismuusikafestivalile "AFEKT".
Kerri Kotta

MULJE

28 Ilus ... ja hea. EMTA "Sügisfestivalist".
Einike Leppik

30 Prantslased vaimustasid Pärdist. TKO ja EFK Pariisi filharmonias.
Kerstin Kullerkupp

31 Külg külje kõrval. Royal Concertgebouw orkester Tallinnas.
Toomas Velmet

32 Klarnetirepertuaari tugisammas. Klarnetist Signe Sõmer ja ERSO.
Aare Tool

32 Armastus on ikka seesama, olgu mis sajand tahes. Festivalist "Orient et Occident".

Eva Lepik
33 Corelli Musicu tervitused Viinist.
la Rimmel

34 Eesti laul. Arete Kerge ja Juhan Tralla kontsertidest.
Maarja Leemet

35 Jazzisündmus koduses Kumus. Wolfgang Muthspieli kvintett.
Ivo Heinloo

37 MUUSIKAUUDISEID EESTIST

39 HELIPLAATIDE TUTVUSTUS

Taavi-Mats Utt:

parim inspiratsiooniallikas on ansamblimäng

MARJU RIISIKAMP
varajase muusika väärtustaja

Varajase muusika stuudio Cantores Vagantes eestvedaja Taavi-Mats Utt on äsja, novembris, kutsunud esmakordselt ellu festivali "Tallinn feat. Reval". Sellesse sügisesse jääb tal ka oluline algatus Eesti pilliõppes, nimelt pani Utt aluse uuele plokklöödikoolile asukohaga Nõmmel. Tema tegevuses interpreedi, pedagoogi ja pillimeistrina ongi vaieldamatult kesksel kohal esmapilgul lihtne pill – plokklöödi. Enam kui viisteist aastat on ta juhtinud Euroopa plokklöödiõpetajate assotsiatsiooni Eesti haru tööd ning pakkunud selle institutsiooni raames hulgaliselt loenguid ja täienduskoolitusi. Utt on tuntud ka pillimeistrina, kes on dokumenteerinud suure hulga vanu originaal-plokklöödi Peterburi, Haagi, Viini, Berliini ja Brüsseli muuseumides ja paljudes erakollektsioonides ning valmistanud puupuhkpille peamiselt välistellijaile. Näiteks on Schola Cantorum Basiliensis Uttil tellinud kahesteistkümnest pillist koosneva plokklöödiansambli, ka mängivad tema pillidega tuntud muusikud Jeanette van Wingerden, Eva Lêgene, Conrad Steinmann ja Claire Michon. Pikk lavakarjäär, hulk salvestisi nii eesti kui välisinterpretidega, teadusartiklite koostamine jne moodustavad vaid osa tema panusest oma valdkonna arengusse. Siinsetel lehekülgedel avaneb põgus sissevaade Taavi-Mats Utti tegevusvälja, mis ühtlasi pakub põnevaid tulevikuvisioni Eesti muusikaõppes ja kultuurielus tervikuna.

Eestis oled kunagi alustanud plokklöödiõpinguid Heino Jürisalu ning oboeõpinguid Leho Läte juures. 1997. aastal astusid Haagi konservatooriumisse samuti kahele erialale: plokklöödi ja barokkobo. Kuidas iseloomustaksid neid kaht üsna erineva kõlaga puhkpilli, meediumit muusikalise materjali ning emotsiooni edastajana?

Kõik, mis väidab, on sulatõsi. Pillid on erinevad ja puupuhkpillide seas oma-moodi lausa äärmuslikud. Ka nende mängijad on olnud küllalt erinevat tõugu moosekandid. Tänapäeval oleme harjunud liigitama instrumente keelpillideks ja puhkpillideks, millest viimased omakorda jagunevad jne, kuid minule on sümpaatsem hoopis vanem liigitus ehk professionaali pillid ja amatööri või dilettandi pillid.

Siinkohal tuleb muidugi kohe toonitada, et amatöör ja dilettant olid mõlemad väga lugupeetud, sest musitseerisid, et tegelda kaunite kunstidega. Nad olid haritud, neil oli piisavalt vaba aega ja raha ning just neile oli mitme aas-

tasaja vältel suunatud kogu trükitud muusika. Nende pillidele kehtisid kaunis kindlad nõudmised: pilli pidi olema kas füüsiliselt kerge mängida, nii et see ei tohtinud deformeerida keha, pill või selle ansambel pidi võimaldama mängida polüfoonilist muusikat. Plokklöödi koos klavnpillide ja laadidega keelpillidega kuulus esimesse valikusse.

Oboe seevastu oli professionaali pill. Professionaal võis küll olla hästi makstud, kuid tema positsioon ühiskonnas ei olnud kuigi kõrge. Pillimäng, et süüa saada, ei olnud musitseerimiseks hea põhjus. Siit tuleb ka oluline repertuaarierinevus. Oboe on siiski eeskätt orkestripill, millele on loodud ka sulnist ansamblimuusikat. Plokklöödigaga on täpselt vastupidi – palju suurepärasem ansamblimuusikat ja vähem võimalusi mängida orkestris. Ka retooriliselt on tegu eri rolle kandvate pillidega. Kuigi sõrmetehnikalt küllalt sarnased, on need puhumise mõttes vastandid: oboe on kahtlemata kõige füüsilisem puhk-

pill ja plokklöödi kõige tundlikuma "gaasipedaaliga". Kuigi lõpetasin oboe mängimise juba viis aastat tagasi, on mul hea meel, et olen seda teinud. Silmapiir muutus avaramaks ja võimalus kuulata muusikat orkestri sees on mulle palju andnud.

Kas oled viljelenud ka soolorepertuaari? Ja mis on sinu meelest see fenomen, mis eristab puhkpillide puhul soolo- ja ansamblimängu?

Soolorepertuaari ehk ilma igasuguse saateta muusikat leiab plokklöödile ehk paari kontserdikava jagu. Iseasi, kui lisada nüüdismuusika, siis jääb ühest elust ilmselt väheseks. Vahel on tõesti kava seisukohast olnud põnev mängida sekka mõni soolonumber, kuid kindlasti ei ole see olnud minu eriline kirg. Ansamblimuusikaga on aga teine lugu. Mul on ka ilmselt vedanud, sest mind on ümbritsenud suurepärased muusikud, kellega tahaks ikka ja jälle mängida. Seltskond loeb, see on väljaspool kahtlust. Samas tunnetan hoopis suuremat erinevust mitte niivõrd inimeste kui pigem muusika lõikes. XVI sajandi ansamblimuusika plokklöödikonsordiga oma solmisatsiooni, heksakordide ja kesктоonhäälestusega või XVIII sajandi keskpaiga meistriteosed plokklöödile. Kus on ühisosa? Ei olegi ju õieti teist, kuid ütleme ikka, et varajane muusika...

Oled kunagi aktiivselt osalenud mitme Eesti ansambli, nagu Viljandi linnakapell, Consortium, Linnamuusikud töös. Nendele on vahepeal, aastakümnete lõikes lisandunud mitmeid instrumentaliste raja tagant, nagu Jeanette van Wingerden, Eva Lêgene, Heiko ter Schegget, Conrad Steinmann, Markus Zahnhausen, Claire Michon, Baldrick Deerenberg jt. Kes neist enim on meelde jäänud ja sinu muusikalisi eelistusi suunanud?

Ju ma olen küllalt mõjutatav, sest kõik, keda nimetan, on jätnud oma jälje. Õnneks sellise, mida on hea meenutada. Loomulikult tuleb seda vaadata õiges aja kontekstis. Heino Jürisalu eriline

Noored vanamuusikud Robert Staak ja Maria Reedik, Taavi-Mats Utt, Peeter Sarapuu, Reet Sukk ja Aare Nõmm 1980-ndatel suvelaagris Vormsil.

muhedus koos oma ajast kaugelt ees oleva Aago Räätsaga, ehk siis Consortiumum. Arvestades seda, et minu muusikaõpingud algasid umbes selles eas, kui teistel muusikakool lõppes, olin vanusele vaatamata täiesti algaja, kuid mind võeti ikkagi siia-sinna kaasa. Esimest korda Eestis kõlas barokkoboje just selles ansambelis. Tänapäev standardite järgi võis see küllalt õudselt kõlada, kuid mis tähtsus sellel!

Viljandi linnakapell tähendab minule ikka Tõnu Seppa ja tema õpilasi. Tihti räägitakse pühendumisest, seal mõistsin selle tähendust. Vähemalt eeskuju oli olemas.

Linnamuusikud Taivo Niitvägiga oli samuti väga eriline. Kogesin, kui hästi võivad end musitseerides koos tunda tipp-professionaalid ja diletandid. Õigupoolest oli seda viimast ka Taivo, kuid kõige paremas mõttes. Võimalik, et sellist “küljejoone elundit” ei ole ma hiljem kogenud. Heal päeval võis ta mistahes pilliga imesid korda saata. Vaist asendas kooli ja selgeks sai see, et kui moosekant endasse usub, on ta vee-nev.

Hilisem rahvusvaheline koostöö suurepärase muusikutega on põhinenud vaid mõttekaaslusel. Ma ei mäleta, et oleksin kellegagi mänginud CV pärast või küllakutse ootuses. Ega vist

siis suurt imestada olegi, et enamik sellistest kontaktidest ei unune. Paljud nendest sidemetest on Hollandis õppimise ajast, kuid mitte ainult. Ka see kool, kus ma õppisin, ei olnud päris tavaline. Kujutage ette situatsiooni, kus mängides triosonaati esitame sama lugu kõigi ansamblistide erialatunnis, õpetajateks Jeanette van Wingerden, Wilbert Hazelzet, Wieland Kuijken ja Ton Koopman. Hiljem tuli Eestis kuidagi hakkama saada teadjate meeste kommentaaridega, et seal Hollandis mängivad kõik ühtemoodi.

Küllap oled kuulanud väga erinevaid varajase muusika esitusi. Ka maade kaupa saab määratleda erinevat lähenemist muusikalisele materjalile, seda nii teksti tõlgenduse kui ka emotsionaalse värvingu poolest, näiteks seesama hollandi lähenemine ja selle kõrval vene interpretatsioon. Millised on sinu tähelepanekud?

See pilt on olnud pidevas muutumises. Varajase muusika renessansi aegu eristus Holland tööpoolest kõige positiivsemas mõttes. Venemaa üle me siin muidugi muigasime, kuid ka seal oli ikka erandeid. Moskvas hakati varajast muusikat konservatooriumis õpetama õige pea pärast N. Liidu kokkukukkumist, meie

siin alles alustasime. Nii on vene muusikud läinud nüüdseks püüdmatutesse kaugustesse. Kuid varasemal ajal läks piir mööda avatust ja siin olid meil oma eelised. Eks kõigil olnud oma tugev aktsent man, kuid see enda oma tundub ikka armsam.

Praeguse avatuse juures ei tõmbaks ma kohe sugugi piire rahvusi mööda ega räägi enam üksnes Euroopa põhjal. Loomulikult leiab kõikjalt, ja Eesti ei ole siin erand, küllalt palju esitusi, kus mulle kangastub ajamasin. Mängitakse täpisealt nii, nagu oli kombeks Ida-Saksamaal 1960. aastatel. Järgmise grupi moodustavad “akadeemikud”, kes on ära õppinud, et pidev vibreerimine ei kuulu hea tooni hulka ja trillereid võiks alustada ülemisest noodist. Paljud kaas-aegsete pillide mängijad on õnneks siiski ka kaugemale jõudnud.

Ei ole liialt mustvalge seegi seltskond, kes mängib vanade pillidega. Agressiivsus, punased botikud, sukkepüksid ja müügitöö kõikide vehklemiskunsti reeglite järgi püüab võtta viiekat iga inimese taskust. Nagu Napoleoni kook, millele on lisatud maasikamaitset, millellust, vahukoort ja martsipani. Need, kel kuulmisvõime säilinud, on varajase muusika kontserdid hüljanud. Reklaam lubab, et tegu on tiptasemega, ja tavaline kuulaja interpretatsiooni ju ei arvusta – plaksutab ja arvab, et küllap ei ole see tema muusika. Millest on tõsiselt kahju, sest negatiivne kogemus laieneb kõikjale.

Hoopis põnevam nähtus on aga sümfooniline barokk. Sümfooniaorkestrite sõel on tihe. Sinna saavad reeglina koos mängima harjunud head muusikud. Väga paljudes paikades on nad võtnud vanade pillide “koopiad”, et mängida pühapäeviti barokkorkestris. Formaalne tase on tihti tõesti hea – mängitakse koos ja hääles ning suudetakse jälgida mingeid XX sajandil välja kujunenud barokiesituse kaanoneid. Polegi ju paha? Ega vist, kuid selline tegevus ei jõua muusika sügavamate hoovusteni ja mõjutab paradoksaalsel kombel ka pillimeistreid. Nõutud on instrumentid, mis väliselt meenutavad

Ansambli- ja mõttekaaslased Egmont Välja, Reet Sukk, Reinut Tepp ja Taavi-Mats Utt.

XVIII sajandi omi, kuid oleksid seest n-õ süntesaatori ja Mercedese ristan did. Selliste vahede tegemine käib tavapublikule paraku üle jõu ja on samas tõelistele gurmaanidele ülitähtis. See suund on aga headelt varajase muusikaga süvitsi läinutelt ära hammustanud suure tüki esinemisvõimalusi.

Õnneks mõistab üha rohkem muusikuid, et võistluses, kes mängib kiiremini ja kõvemini, ei ole pikemas perspektiivis võitjaid, ja see annab lootust.

On muusikuid (mitte küll palju), kes valdavad sõna väge. Sina oled üks neist. Kas said selle ande kodust kaasa või tingib kokkupuude barokiajastu muusika retoorilise struktuuriga ka verbaalselt selged mõttekujundid?

Ju see keele vundament ikka kodudes laotakse. Jah, minul on olnud õnne, nii et oma lapsepõlvkodu keelekasutust ei tule häbeneda. Isa, kui ta juhtus vahel hoos olema, võis mitu tundi järjest peast luuletusi lugeda. Esimesed seitse eluaastat möödusid mul Harju tänava majas, millel numbriks üks. Suved veetsin vana vanemate juures Tõrvas või Viljandis ja sealsel murdel ei olnud kirjakeelega just palju ühist. Koolisläng juurde ja pilt ongi küllalt kirju. Õigupoolest pisut pelgan inimesi, kes sõna väge valdavad.

Mõtteselgusest pean ma märksa enam. Kui seda viimast ei ole, siis on kõnepidamise oskus ikka väga ohtlik asi. Aiman siin põhjusi, miks retoorika on kooliprogrammist välja jäänud. Võimsad relvad ja nõder mõistus ei sünni ühte. Kui aga räägime muusikast, siis heliloojad olid enamasti koolis käinud. Valdavalt ikka ladinakoolis, kus õpetus põhines tõesti retoorikal. Mõni ime siis, et suur, kui mitte valdav osa varajase muusika kompositsioone, jälgis väga täpselt retoorika reegleid. Nende tundmine aitab seega kindlasti mõista heliloojate "keelt", kuid kas see töötab ka vastupidi, on iseasi. Enda puhul ei ole ma seda küll osanud tähele panna.

Rahvusringhäälingus esined üsna sagedasti. Klassikaraadio "Kuulamiskooli" sarjas tegid koguni üheksa saadet. Mis nõu siis annad kuulamisoskuse arendamiseks?

See tundub mulle väga suure küsimusena ning inimeste vajadused ja stardipositsioongi küllalt erinevad. Kellel huvi, siis on Klassikaraadio arhiivis kõik kenasti järelkuulatav.

Hästi, tuleme siis asisemate teemade juurde. Oled teinud pedagoogitööd Otsa koolis, Vanalinna hariduskollee-

giumi muusikakoolis, Tallinna ülikoolis ja mitmel pool mujalgi. Mõne aja eest asutasid Nõmmel uue plokkflöödi-kooli, kus tegutseb kolm õppejõudu. Kas tutvustaksid lähemalt oma uut vaatenurka plokkflöödi õpetusele Eestis?

Kes meist ei oleks õppinud muusikaajalugu... Usun, et mitte kunagi ei ole muusika muutunud ilma vajaduseta ehk teisisõnu: esmalt on muutunud midagi ühiskonnas, selle korralduses, tema mõttelaadis ja muusika on selle peegeldus. Mulle tundub, et see näide oli suhteliselt ohutu. Enamik on nõus. Minu enda mälu ei ulatu küll kaugemale viiest aastakümnest, kuid sellest on rohkem kui küll, et märgata suuri ja põhimõttelisi muutusi oma armsal kodumaal. Oleme uhked Eesti muusikute üle ja kui arutletakse selle üle, mida suudame maailmale pakkuda, siis korratatakse kui mantrat, kõneleja taustast ja ametist olenemata, et see on meie muusikud, heliloojad. Tundub loogiline, et püüame iga hinna eest hoida sama süsteemi – süsteemi, mis on andnud meile Tüüri ja Pärdi ja paljud teised, keda põhjusega armastame.

Siit tekib mul aga kiuslik küsimus: kas meil on Pärt ja Tüür tänu nõukogude võimule või selle kiuste? Ehk on lugejate seas ka mõned noored inimesed, sellepärast lubatagu mul meenutada lähiminevikku. N. Liidus oli mõtleval inimesel äraütle mata keeruline leida mingit mõistlikku rakendust. Peaegu igal erialal oli sein ees või oli see väga lähedal. Mõtestatud tegevust, mis teisi inimesi ei haavanud, ei olnud just palju. Kaunid kunstid olid aga üheks neist. Polnud siis üllatav, et need olid ühiskonnas väärtustatud, iseäranis muusika, mis oma abstraktsuses lubas ehk piiridega pisut vabamalt mängida kui kirjandus või kujutav kunst. Mõni ime siis, et muusikakooli kohta, iseäranis Moskvas või Leningradis, oli raske saada, soovijaid oli palju ja konkurents karm. Kaks solfedžotundi, kaks individuaalset erialatundi, muusikaajalugu ja peoga veel üht-teist lisaks tegid 7-8 tundi nädalas ja olgem ausad, tihti

Oma pillidega.

kulutati suurem osa ajast mitte niivõrd õpetamisele, kui pigem kodus tehtu kontrollimisele. Muusikakoole defineeriti eelprofessionaalsete õppeasutustena, mida silmas pidades oli kõik justkui korras.

Mis on aga vahepeal muutunud? Õnneks ei ole muusika enam monopoolses seisus ja meie noortel inimestel on tekkinud hulgaliselt suurepäraseid inspireerivaid valikuid. Õpilaste koolikoormus on võrreldes veerandsajandi tagusega oluliselt muutunud ja tundide viisi vaba aega ei ole igapäevaselt enam kusagilt võtta. Seepärast olen veendunud, et muusikaharidus ei saa põhineda “pöidlakruvidel”, vaid inspiratsioonil. Sel põhjusel oleme Nõmmel asutanud plokkflöödikooli. Ma ei mäleta, et mind või Reet Sukka, kellega koos seda kooli teeme (rahvamuusikapoolt aitab ka Kadri Mägi), oleks ära aetud nendest lugematutest õppeasutustest, kus oleme töötanud. Pigem oleme teravamalt tajunud aja kulgu ja püüdnud oma tegevuses minimeerida seda, millesse ise ei usu. Seevastu usume, et parim inspiratsiooniallikas on ansambli mäng. Nõmme huvikoolis leidis

meie plaan küllalt kesistest võimalustest hoolimata selget toetust. Nii on meil keskne tegevus ansambli mäng, mida toetavad individuaal- ja grupitund. Mängida kahe või kolme sõbraga täisväärtuslikku muusikat ja leida väljund selle esitamiseks, on just see, mis osalejaid kütkestab. Individuaaltund saab uue tähenduse, sest see aitab ansambelis hakkama saada – selle järele on õpilastel praktiline vajadus. Nooditarkus tuleb aegamööda ja erialaga organiliselt seotult. Kuulmise järgi mängimine ei ole midagi muud kui kõrvatreening ehk solfedžo. Tõsi, seda sõna ei ole põhjust kasutada. Grupitunnis saame tutvuda elementaarteooriaga, teha koos tehnilisi harjutusi, rääkida oma pilli ja selle muusika ajaloo kohta. Vahel valivad teema hoopis õpilased ise – nimelt see on koht, kus neile vahel initsiatiiv üle anda. Muusikaõpetajad teavad, et omavahel sobiva tasemega õpilasi võib olla keeruline leida, mistõttu ansambli tegemine ei ole lihtne. Just selleks on meil kolm koostöövõimelist õpetajat ja ansamblid moodustame meie kõikide õpilastest. Nii saab kokku panna palju sobivamad seltskonnad. Kuigi erialaõpetaja on igal õpilasel fikseeritud, roteeruvad nii ansambli- kui ka rühmatunni õpetajad. Võidab eelkõige õpilane. Ehkki meie töö on kenasti käima läinud, saame uuel aastal siiski uusi õpilasi juurde võtta. Selle süsteemi juures tähendab rohkem õpilasi vaid paremat kvaliteeti, ei muud.

Kuidas olete uues koolis plaaninud õpetajate koormuse mahtu? Kas hakkate ka tegema pikka aega nii meil kui mujal moes olnud grupitunde umbes viieteistkümne väikese plokkflöödi-puhujaga?

Õpetajate koormus on tõesti tähtis. Õigupoolest peaks see erinema põhimõttel, kes kui palju jaksab. Õpetamise töö ei tohi iial muutuda rutiiniks, silm peab ikka särama. Õnneks ei piirdu meist keegi ainult õpetamisega, vaid oleme kõik muusikamaastikul praktika-kuna mitut pidi tegevad. Aga isegi meie puhul, kes me ei igatse “täiskoormust”, on õpilaste leidminegi omamoodi kee-

rukas. Praegune koolisüsteem teeb juba esimeses klassis õppuritele ja lapsevanematele selgeks, et mis pilliga on tegemist... See tähelepanevates kogustes maksumaksja raha sulatav tegevus – plokkflöödi klassiõpe üldhariduskooli algastmes ja mitte ainult viieteistkümne kaupa, nagu vihjad, vaid ka ikka terve klassiga kohe – devalveerib mitte ainult plokkflööti kui pilli, vaid kogu muusikaõpetust. Samas, Nõmme plokkflöödi-kooli õpetajad peavad olema tänuvõljalikud, sest siin-seal tuntakse kvaliteeti ära. Meie tundi- ja aegajärgi tulevad õpilased Viimsist, Suurupist, Koplast ja koguni Loksalt. Nii suur soov plokkflööti õppida väärrib kõige suuremat lugupidamist ja inspireerib meid andma oma parimat. Muusikalise lapsehoiuteenusena me ei tegele, ehkki seda vahel pisut umbusklikult kahtlustatakse. Mis puutub vanusepiiri, siis eelkooliealisi me väga ei oota. Kõik on võimalik, kuid kiiret ei ole. Plokkflöödimänguga alustada ei ole kunagi hilja, meil on toredaid näiteid ka lapsevanematest, kes koos lapsega alustanud. Tulemuski on mitmeti parem, kui päris noorte algajate vanematel on mahti tulla tunde kuulama, ja sealt mängimiseni on õige väike samm. Ja kui ei ole last, keda kaasa võtta, siis tundi võib ikka tulla.

Kuidas pillipargiga uues koolis lood saavad olema? Oled teatavasti oma kodus Murastes juba aastaid tagasi sisse seadnud pillitöökoja.

Pea tunnistan, et minu käsitöölise amet koolile palju juurde ei anna. Selleks on minu huvi ehk liiga spetsiifiline. Kopeerin XVI–XVIII sajandi originaal-plokkflööte ja seda nii täpselt kui suudan. Enamikul pillidest on oma unikaalne sõrmestus, häälestus on eri aegade pillidel vahemikus 405 kuni 466 hertsit, kuid mitte 440–442 hertsit nagu tänapäeva pillidel. Kui lisada, et standardmaterjaliks on tihti pukspuu, eeben ja mammutiluu (originaalis elevantiluu, kuid selle kasutamine on keelatud), siis ka nende pillide hind ei pruugi vastata lapsevanemate ootustele. Õigupoolest olen müünud Eestisse vaid mõne pilli.

Sellest hoolimata tunnen end päris turvaliselt, sest viimased viieteist aastat ei ole tellimusvaba perioodi olnudki. Tõsi, kui sooviksin teha ainult pille ja ei midagi muud, peaksin vist ka kodulehe tegema. Lähitulevikus seda õnneks vaja ei lähe – minu pillidega sisse mängitud CD-d teevad selle ebameeldiva reklaamitöö minu eest ära.

Plokkflöödiõpingute alustamiseks sobib mõõndustega ka plastikust pill. Kahjuks on neist rõhuv enamik siiski “plokkflöödilaadsed tooted”, kui sedagi. Keeruliseks läheb asi siis, kui soovitakse esimest kuidust plokkflööti. See soov on hea, kuid hinnahüpe vägagi märgatav ja valik Eestis väike. Vahel olen siiski õpilastele leidnud internetiavarustelt mõne tuntud tegija vana eebenipuust plokkflöödi, sellele uue plokki teinud ja vajaliku üle käinud. Selliste odavate, kuid usaldusväärsete “toorikute” leidmine muutub aga järjest keerulisemaks ja seega jääb minu abi pillide leidmisel üha tagasihoidlikumaks. Suurematele õpilastele pistan aeg-ajalt mõne korraliku pilli ka pihku. Ei, mitte lootuses uuele tellimusele, vaid ikka selleks, et pilt plokkflöödist avarduks. Meie kooli edasijõudnud õpilased siiski kasutavad minu kuuest plokkflöödist koosnevat konsorti XVI sajandi muusika mängimiseks. Need on sellised n-õ proovipillid, kuid täiesti toimivad. Paari aasta eest laenasid neid salvestuseks väga head šveitsi muusikud.

Kas sinu valmistatud instrumente võib nimetada ajalooliste pillide koopiateks, kuna oled ju nende joonistega muuseumides põhjalikult tutvunud? Milles seisneb nende spetsiifika võrreldes n-õ maststoodanguga?

Kui lubad, siis ma alustaksin sellest, mida mina pean koopiateks. Kui võtta täht-tähelt, siis mingisuguseid koopiapille ei saa puhtteoreetiliselt olemas olla, sest puit ja luu, millest pillid tehtud, ei ole homogeenid materjalid ja seega on iga pill erinev. Teiseks on vanad pillid enamasti aja jooksul mingil määral muutunud ega pruugi olla kaugeltki samasugused nagu kunagi valmides.

Kalamehel ja vabakutselisel muusikul on mõndagi ühist: vahel tundub elu ilus, aga kes teab, kunas järgmine kord näkkab.

Laste Tuudur Jürgeni ja Tuuli Anniga 2013 Peterhofis.

Hoolimata eelöeldust olen siiski veendunud, et sisuliselt on koopiapillide tegemine võimalik. Nimelt ei ole puhkpillid materjali suhtes nii tundlikud kui keelpillid, mistõttu oleme algele ideele igal juhul väga lähedal, kui kasutame mingit

plokkflööti kopeerides samu materjale. Kujutame ette, et meil on säilinud ühte mudelit kolm pilli – A, B ja C – ja kui otsustame neist üht kopeerida, siis ei pruugi me tõesti saada täiesti identset pilli võrreldes pilliga A, nagu tahtsime,

kuid see mahub kindlasti kuhugi nende kolme mainitud pilli vahele. Ehk teisisõnu, me kanname siiski sama esteetikat.

Kui see materjali jutt oli loodetavasti suhteliselt lihtne, siis vana pilli tundmaõppimine on oluliselt keerulisem. Esiteks, kui vähegi võimalik, ei kasuta ma muuseumi jooniseid, isegi kui need on olemas, vaid püüan pilli mõõta, sest tähtis on ka tunnetuslik tasand. Kuigi väga paljudes kohtades ei lubata originaalpile enam mängida, on mulle mitmeski muuseumis ja erakogus siiski vastu tulnud. Kuna ma ei ole ühtegi võimalust kasutamata jätnud, olen saanud mängida ligi sadakonda originaalpilli. See on kaunis hindamatu kogemus! Lisaks mõõtmisel saadud arvudele räägib pill oma loo ja aitab näha n-ö pildi taha. Üldjoontes on ju teada, mis suunas puit aja jooksul muutub. See võimaldab kaunis täpselt välja arvutada vahemiku, milliste mõõtudega see plokkflööt mitmesaja aasta eest oli. Olen veendunud, et peame nimelt nii toimima, sest vastasel korral ei kopeeri me mitte pilli sellel kujul nagu see oli mõeldud, vaid aastasadade jooksul muutunud kujul, mis on paraku tihti hoopis erinevad asjad. Subjektiivne? Kahtlemata. Pärts tõde me kätte ei saa, kuid igal juhul piisavalt lähedale, et mahtuda ajastu üldisesse esteetikasse. Siinjuures tahan rõhutada, et me ei saa rääkida pillide standardiseerumisest sel määral, nagu see on juhtunud näiteks tänapäeva klaveriga. See on aeg, mil muusika ja pillid sobivad hästi kokku, ka ühel ajastul olid kasutusel küllalt erinevad pillid. Just see unifikseerimata pillide tämbrikkus ja mitmekesisus inspireerib üha uusi pille kopeerima.

Lõpuks proovin vastata ka küsimusele koopiapillide ja kaasaegse plokkflöödi erinevuse kohta. Esmalt suurus. Rääkides XVI sajandist XVIII sajandi teise pooleni valmistatud plokkflöötidest, näeme, et nende kõrgus ehk a_1 kõikus enamasti 400 ja 466 hertsi vahel. Küll aga ei ole ma sadade pillide hulgast leidnud ainsatki, mis oleks mõeldud mängimiseks tänapäevases kõrguses, ehk 440–442 hertsi. Loomulikult aitab

meid matemaatika ja võime suhteliselt lihtsa vaevaga teha pilli, mis just seal mängibki ning see pill võib funktsioneerida laitmatult, ometi on tämbriline ja tunnetuslik vahe rabavad. Teiseks on vanad plokkflöödid enamasti suhteliselt unikaalse sõrmestusega. Kui standardiseerime neid nii, et kõik pillid mängiksid ühesuguste võtetega, jõuame selgelt teistsuguse esteetikani. Isegi häälestus võib mõnedel pillidel olla harjumatu ja esimese hooga tunduda viganegi. See teema on suhteliselt põnev, sest siin on põimunud kaks eri aspekti. Nagu eespool öeldud, on pillide füüsilised mõtmed ajaga muutunud ja sellega on tihti muutunud ka häälestus. Teine aspekt on selgelt taotluslik: kuna selle aja pillid olid mõeldud mängima kaunis kindlates helistikes ja mingisugusest võrdsest temperatsioonist ei saanud juttugi olla, siis võib "viganene" häälestus osutada miinuse asemel plussika, kui mängida selle plokkflöödigaga sobivat muusikat. Aga ilmselt jääksime hätta, kui tuleb mängida rohkete dieside või bemolidega helistikes, mida pilli omaaegses repertuaaris ei kasutatud. Võiksin neil teemadel suurima rõõmuga veel kaua kõnelda, kuid kardan, et minus lõõb välja professionaalne kretinism, nii et paneme siinkohal punkti.

Lõpetuseks soovin kuulda sinu algatatud festivalist "Tallinn feat. Reval". Mis ajendas seda mahukat tööd ja vastust enese kanda võtma?

Kord 1. oktoobril, vististi kahe aasta eest, saatis Eesti interpreetide liit Cantores Vagantese rahvusvahelise muusikapäeva raames Rakverre. Esimese kontserdi andsime sealses gümnaasiumis. Kohale jõudes selgus, et kool tähistas juubelit ja pidulik üritus oli kestnud juba poolteist tundi. Vilistlased, teenekad õpetajad, loomulikult kogu koolipere. Pikad kõned, meenutused. Õhk oli täiesti ära hingatud. Kes oli süvenenud telefoni, kes sahistas niisama sussi. Ja siis tuli meie kord. Reklaamis särav barokk, kuid meie vaid kolme muusiku ja kolme plokkflöödigaga, kavas hoopis XVI sajandi polüfoonia. Tundus, et kõik eeltingimused muu-

sikaliseks suitsiidiks on loodud... Rääkisid pisut juttu juurde ja hakkasime mängima. Mobiilid kadusid, rahvas ärkas ja aplaus missugune! Pärast kontserti uuriti pille ja küsiti muusika kohta. Ei, mitte muusikaõpetaja, vaid õpilased.

Järgmine kontsert oli Rakvere liha-kombinaadis. Meid juhatati lahkesti klubiruumi. Madal lagi, suured pehmed toolid, millest pooled vaatasid ühte ja teised teise suunda. Akustikat ei mingit. Kui küsisime, kummal saalipoolel peaksime mängima, ei olnud vastus just paljulubav: mängige, kus aga tahate ja vaevalt keegi eriti kuulama tuleb... Aga tuldi ja paljukesi, pooled valgetes ja pooled rohelistes kitlites. Sellised eluterve oleku ja hea jumeaga valdavalt noored inimesed. Kuulasid suuri silmi, kuid kindluse mõttes rääkisid kolmanda loo järel nendega pisut juttu ka ja see toimis. Pärast kontserti ei saanud kuidagi tulema, küsimusi oli palju, kuid kõlama jäi nende siiras huvi ja tõdemus, et sellisele kontserdile ei oleks nad küll osanud tulla. Meie aga kiirustasime kolmandale kontserdile. Tapa üksikjalaväe pataljoni. Saalis ligi kolmsada inimest ja sisuliselt kõik kordus. Meid kuulas ühel päeval huviga üle kuuesaja inimese, kellest tavalise reklaami peale oleks meie kontserdile tulnud ehk mõni üksik, sedagi optimistliku hinnangu kohaselt. Meenub ka vanaproua, kes tuli pärast kontserti pisikeses Lõuna-Eesti kirikus meie juurde ja ütles, et sai kogu selleks tunniks unustada kõik oma mured. Või kui Harju tänava raamatupoest oma vana müürilehte maha võttes leidsime, et keegi oli sinna pastakaga kirjutanud: "See oli hea!"

Seda rida võiks ikka pikalt jätkata. Ometi levitavad meie muusikaelu niiditõmbajad seisukohta, et see vaarajane muusika on ikka eriline nišivärk. See omakorda annab alibi rahavoo- gude suunajatele ja nad ei oskagi tunda süümepiinu oma ebakompetentsete otsuste pärast, rääkimata soovist end olukorraga kurssi viia. Selle kõigega ei ole põhjust nõustuda. Ka paljud muusikud on segaduses. Kas tõesti uskuda kontserdikorraldajaid, kes õhutavad sisu

asemel panustama pakendisse? Neil, kes seda teevad, tundub paremini minevat. Kui kontserdi eel on kinnitatud, et esitus on tipptasemel, siis publik ikka tuleb ja isegi plaksutab. Paraku usuvad paljud, et küllap kontsert oligi hea, kuid see muusika pole vist nende jaoks... Terminivaraajane muusika alla mahub tõenäoliselt üle poole kogu kirjutatud muusikast, aga nii laieneb üksik kontserdikogemus kogu perioodile. Loomulikult on siingi aeg-ajalt suurepäraseid kontserte nii eesti muusikute kui väliskülastajate, kuid need on küllalt juhuslikku laadi. Poleeritud kassikulda on siiski rohkem. Seega on festivali "Tallinn feat. Reval" suureks ülesandeks muuta keskkonda. See on teadagi protsess, kus muutused ei saa olla kiired. Esinejateks ikka ajastu pillidel muusikud, kes respektivad ajaloolist esituspraktikat. Muusikud, kes teenivad muusikat ja mitte vastu- pidi. **M**

FOTOD ERAKOGUST

NELE-EVA STEINFELD

muusikaajakirjanik

DANIEL HARDING PIKENDAS LEPINGUT ROOTSI RAADIO SÜMFOONIAORKESTRIGA

Briti dirigent Daniel Harding pikendas oma lepingut Rootsi raadio sümfooniaorkestriga ning jääb sinna 2022/23. hooaja lõpuni. Ta on selle orkestri muusikaline juht olnud alates 2007. aastast. Lisaks hakkab tema ülesannete hulka kuuluma ka erinevate programmide kujundamine ning uue publiku toomine orkestri juurde. Harding tähistab koostöö jätkumist 11-kontserdilise ringreisiga. Tema sõnul on tänapäeval järjest haruldasem, et dirigendi ja orkestri suhe kümne aasta jooksul mitte ainult ei püsi, vaid ka kasvab ja süveneb. Ta hindab kõrgelt, et suure muusikalise intelligentsi ja kvaliteediga orkestril on pidev tahe edeneda ja kasvada. Rootsi raadio üldjuht Cilla Benkö tõstis esile Hardingi kirge, energiat ja loovust, mis pakub orkestrile ja ka publikule iga päev põnevaid väljakutseid. Lisaks tõstis Benkö esile seda, et Hardingist on kujunenud ka Rootsi raadio saadik, kelle sarnaseid ei ole ringhäälingutel just sageli.

KLAUS MÄKELÄ OSLO FILHARMOONIAORKESTRI UUS PEADIRIGENT

Oslo filharmooniaorkester tähistab järgmisel hooajal oma 100. aastapäeva. Saabuv hooaeg jääb viimaseks orkestri praegusele peadirigendile Vassili Petrenkole, kuna alates 2020. aastast asub sellesse ametisse soome tšellist ja dirigent Klaus Mäkelä. Oslo filharmooniaorkestri tegevjuht Ingrid Røynesdal tõstis esile, et Mäkelä on silmapaistev ja väga mitmekülgne muusik, kelle sügav musikaalsus ja selge kunstilise joonega interpretatsioonid on talle toonud rahvusvahelise

tuntuse. 22-aastane Mäkelä, kes on praegu Rootsi Raadio sümfooniaorkestri külalisdirigent ning kelle kanda on 2019. aasta Turu muusikafestivali kunstilise juhi roll, on oma uuest ametikohast põnevil. Olles juba eelnevalt Oslo filharmooniaorkestrit juhatanud, tunnistas ta, et orkester sütitas temas kohe huvi, mõjudes samas väga koduselt.

STEINWAY KONTSERTKLAVERID KOOSTÖÖS ELBPILHARMONIE'GA

Steinway & Sons esitles hiljuti oma uut klaverite seeriat, mis on valminud koostöös Hamburgi Elbphilharmonie kontserdisaaliga. Sarja kuulub vaid kaheksa ainulaadset klaverit. Koostöö on loogiliseks jätkuks hiljutisele Steinway SPIRIO salongi avamisele Elbphilharmonie kõrval. Klaverite noodipuldi kuju kopeerib kontserdisaali siluetti ja kontserdisaali fassaadilt tuttav punktide maatriks on kantud klaveri kaane siseküljele. Klaveriga kaasas käiva klaveritooli kate on sama, mida kasutatakse kontserdisaali toolidel. Klaveri viimistluseks võib valida klassikalise musta või tammepuidust aktsentidega variandi. Viis klaverit kaheksast on varustatud ka Steinway SPIRIO süsteemiga, mis võimaldab klaveril taasesitada tipp-pianistide spetsiaalselt salvestatud esitusi. Lisaks sellele on igal klaveril oma n-ö ristivanem. Nendeks on maailmakuulsad muusikud Igor Levit, Daniil Trifonov, Mitsuko Uchida, Yuja Wang, Jan Lisiecki, Anna Vinnitskaya, Lucas ja Arthur Jussen ning Brad Mehldau. Iga klaveri ostja saab kingituseks kaasa piletid oma klaveri "ristivanema" kontserdile Elbphilharmonie kontserdisaalis ning lisaks avaneb ostjal võimalus temaga ka isiklikult kohtuda.

Timothy Chooi.

TIMOTHY CHOOI VÖITIS JOSEPH JOACHIMI NIMELISE KONKURSI

Oktoobri lõpus Hannoveris toimunud Joseph Joachimi nimelise rahvusvahelise viiulikursi võitis kanadalane Timothy Chooi. See on üks viuldajate olulisemaid konkursse, tänavu osales 32 mängijat 15 riigist. Auhinnarahaks oli 50 000 eurot ning võitja sai ka võimaluse salvestada CD ning kolm aastat kasutada Guadagnini viiuli. Chooi alustas õpinguid juba 3-aastaselt Suzuki meetodil. 16-aastaselt astus ta Curtise muusikainstituuti, et õppida Ida Kavafiani käe all. Praegu on Chooi Juilliardi muusikakoolis, kus tema õpetaja on Catherine Cho. Teise koha ja 30 000 eurot sai ukraina viiuldaja Dmytro Udovychenko, kolmandale kohale jäi prantsuse-hollandi päritolu mängija Cosima Soulez Larivière.

SERGEI DOGADIN VÖITIS VIKTOR TRETJAKOVI NIMELISE KONKURSI

30-aastane vene viiuldaja Sergei Dogadin võitis Krasnojarskis toimunud I Viktor Tretjakovi nimelise konkursi. Dogadin, kes on ühe žürii liikme, Boris Kuschniri õpilane, on saavutanud kõrgeid tulemusi ka Tšaikovski, Paganini ja Joseph Joachimi nimelisel

konkursil ning ARD ja Shanghai konkur- sil. Teine koht läks jaapani viiuldajale Chisa Kitagawale ning Hiina esindajale Runyin Zhangile. Kolmanda koha pälvis samuti hiinlane Shucong He. Konkursi žüriis olid Viktor Tretjakov, Boris Kusch- nir, Vadim Repin, Natalya Likhopoi jt. Sergei Dogadin on tuntud ka Eesti kontserdipublikule; viimastel aastatel on ta korduvalt soleerinud Põhjamaade Sümfooniaorkestri ees. Eesti publiku esmakohtumine Dogadiniga leidis aset 2000. aastal, kui ta oli 12-aastane imelapse kuulsusega talent ning esines Tartus ja Tallinnas Mendelssohni viiuli- kontserdiga, samuti koos Eesti–Soome sümfooniaorkestri ja Anu Taliga. 2006. aastal esitas ta 17-aastaselt Tallinnas koos ERSO-ga Barberi viiulikontserdi, asendades haigestunud Viktor Tretjakovi.

VARIA

Helikoni teater mälestas Dmitri Hvoros- tovskit, kui 21. novembril, laulja esimesel surma-aastapäeval, avati ooperimaja fuajees pidulikult tema büst.

Rahvusvahelise Long-Thibaud Cres- pin' viiuldajate konkursi Pariisis võitis 28-aastane Diana Tishchenko Ukrainast. Teise ja kolmanda koha pälvisid 24-aas- tane Mayumi Kanagawa Ameerikast ja 24-aastane Dmitri Smirnov Venemaalt. Žüriisse kuulusid Renaud Capuçon, Kolja Blacher, James Ehnes, Martin Engst- roem, Liana Gourdjia, Jean-Jacques Kan- torow, Guillaume Sutre, Akiko Suwanai, Yan Pascal Tortelier ja Maxim Vengerov.

2019. aasta aprillis toimub Hispaanias Vigo linnas esmakordselt Martha Arge- richi nimeline rahvusvaheline pianistide konkurss. Žüriisse hakkavad kuuluma lisaks Argerichile veel Nelson Freire, Pablo Galdo, Sergio Tiempo ja Tamás Vásáry.

Kurt Masuri 41-aastane dirigendist poeg Ken-David Masur saab esimest korda orkestri peadirigendiks, selleks on Milwaukee sümfooniaorkester.

Europe Jazz Media soovitab

Igakuisel kuulamissoovitus osaleb kolmeist väljaannet. Loetelu koosneb uutest plaatidest, mis on köitnud gruppi kuuluvate ajakirjanike tähelepanu. Valik ei väljenda plaadi müügi- tulemusi.

Christine Stephan, JazzThetik (Saksamaa):
Nils Wülker,
"DECADE".
(Warner)

Mike Flynn, Jazzwise (Suurbritannia):
Flying Machines,
"NEW LIFE".
(Ubuntu)

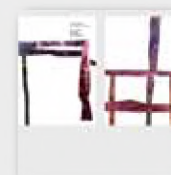
Pawet Brodowski, Jazz Forum (Poola):
Anna Maria Jopek & Branford Marsalis,
"ULOTNE".
(AMJ)

Anna Filipieva, Jazz.Ru (Venemaa):
Wayne Shorter,
"EMANON".
(Blue Note)

Anna Berglund, Orkester Journalen (Rootsi):
Sanna Ruohoniemi,
"START FROM NOTHING".
(Eclipse Music)

Luca Vitali, Giornale della Musica (Itaalia):
Henriksen/Aarset/ Bang/French,
"THE HEIGHT OF THE REEDS".
(Rune Grammofon)

Cim Meyer, Jazz Special (Taani):
Mikkel Ploug/ Mark Turner,
"FAROE".
(Sunnyside)

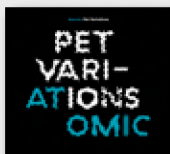
Viktor Bensusan, jazzdergisi.com (Türgi):
Peter Brötzmänn,
"SAXOPHONE SPECIAL".
(Naughty Dog)

Madli-Liis Parts, Muusika:
Merje Kägu Ensemble,
"WHEN SILENCE FALLS".
(Losen Records)

Axel Stinshoff, Jazz thing (Saksamaa):
Johannes Enders,
"ENDORPHIN".
(Enja)

Lars Mossefinn, Dag & Tid (Norra):
Atomic,
"PET VARIATIONS".
(Odin Records)

Jan Grantie, salt-peanuts.eu (Norra-Taani):
Hanna Paulsberg Concept + Magnus Broo,
"DAUGHTER OF THE SUN".
(Odin Records)

Henning Bolte, Jazzism (Holland):
Sungjae Son/Suwuk Chung/Yulhee Kim/ Soojin Suh,
"NEAR EAST QUARTET".
(ECM)

Osaduse saadik muusikas – Lizz Wright

MAIAN KÄRMAS

Raadio Tallinna toimetaja

9. detsembril astub “Jazzkaare” festivalil teist korda Eesti publiku ette Ameerika lauljatar Lizz Wright. Seekord esineb ta Siim Aimla juhitud Estonian Dream Big Bandi saatel.

Neli aastat tagasi, ühel talvisel teel kuskil Põhja-Carolina mägedes, sööstab Volvo teelt välja ning haakub puuvõradesse. All haigutab paarkümmend meetrit võimalikku vabalangemist. Kümned minutid teadmatust ja habrast tasakaalu, enne kui mööduja lauljatori päästab. Sellest ajast, kui Lizz Wright viimati Tallinnas esinemas käis, on tema ellu paisatud veel teisigi raputusid, kuid neist kõneldes on ta alati sundimatult vaoshoitud. “Sain õppida kaotuse ilu,” on ta leplikult tõdenud.

Esimesel kohtumisel 2012. aasta kontserdi järel oleksin tahtnud temalt küsida, kas ta kunagi endast välja ka läheb, vannub, vihastab? Kuid rahulik meelelaad, soe naeratus ja hää, mis oli

eelnenud tunni jooksul mu kõrvad ja meeled sametiga vooderdanud, muutis mu tummaks. Ma ei öelnud midagi. Tragi elukaaslane nõudis, et teeksime pilti ja teatas lauljatarile: “She’s your biggest fan!”

HÄÄLE PUUDUTUS

Kindlasti on tal suuremaidki austajaid. Kuid Lizz Wrightiga käib siinkirjutajal algusest peale kaasas teadmine, et see pealtnäha lihtne, leebe, mahehäälnaine, kes on õndsas teadmatuses sinu olemasolust, võib põhjapanevalt muuta sinu elu. Lihtsalt lauldes.

Kui kusagil kahekümnendates eluaastates avastati mu häälepaeltel nupud, ei teinud tuima valu mitte igatsus laulmise järele, vaid sellest tulenenud aastatepikkune paus laulude kirjutamises. Kui midagi sinu ajukäärudes ja kehas niivõrd olemuslikku on alla surutud, on sellele järgnev tühjus talumatu. Ja

siis laulab Lizz Wright: “How can you lose your song / just like salt in the stew / it’s all a part of you / one thing that life cannot do / it can’t take your salt from you”. (“Kuidas saad kaotada oma laulu justnagu soola hautises. See kõik on osa sinust. Asi, mida elu ei suuda, on su soola sinult võtta.”) Ja tal on õigus. Kui kord on juba laul antud, siis nii lihtsalt seda sinust välja ei sõelu. See on sool sinu soontes.

MUUSIKA VÕI MUU?

Kõrvaltvaatajale võib näida, justkui oleks Lizz Wright leidnud oma tee ilma vaevata. Teadnud juba eos, kes ta on, nii inimese kui ka artistina. Preestrinna – see sõna on omandanud liialt suurelise konnotatsiooni. Kuid mingit osaduse meelelaadi on tema esinemistes juba algusest peale. Intervjuudes tunnistab Wright, et ta püüab ka stuudios kujutada ennast elava publiku ette, et anda salvestustelgi

edasi seda jagatuse tunnet. Seda kinkimise meelelaadi.

Jah, see on pea igas tema intervjuus lahatud tõi – ta on kirikuõpetaja tütar ning tema juured on kirikus ja gospelmuusikas. Georgiast pärit, alandlik, töökas, rahu armastav, näpud mullas, hing valla, aga jalad kindlalt maas. “Üks asi, mis mulle eriti meeldib, on see, et isa kasvatas mind lugude vestmise traditsioonis,” kirjeldab Wright oma lapsepõlve. Õhtused ettelugemised ja jutustused on kandunud üle naise täiskasvanuea laululoomesse ja esitustesse. Ja kirik on õpetanud, mida tähendab vahendaja roll, hetkes olemine ja elamine.

Ta teadis juba varakult, et ühel või teisel moel saab tema kutsumuseks laulmine. Kuid seda arvatavasti päevatöö kõrvalt. Teiste võimalike variantide seas olid õpetaja, terapeudi ja vaimuliku amet. Õnneks sai laulmisest täiskohaga töö ja eelmainitud ametid, tundub, on samuti justkui imevael sellesse hõlmatud.

Vaatamata pragmaatilisele meelelaadile hoidis Wright laulmise alati ligidal. Lausa sedavõrd, et õppis seda Atlantast, New Yorgis ja Vancouveris ning astus üles vokaalkvarteti In the Spirit ridades. Kahekümne kahe aastaselt jäi ta oma väärrika tõlgendusega silma Billie Holiday’le pühendatud kontserdi tuuril ning õige pea järgnes leping plaadifirmaga Verve Records. Debüüt “Salt” tõstis ta Billboardi jazzitabelis teisele kohale ja viis maailma. Toona vaid kahekümne kolme aastasena pelgas Wright, et kõik juhtub liiga ruttu ja kõike on liiga palju. Kuid õnneks on mingi salapärase, sünniga kaasa antud tasakaalukus aidanud tal kurssi hoida.

VANKUMATU JUURDUMUS

Gospel või jazz, blues või folk? On siis seda nii väga vaja vaagida? Niigi häda tänapäeval nende stiililahterdustega. Ehk tabavaim sõna Lizz Wrighti stiili kirjeldamiseks oleks lihtsalt juurtemuusika. Isegi kui lugude valik või loome parasjagu sellest otseselt ei lähtu, kujuneb tõlgenduse kaudu sellest ometi midagi ajatut ja Ameerika pärandile

omast. Tõlgendab ta siis k.d. langi (“Wash Me Clean”) või Bob Dylanit (“Every Grain Of Sand”), Neil Youngi (“Old Man”) või mõnda spirituaali. Albumid “Salt” (2003), “Dreaming Wide Awake” (2005), “The Orchard” (2008), “Fellowship” (2010), “Freedom & Surrender” (2015) ja “Grace” (2017) kannavad kõik lauljari ilmeksimatut juurteteadlikku vaimu.

Plaadifirmad võivad vahetuda, aga Wright on ikka Wright. Produksendid (nende seas Tommy LiPuma, Larry Klein ja Joe Henry) võivad oma visioone tema kaudu edasi anda, aga lauljari täidlane tämber ja seesmine rahu dikteerivad kõike. Olgu materjal uus või eelmise sajandi algusest, laen või originaallooming, kõik koondub üheks tervikuks just tänu tema isiksusele ja sügavale aldhäälele, mis hoiab ankruna kõike paigas, kuid annab ka kuulajale aimu, et midagi on veel varjul. Ühtlasi näib vaevatu see maitsekas tunnetus, millega Wright on teinud kummarduse jazz suurkujudele Ella Fitzgeraldile ja juba mainitud Billie Holiday’le. Eelmisel aastal pärjati Wright Montreali jazzifestivalil Ella Fitzgeraldi nimelise preemiaga panuse eest vokaaljazzi ning kui tähistati Fitzgeraldi sajandat sünniaastapäeva, tõlgendas ta kriitikute sõnul suurepäraselt kontserdi jagu lugusid, muutumata ei nende varjuks ega varjutajaks.

TASAKAALU IGAVENE OTSING

Ei maksa alahinnata Lizz Wrighti ka laululoojana. Ta on meister sügavalt läbi tunnetatud ballaadide autorina, nende kaudu saab kõige paremini aimu tema meelelaadist. See on melanhoolse kõlaga, kuid mitte allaheitlik. Aja kulgu pidurdav, kuid siiski salapärase pingestatusega. Kui jälgida Lizz Wrighti omaloomingut, käib sealt läbi Toshi Reagoni nimi. Reagon on tugev naine, kes väärriks omaette kirjutist. Võimsate muusikute ja kodanikuõiguste eest võitlejate perest pärit laulja ja laulukirjutaja on enda karjääri kõrvalt saanud ka Wrighti albumite püsiosaks. Tänaeks sõbrad, saavad nad album albumi järel jälle laululoomes kokku. Maia Sharp, Jesse Harris, Larry

Klein – laulukirjutajate mõistes liigub Wright väga heas seltskonnas.

Kuid päris lõplikult ei lase lauljatar muusikal ennast neelata. Tähtis on tasakaal. 2012. aasta Tallinna kontserdi eel tões Wright Hedvig Hansonile antud intervjuus: “Ma pigem esinen vähem ja tugeva sisetundega, kui igal pool ja järjest tühjemana. Reisimine on oma-moodi tore ja vaheldusrikas, kuid ma vajan väga tasakaalustavat ja tõelist elu, oma kodu”. Seega on lisaks oma tervise eest hea seismisele ja spordile naisel veel teisigi ettevõtmisi, et hoida meeled värsked. Peale oma juurviljaaia, mida ta juba pikki aastaid peab, armastab ta söögitegemist. Eri piirkondade ja rahvuste road inspireerivad teda sedavõrd, et tänaseks on tal juba aasta jagu Chicagos oma restoran Carver 47 Café. Wright ütleb, et talle meeldib pakkuda inimestele veel midagi, ilma hääleta.

KUUS AASTAT HILJEM

Detsembris jõuab meie ette eelmise Tallinnas käiguga võrreldes nii mõnegi aasta ja kogemuse võrra rikkam naine. Kui mõlemal korral tema kontserti külastanud kuulajad aimavadki mingeid arenguid või muutusi, siis üks lauljari veendumus näib küll muutumatu: “Ma usun, et muusika ületab religiooni. Muusika on nagu vesi või õhk, see on elementaarne. See on väljendusvahend, mis ületab keele ja meie poolt loodud ideoloogiate piire. See kõnetab meie ürgset ja intellektuaalset külge üheaegselt. Ma leian, et see on tõhusaim keel maailmas”.

Hilissuvel esines Lizz Wright oma viimase albumi “Grace” kavaga peamiselt Euroopas, ühtlasi leidsid aset kontserdid koos Lääne-Saksa Raadio bigbändiga. Nüüd lendab ta üle ookeani Eestisse spetsiaalselt “Jazzkaare” kontserdi jaoks, kuid mitte oma ansambliga, vaid astub üles meie Estonian Dream Big Bandiga Siim Aimla juhtimisel. Dirigent seisab keerulise ülesande ees, kuidas sulandada selle kontserdi jaoks spetsiaalselt loodud seadetes kokku mehine pillirügement ning lauljari sametine hää.

Topeltjuubel: Ants Sõber 90, orelikontsert 40

TAAVI HARK

muusikateaduse üliõpilane, koorijuht

Ants Sõber.

Ajaloo esineb loojaid, kel õnnestub pea igast valmivast visandist septseda publiku ja pressis tähelepanu pälviv sündmus. Varsti on teosed helikandjal, välja antud trükitud noot. Taoline võidukas kombinatsioon sillutab tee ladesale levikule ning aitab, et taiesed ei satuks ajaloomälu kitsa valgusvihu soojast embusest unustuse põhjatusse pimekoopasse. Tuntuse saavutanud nimedega rööbiti teotseb samas aegruumis siiski ka heliloojaid, kes leiavad (olgu mõte õige või väär), et enesereklaam pole see, milleks neil soont ja soovi. Just niisugune, töös edasipüüdlev, ent propagandast hoiduv loojaisiksus oli Ants Sõber (1928–1995). Novembri lõpus täitus helilooja sünnist 90 aastat. Sel puhul võtke vaadelda tema üht põnevamat teost, mis on küllalt erandlik nähe meie muusikaloos tervikuna.

Sangarlikku joont lisab järgnevale asjaolu, et oma mõtete muusade keelde tõlkimisega tegeles Ants Sõber vastutusrikka päevateenistuse kõrvalt. Töötades Eesti Raadio muusikasaadete peatoimetaja (1957–1970) ja hiljem Estonia teatri direktori (1973–1988) ametis, jäi mõistagi loominguks aega kasinalt. Sestap hoidis Sõber alaliselt ning pikaldase kannatlikkusega töös ambitsioonika vormikaarega suurteoseid, eelistades neid miniatuuridele. Materjali ja temaatika valikud kristalliseerusid pika aja jooksul. Nõnda

valmisid kaks vormitugevat sümfooniating ning hulk kindlameelseid kammer-teoseid (sealhulgas viis keelpillikvartetti), ent ka mõned kimbud liigutavaid ja lõbusaidki laule. Arvuliselt näikse loomenimistut valitsevat vokaalteosed: ooperi, opereti, kantaadi ja oratooriumi kõrval levilaulud, lastemuusika. Tähelepanu vääriwad ka kammeransambli saatega laulutsükliid – pole need ju kodumaises muusikas kuigi levinud.

Siiski paistab Ants Sõbra teostega lähemalt tutvudes, et mõtlemise raskuspunkt lasus (vägagi ellerlikult) tõsisel instrumentaalmuusikal. Seda subjektiivset adumust näib kinnitavat helilooja kavavalik autorikontserdik, mis kõlas tema 50 aasta juubeli puhul eetrisse jõudnud saates.¹ Sinna mahtusid vestluse ja kantaadikatkendi kõrval 1. sümfoonia ning (toona veel ta ainus) orelikontsert. Mainitud saates sõnas Sõber selgituseks muu hulgas: “Heliloojat intrigeerivad tihti peale ka need esitusvõimalused, mis meil on olemas. Kui nii vaadata, siis meil on praegu kaks väga head orelivirtuoosi, professor Hugo Lepnurme ja Rolf Uusväli. On täiesti patt jätta neid ilma uue repertuaarita. Võib olla, et üheks kõige tõhusamaks tööks sellel alal on viimati valminud orelikontsert.” Viimane ongi seesinatse põgusa suletöö vaatlusalune.

Kaks kõlahiiglast – orel ja sümfooniaorkester – esinevad koostöises põimingus kaunis harva. Eesti muusikast leiame taolisi taieseid umbes kahe käe sõrmede jagu: kaks Artur Kapilt, Peeter Laja ja Hugo Lepnurme kontserdid, Ants Sõbra kaks orelikontserti (teine küll keelpilliorkestri ja löökpillide saatega), Anti Marguste “Orelitoonid”, ulgüestlase Lembit Avessoni orelikontsert, sel sajandil lisandus Kristo Matsoni “Kaotatud ruum”, kus orelil siiski pigem värviaandja kui solisti roll.

Ants Sõbra orelikontsert (1975-76, lõppvariant 1978) on kirjutatud üsnagi *sinfonia concertante* laadis: soolopill ei võistle orkestriga, vaid sageli jätkatakse

üksteise mõtteid, suhestutakse dialoogiliselt. Orkester kannab saatja rolli asemel tusedat ideesisu. Erinevalt Lepnurme või Avessoni kontserdist esineb siin orkestri keel-, puu- ja vaskpillirühm täies koosseisus, lisaks on ilmekalt rakendatud mitmesugused löökpillid. Orelipartii pole tavamõistes efektselt sooleeriv või virtuoositsev, aga sisuliselt küllaltki keskne ja väga ilmekas.

Helitöö telgmine temaatiline materjal esitatakse orelil sissejuhatuses, mis loob üpris pingelise ja äreva õhkkonna. Teatav paineline dramatism ei kao täielikult teose lõpuni. Kuuleme mitmeid iidse runolaulu laadis vihjeid meie mineviku helikangale, aga kõigest õrnadeks viideteks need jäävadki. Nimetatud elemendid kujunevad kolmeosalise kontserdi selgrooks, nii tehnilise algmaterjalina kui ka elamuslik-filosoofilises plaanis.

Sissejuhatus järel asub orkester kuduma sonaativormilist esimest osa *Moderato assai*. Orel kriipsutab orkestrile vastandatud kriipiva harmooniaga alla dramaatilisi sõlmpunkte, aga arengulugu suunab üldiselt orkester. Orelil kuuleme veel pikkadel värvikatel orelipunktidel runotoonilist staatilist mõtiskelu. Kord teeb pillide kuningas seda üksinda, teisel ühes osavalt valitud orkestritämbritega (eriti kellamänguga). Orkestris esineb teisigi teemasid, mis on esimese osa vormi seisukohalt olulised, kuid need kaovad eelmaintud elementide varju, kuna viimased kestavad edasi ka teose järgmistes osades.

Teine osa *Andante con moto* algab hillitsetud traagikaga. Amorfse algusega sissejuhatuses kuuleme peagi avaosas kvardihüppelist materjali. Kasvava pinge haripunktil siseneb dissoneerivate kooskõladega orel, painavate akordidega lisandunud vaskpillid peavad maha väikese kahekõne solistiga. Orel kerkib aina enam esile, taustaks keelpillide heakskiitev arendus. Vahe-tult (*attacca*) algab kolmas osa *Allegro brillante*, mille keskmes on esimese osa sissejuhatuses pärit materjal. Rütmi-line pulseerimine vaheldub oboe rahu-likuma ja metsasarvede optimistlikuma

meloodiaga. Järsu katkemisega antakse teed orelil kadentsile, mis vastu ootusi pole põhiilmelt kuigi virtuoositsev või särav, pigem hoopis staatiline. Peale pisut pidulikku kellalöömist sulatab kokkuvõtlik *coda* kokku kõik kõlanud teemad, joonides alla teose terviklikkust.

Kontserdi suurimaks vooruseks osutubki temaatiline ja vormiline ühtsus. Üldpilti tugevdab ja elavdab meisterlik orkestratsioon, mis laseb orelil ajuti orkestrisse sulada, teisel säravalt esile tõusta. Siiski jäävad kasutamata orelil väljendusvõimalused kogu oma lauses, üldse on välisele efektsusele vähe tähelepanu pööratud (mida võib muidugi vaadelda nii eelise kui puudusena). Ka meeoluliste kontrastide vähesus ja teose ängistav-ärev üldilme võivad nõrgema süvenemissooviga kuulajat pelutada. Ometi osutub Ants Sõbra orelikontsert kõige avarama hingusega ning dramaturgiliselt ühendatuimaks soolokontserdik, mis kodumaises muusikas orelile ja sümfooniaorkestrile kirjutatud.

Kõnekad on ka orelivirtuoosi Hugo Lepnurme kirjaread: “Ja lõpuks (või alguseks) on Ants Sõbra Orelikontsert üllatavalt suurel määral eesti muusika. Seda ilma ühegi konkreetse rahvaviisita, ainult helilooja seesmisest loomulikust intuitsioonist kantuna. See teeb südame soojaks.”²

Südame jahutab taas maha asjaolu, et väärt teosest pole valminud ühtegi tiražeeritud plaadistust, kirjatatud noodimaterjalist kõnelemata. Huviline peab seega otsima välja ERR-i fonoteegist salvestuse, partituur puhkab muusikamuuseumi müüride vahel. Et interpreetide põhitegevuse hulka ei saagi kuuluda museaalides tuhnimine ja käsikirjade kohal kummardamine, pole vist üllatuseks. Niisiis peaks teose taaselusamiseks mõni kirglik organist ühendama jõud sõbraliku muusikateadlasega, kes aitab noodimaterjali korrastada. Tean ühte (nimesid nimetamata), kes abist ei keelduks... **M**

¹ <https://arhiiv.err.ee/vaata/197463>

² Sirp ja Vasar, 1. XII 1978.

Arvo Pärdi keskus linnulennult.

Dialog muusika ja metsavaikuse vahel

SANDRA KALMANN

muusikateadlane

On imetabane, et üks niivõrd oluline muusikaline maamärk on Eestis valmis saanud. Õigemini selle sisuline küpsemine alles käib, kuid väline vorm on võetud. Kui aastaid tagasi levis kuuldus, et võiks luua keskuse, kuhu oleks koondatud kogu Arvo Pärdi loominguline pärand, tekkis mõnelgi küsimus: miks? Oldi isegi skeptilised, kas ühe inimese loomele keskenduvat suurt arhiivi on üldse vaja. Ma arvan, et nendel, kes on kord ette võtnud jalutuskäigu läbi Laulasmaa metsasalu ja sammunud mõtiskledes Arvo Pärdi keskusesse, tutvunud selle ruumide ja arhiiviga, kaovad kõik senised kahtlused. Keskuse eellooks on kindlasti õige koha leidmine Laulasmaal, kus on aastakümneid suvitatanud vaimuinimesed. Ka Pärdi õpetajad Ille Martin ja Heino Eller olid suviti

siin ja paigaga oli Pärt tuttav juba oma nooruses.

Kogu Arvo Pärdi keskuse avamise protsess oli hästi läbi mõeldud ja detailideni viimistletud, justkui ime sünd. Seda oli organiseeritud aastaid, samas kui tavaliselt kipuvad sellised asjatoimetused ikka viimasele hetkele jääma. Nüüdne avanemine oli kui tupp valguse laskmine – kõigepealt vajutati uksele alla, lasti paar valguskiirt ukse praost tuba valgustama, seejärel läks uks pärani lahti ning silmi pimestas helendav valgus.

EELÕHTU PÜHITSEMINE

Keskuse avamispäev oli 13. oktoobril. Vana kristliku tava järgi algab päev päikeseloojangust ning komme tähistada suurte pühade eelõhtut on vana tradit-

sioon. Mõningate allikate kohaselt peeti juba II sajandist alates näiteks ülestõusmispühi laupäeva õhtul alanud jumalateenistusega. Seda kommet järgiti ka nüüd. Eelmisel õhtul 12. oktoobril oli muusikaline palve ja ülistus Niguliste kirikus, kus kõlasid teosed Madalmaade polüfoonia hiilgeaegadest – Belgia vokaalansambel Graïndelavoix esitas XVI sajandi paiku Antwerpeni katedraalis koos käinud erinevate vennaskondade või nendega seotud heliloojate loomingut. Nõnda oli eelõhtu sisuliselt otseses seoses järgmisel päikesetõusul saabunud avapäevaga Laulasmaal. Kuigi esitusele ei tulnud ühtegi Pärdi teost, oli oluline esitada heliloojat mõjutanud ja oma muusikalise keele leidmisel märgiliseks saanud muusikat.

SUUR PÄEV

13. oktoobril särasid sügisesed päikese-kiired Kellasalus ja metsas kaikusid mõtlikud, kuid kutsuvad tromboonihelid. Andres Kontuse (kes oli keskuse juurde lookleva metsaraja ääres) ning Johannes Kiige (keskuse tornist) esitatud improvisatsiooniline kahekõne saatis uudistajad nende teel. Inimesi oli rajal palju ja kõik liikusid nagu palverändurid muusikameka poole. Keskuse kontserdisaalis tehti suurema muusikalise etteastega juba kummardus Arvo Pärdi elus olulist rolli mänginud inimestele ja tema märgilistele teostele. Suurema muusikalise ploki alguses austati Pärdi õpetajat, Laulasmaal suvitanud heliloojat Heino Ellerit – Tallinna Kammerorkester Tõnu Kaljuste dirigeerimisel kandis ette tema “Kodumaise viisi”. Seejärel tulid esitusele Pärdi teosed: “Solfedžo” (Eesti Filharmoonia Kammerkoor), “Mozart-Adagio” (YXUS Ensemble koosseisus Harry Traksmann, Leho Karin ja Marrit Gerretz-Traksmann) ja “Trisagion” (TKO). Kontserdi ühe oodatuima esineja Anne Akiko Meyersi esituses kõlas “Darf ich...”. Kontserdi keskne teos oli “Fratres”, mille pealkirjale (“Vennad”) viitas juba eelõhtul kõlanu, vennaskondadesse kuulunud heliloojate teosed. TKO ees soleeris Meyers, löökpillidel oli Vambola Krigul. Kontserdi lõpetas kooriteos “Salve regina”.

Seejärel said külastajad keskusega tutvuda, kõndides koos Vox Clamantisega helisid täis ruumides. Maja valmistas oma avaruse ja läbipaistvusega kohe. Arhitektide Enrique Sobejano ja Fuensanta Nieto idee kohaselt ei ole majal esi- ega tagakülge, kõik peab mõjuma kompaktselt ja ühtselt. Fassaadil kasutatud lehise ja interjööris tamme puit ühendas esmapilgul külma ja kõleda klaasi ning metallkonstruktsioonid loodusega. Keskuses ei ole midagi juhulikku, siin on arhiiv ja raamatukogu, õpperuum, loometuba, kontserdisaal, pisike kino, kohvik, pood ja lastenurk. Arvo ja Nora Pärdi

soovi kohaselt on maja keskel väike Kreeka stiilis kabel, mis jätab mulje, nagu oleks kogu maja ehitatud ümber selle. Avapäeva lõpetas “Ja ma kuulsin hääle...” Vox Clamantise esituses (Eesti esiettekanne).

Anne Akiko Meyers, TKO ja Tõnu Kaljuste keskuse avakontserdil.

AVAMINE KÜLASTAJATELE

Külastajatele avati keskus 17. oktoobril, ühtlasi jätkus ka avanemise protsess Joonas Sildre raamatu “Kahe heli vahel” esitluse ja Jaan Tootseni ning Jaak Kilmi lühidokumentaali “Muusikajanu” esilinastusega. Sildre presentatsioon oli justkui omaette kunstiteos – samal ajal kui kunstnik loomeprotsessist jutustas, joonistas ta sellest koomiksi laadis pildiseeria, mida projitseeriti suurele ekraanile, kõigile näha. Hämmastas, kui pikk ja hingeliselt raske oli olnud raamatu valmimine; kuidas Pärdi muusika seeme hakkas 2000. aastal Sildre teadvuses idanema ning viis aastat hiljem ta ainult Pärdi muusikat kuulaski. Kuna tegemist on graafilise elulooromaaniga, otsis kunstnik sobivat väljenduslaadi kaua. Tõsieluline koomiks on biograafiaks väga erandlik vorm, kuid põnev visuaalne lugemine nii suurele kui ka väikesele. Kilmi ja Tootseni lühifilmi hakkab jooksuma keskuse kinos.

Idee saadi Immo Mihkelsoni saate-sarjast “Arvo Pärt 75”. Filmi mõte on pakkuda sissevaadet Pärdi ellu ja loomesse inimesele, kes ei ole sellega eelnevalt kursis.

Et keskuse ideest, arhiivist ja sisust paremini aru saada, vestlesin neil teemadel selle ühe asutaja **Michael Pärdi**, tegevjuhi **Anu Kivilo** ning toimetajate-teadlaste **Kai Kutmani** ja **Kristina Kõrveriga**.

Kuidas tekkis idee keskus rajada ning miks just Eestisse? Arvo Pärdi muusikas ei ole ju otseseid viiteid kodumaale, pigem on ta, nagu Toomas Siitan kirjutab, “tugeva kodujuurega”.

Michael Pärt: “Arhiivimaterjalide hulk kasvas ja sellega koos kasvas mure, mida pärandiga pikemas perspektiivis teha, kuhu ja kuidas seda kontsentreerida ja organiseerida. Alguses ei olnud Noral ja Arvol konkreetset ettekujutust, kuhu materjalidega tegelemine võiks viia. Vanemad külastasid Sacheri sihtasutust (Paul Sacher Stiftung on samanimelise fondi arhiiv ja XX ja XXI sajandi muusika uurimisasutus – S.K.), kus on erinevate heliloojate arhiivid. Nad käisid ka Berliini kunstide akadeemias ja sealtsaadi jaatav vastus, et kõik Arvo arhiivimaterjalid võetakse vastu, antagu kasvõi kilekottides või ükskõik millisel kuju. Kuid tegelikkuses ei ole see materjali kogum ju lõplik ega saa valmis ka järgmiste aastakümnetega. Arhiiviga peab tööd tegema, seda ei saa lihtsalt ära anda. Nii sündiski idee, et tuleme siia Laulasmaale ja hakkame ise seda suurt tööd vedama. Algul me ei mõelnud üldse avalikule keskusele. Isegi vana arhiivi (Alina) maja ei olnud veel, vaid hakkasime vanematega kodus pihta, seejärel rentisime kontori Laulasmaa spaas. Suurim töö oli ja on Arvo muusikaliste päevikutega. Neid oli vaja läbi töötada, dešifreerida ja Arvo käis kõik oma tekstid ja noodid üle. Seejärel arenes kõik väga loomulikult viisil.”

Anu Kivilo: “Siis algasid ka vestlused Immo Mihkelsoniga. Nad arutasid muusikalised päevikud küsimus-vastus meetodil koos läbi, see võttis peaaegu kümme aastat.”

Mis on keskuse eesmärk? Kas sellele saabki üldse mingit ühist nimetajat leida?

Kivilo: “Oleme eesmärke mitmeid kordi ümber sõnastanud. Soovime, et see oleks avatud mäluasutus, mille kese on arhiiv ja Arvo Pärdi pärandi hoidmine, aga selle ümber on ka avalik kultuuriruum – raamatukogu, haridusprogrammid, kontserdid, vestlusõhtud jne. Oleme kõige autentsema ja adekvaatsema info keskus. Võime küll edastada Arvo mingeid nägemusi teatud teoste kohta, kuid me ei tegele info interpreteerimisega.”

Pärt: “Oluline on, et siit keskusest leiaks iga inimene midagi.”

Kivilo: “Aga me ei ole ka turismiobjekt, sest keskus on ikkagi nii pisike ja pealegi kõiki ei peagi selline muusika huvitama. Määrav on ka kaugus kesklinnast, keskuses olemiseks on vaja aega, kõik ei pruugi siin nii lihtsalt kätte tulla.”

Kristina Kõrver: “Inimesed peaksid ennast siin hästi tundma. Need, keda huvitab arhiiv, saavad olla seal, ja teised, kes tahavad jalutada ning kohvikus istuda, saavad seda teha. Keskuse loomisel oli üks ideid, et me ei soovi millegagi pealetükkiv olla. Täpselt nagu Arvo muusikat kuulates tunnetad vabadust, avarust ja aega ning siis hakkavad sündima asjad sinu sees.”

Keskuse süda on arhiiv. Keda ootate arhiiviga tutvuma?

Kai Kutman: “Meil on arhiivi külastajale kasutamiseks spetsiaalselt välja töötatud andmebaas. Põhimõtteliselt saab meile siia uurima tulla nii kooliõpilane kui ka teadlane. Oleks hea, kui tulija annaks ette teada, mis teema teda täpselt huvitab, siis saame materjali ette valmistada.”

Kõrver: “Oodatud on kõik uurijad ja kõik uurimissuunad. Meie ei hakka

omalt poolt ette kirjutama, mis aspekte on vaja vaatluse alla võtta. Kuigi me anname välja arhiivimaterjale, suuname ja assisteerime, siis uurimistöö järeldusi me kindlasti ei dikteeri. Meie positsioon ongi siin Pärdi arhiivi korrastada ja kommenteeritud sissekandeid teha. Praegu meil ei ole ressursi spetsiifilisi uurimusi kirjutada. Seda enam oleme huvitatud nendest, kellel seda on või on soov mingit valdkonda Arvo muusikast uurida.”

Arhiivi keskmes on Arvo Pärdi muusikalised päevikud. Mida need endast kujutavad?

Kõrver: “Need on nagu iseendaga päeviku vormis peetud vestlused, mida helilooja on neljakümne aasta jooksul teoste loomisel teinud. Neis on hästi palju teksti, käsikirjavärsandeid, meloodiaid palvetekstidele, erinevates keeltes kirjutatud tsitaate, raamatute pealkirju jne. Kui nendesse päevikutesse süüvida, tekib rikkalik kontekst, mida on ühe või teise teose juurde loetud, mis küsimused on tekste lugedes kerkinud ning mis on Arvot sellel hetkel kõnetanud. Aga on ka isiklikku kirjavahetust, aadressse, muusikalisi sünnipäevaõnnitlusi, ka võib seal olla näiteks retsepte külmetuse raviks. Ühesõnaga see ei ole selline materjal, mida saaks otse trükki anda, vaid see vajab helilooja poolt üle vaatamist, lahtimõtestamist, korrigeerimist. See on väga põnev materjal ja meil on seda siin tuhandeid lehekülgi.”

Pärt: “Need päevikud on väga isiklikud ja olidki arhiivi loomisel algimpulsiks, sest selge on see, et arhiivitööd saab kõigepealt Arvo ise teha ja vaid Eesti kontekstis. Ei oleks tulnud kõne allagi kogu seda materjali Sacheri sihtasutusele saata, kus uurijad hakkaksid ise seda lahti mõtestama.”

Kõrver: “Arvol on elav kontakt nende teostega ja koos Noraga panustavad nad oma kommentaaride ja mälestustega selle arhiivi ülesehitamisse. Selle töö juures on põnev just see, et pidevalt tekib juurde uusi kihistusi. Nüüd võtab ta uuesti need teosed ja materjalid ette ning kommenteerib ja loob ajaloolise

konteksti. Sellist tööd suured arhiivid teha ei saa, sest tihti saadakse materjal alles pärast inimese surma. Seega – meil on väga eriline privileeg.”

Kutman: “Kõik need vestlused, salvestised jne transkribeeritakse ja kirjelduste kaudu saavad huvi tundjad täpselt teada, mis on ühe või teise arhiivimaterjali sisu.”

Kes mõtles välja keskuse kontseptsiooni, st et seal peab olema kino, saal, lastenurk, loomeruumid jne?

Pärt: “Selle mõtlesime ikkagi üheskoos välja. Oluline oli ka vaade väljastpoolt, sest eeskujusid oli palju, näiteks Schönbergi keskus Viinis või Britteni oma Inglismaal. Saali osas olid eeskujuks igasugused kontserdimajad, samas ei olnud võimalik midagi kopeerida. Vahel oli ka tunne, et meie nii ei tahaks teha.”

Kivilo: “Oleme pidanud palju unistama, sest ühtegi teerada ees ei olnud ja palju tuli ise leiutada. Alguses oli siia planeeritud oluliselt rohkem klassiruumi, aga ei olnud kontserdisaali. Arhiivis on jällegi oluline, et kõik säilikud oleksid hoiustatud ette nähtud tingimustes.”

Kõrver: “Alguses me tõesti mõtlesime, et kontserte ei jõuagi korraldada ja arhiiv on peamine, aga igapäevane külastaja januneb elava muusika järele. Ning esimesed kontserdid on seda juba näidanud, et saal on oma saja viiekümne kohaga isegi väike.”

Pärt: “Kõik peab siin olema inimestele avatud, sest siia tuleb väga palju erinevaid inimesi ja oluline on see, et ta leiaks siit mingi mõtte, mingisugused vastused.”

■
Võtke kõik aega kord Kellasalus Arvo Pärdi keskuse poole jalutada ja majaga tutvuda. Seal on mingi seletamatu aura, mis tekitab hinges rahu. Ja kes muretseb, kuidas kohale saada, siis ühistransport liigub sinna igapäevaselt. Suuremate kontsertide puhul plaanitakse edaspidi ettevõtetega rääkida, kas oleks võimalik saada õhtuseks ajaks lisabusse. Nagu öeldud, kõik vajab veel aega ja sisulise poolega tegelemist, kuid seniks jõudu ja küpsemist Arvo Pärdi keskuse perele. **M**

Kohtumine Peeter Liljega

KAI TAAL
muusikaajakirjanik

“Peeter Lilje. Elu kui paljutöötav algus”, autorid Tiina Mattisen, Maia Lilje, Ene Pilliroog, koostajad Maarja Kasema, Tiina Mattisen. ERSO, 2018, 510 lk.

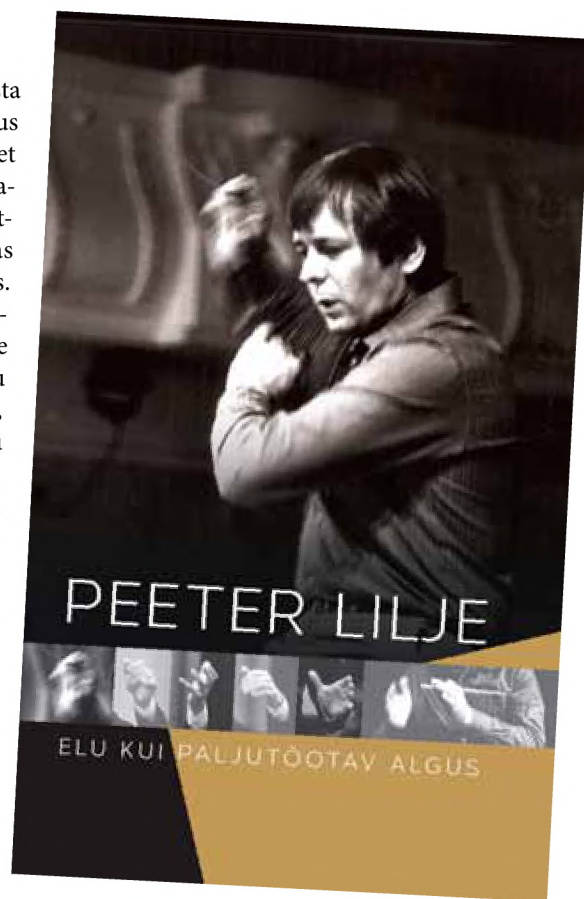
Kui lõpetasin Peeter Lilje mälestusraamatu lugemise, oli esimeseks mõtteks kohe uuesti otsast peale hakata – väga tihe oli see lugemiskogemus, nii informatsioonikülluse kui tundeskaala poolest. Ja ehkki tegemist on kohati lausa entsüklopeediaalaadse teosega, olid tunded seda lugedes tugevad ja teravad, tihti valulikud. Kuidas autorid seda on saavutanud, jääb nende saladuseks, kuid kahtlemata leiab raamatust palju ka mittemuusikust lugeja, ehkki süvenemisvalmidus ja soov dirigendi isiksuse tuumani jõuda on vist vajalikud eeldused. Lühidalt, see raamat pole niivõrd jutt Peeter Liljest, vaid pigem kohtumine temaga, emotsioonid seda lugedes meenutavad tundeid, mida kogesin tema kontserte kuulates.

Kuidas oskame ära tunda ja hinnata tõeliselt häid kunstnikke endi ümber? See teema on väga vana, aga tundub, et inimkond ei õpi oma vigadest. Peeter Lilje lugu on traagiline, dirigendi elukutset peetakse elu teise poole ametiks ning 43-aastaselt siit ilmast lahkunud Lilje puhul on kõige suurem mõistatus, kuidas ta jõudis oma elu jooksul nii palju teha. Ja nii hästi teha. Loodan, et keegi ei solvu, aga minu suurimad elamused ERSO kontsertidest on just need, mida 80-ndatel Lilje dirigeerimisel kuulsin. Eriti Tobiase “Joonase lähendamise” esiettekanne ning tema viimane

kontsert ERSO-ga 1993. aasta aprillis, millest ka raamatus korduvalt juttu. Mäletan, et kuulasin keskrõdul Rahmanninovi “Sümfooniliste tantsumade” ettekannet ning kuidas see lausa füüsiliselt vapustas. Lehekülgede kaupa ettekannetud repertuaari võtab silme eest kirjuks, kuid see on ju vaid pelgalt info. Igaüks, kes mingilgi kombel kokku puutunud sümfooniatega ja ooperite partituuridega, teab, mis see tähendab, kui repertuaaris on kõik Beethoveni, Brahmsi ja Sibeliuse sümfooniad, kuus Mahleri sümfooniat jne, jne. Jah, see oli kindlasti publikule ilus aeg, need kümme aastat, kui Lilje oli ERSO peadirigent ning samaaegselt ka juhataja Estonias. Aga mis hinnaga? Ja iga natukese aja tagant lipsab peast läbi küsimus: miks?

Esimene “miks” on tema poolt antud kontsertide ja ooperietenduste arvukus. Juba ainuüksi lugedes ülevaadet Lilje tööst Estonias ning ERSO hooaegadest oli tunne, nagu mattuks ühe suure laviini alla. Aga mida pidid siis tundma need, kes kõiges selles osalised olid? Kahtlemata on kõigi muude väärtuste hulgas see raamat “äratuskellaks” ka kõigile neile, kes arvamusel, et nõuka ajal kulges elu rahulikumalt ning kunstiinimestel oli rohkem võimalusi erialaliselt pühenduda. Tuledatakse meelde (või siis noorematele

lugejatele antakse teada), millised olid tollal elu- ja töötingimused ning kui palju pidi töötama, et ots otsaga kokku tulla. Elamine suletud ühiskonnas, kus kontaktid välismaaga harvad või lausa olematud, on samuti teema, mis juba kas ununema kipub või siis nooremale põlvkonnale täiesti kujuteldamatu. Väga palju on raamatus juttu Lilje üli-suurest töökoormusest ning kas see oli paratamatu või mitte, sellele päris selget vastust ei saagi. Ajad olid keerulised ja Lilje põhimõtetega mees, kes keeldus parteisse astumast. Kindlasti tegi

see tema praktilise elu keerulisemaks ning sama kindel on see, et just puhutus südames ja mõtetes annab kunstniku loomingule selle erilise värvingu, mispärast Lilje kontserdid ja etendused siiaaani inimestel väga eredalt meeles on. Kas väga ilus looming sünnibki vaid läbi valusa elu, on see vältimatu?

See on raamat väga romantilisest kunstnikust, kes pühendas kogu oma elu muusikale ning romantilisus kõnetab inimesi vist küll igal ajal. Võibolla paljud ei usu, et tänapäeva reaalsuses sel veel kohta on ning et niimoodi elada saaks. Kuid igatsus selle müstilise seletamatu järele, mis kontserdisaalis võib tekkida, on kahtlemata jäänud. Lilje erilisus kajab vastu nende inimeste mõtteavaldustes, kes temaga koos muusikat löid, need mälestused on täis soojust, austust, imetlust, armastust. See pole vaid kahetsus ja kurbus, et noor muusik pidi nii ebaõiglaselt vara siit ilmast lahkuma, vaid midagi palju enam. Raamatu kõige emotsionaalsem, puudutavam osa on "In memoriam", kus Lilje kaasteelised teda meenutavad. Ma usun, et pärast selle lugemist on raske leida kedagi, kes ei igatseks tema kontserte jälle (või siis üldse esmakordselt) kuulata. Dirigendi lahkumisest on möödas juba 25 aastat, väga palju on neid, kes pole teda kunagi kontserdisaalis dirigeerimas näinud. ERR-i heliarhiivis olevat palju tema salvestisi, mis pole heliplaadile jõudnud. Äkki saaks selles osas midagi ette võtta? Raamat kunstnikust on suurepärase, kuid üks heli võib rääkida rohkem kui tuhat sõna. Ma usun, et ei maksa peljata tolle aja kehva lindistuskvaliteeti ning et see tänapäeva ülipuhta ja kvaliteetse salvestusmehhanismi kõrval inimesi ei kõneta. Lilje musitseerimine oli hingesutatud ning see on see miski, mis tänapäeval paraku tihti puudub, kuid mis on ometi kunstis nii oluline. Kui meil pole enam eriti selliseid romantilisi kunstnikunatuure nagu oli Lilje, siis võiks olla vähemalt tema salvestused.

Raamatu ülesehitus on kronoloogiline: Lilje lapsepõlvest, varasest

noorusest ning aastatest ERSO peadirigendina kirjutab Tiina Mattisen, Ene Pilliroog käsitleb muusiku aastaid Estonia teatris ning dirigendi lesk Maia Lilje räägib tema koostööst välisorkestritega. Nautisin teose rikast ja kujundlikku kõneviisi, väga heas eesti keeles kirjutatud raamatuid ei kohta tänapäeval just liiga sageli. Imetlust vääriv on tohutu töö, mis ära tehtud raamatu koostamisel – väga palju on viiteid erinevatele artiklitele, intervjuudele, kontserdiarvustustele. Tekkis suur huvi need vanad artiklid üles otsida ja neid lugeda, sest raamatus viidatu tundub vaid jäämäe tipp olevat. Ainus osa raamatust, kus lugedes tähelepanu kippus veidi hajuma, oli Estonia teatrit käsitlev osa – erinevate etenduste ülevaated ja kajastamised mõjusid liiga entsüklopeediliselt. Selle lõigu juurde on hea tagasi pöörduda, kui otsida konkreetset infot Lilje teatriaastate kohta, kuid raamatut üldiselt iseloomustavas voolavas ja haaravas kulgemises mõjus see pisut pidurdavalt. Raamat peaks kindlasti olema n-ö kohustuslik kirjandus kõigile muusikateadlastele ja -ajakirjanikele ning seda mitte ainult selles sisalduva hindamatu informatsioonihulga poolest. Raamatu autorid näitavad selgelt oma eeskujuga, kuidas teha head muusikakirjandust ning arvukad tsiteeritud kontserdiarvustused panevad tõsiselt mõtlema tänapäevale. Mida ja kuidas praegu kajastatakse, mis mulje jääb tuleviku muusikahuvilistele meie praegusest kontserdielust, kui nad loevad tänapäeval tegutsevate kriitikute arvustusi? Võibolla peaks sellele rohkem mõtlema nii meediaväljaanded, toimetajad kui ka autorid. Ja ääretult oluline on, et tuntaks ära tõeliselt suured ja andekad ning nende suurepäraseid õnnestumised, et need ei jääks tähelepanuta.

Raamat Peeter Liljest paneb mõtlema inimelu hapruse peale. Väga head kunstnikud on tundlikud ja kergelt haavatavad, väga kerge on neil hundi-seadustega maailmas läbi põleda. Lilje jaoks saabus surm siis, kui ta elu näis

minevat kergemaks. Elu viimastel aastatel Soomes töötades polnud tal enam nii suurt töökoormust kui varem, elu- ja töötingimused olid kahtlemata paremad, oli võimalus puhata ja süveneda, paljud asjad näisid justkui paremuse poole kalduvat. Ka peadirigendi koht Estonias oli üsna kindel, ehk siis oli tulevikus võimalus rohkem Eestis ja oma perega olla. Kas olid ülitihedad aastad ta tervisele oma laastava mõju jätnud ning rahulikum elu saabus liiga hilja? Või oli antud olukord, ehkki näiliselt ilusam, siiski hingeliselt kurnavam kui elu Eestis? Raamat sellele vastust ei anna, ei tea ka, mida tema kaasteelised arvavad. Oli tal terviseprobleeme, mis võisid ennustada nii kiiret ja traagilist elulõppu? Ainult korra on mainitud tema astmat, kuid see on ka ainus viide tema tervisele. Eraelust rääkimise vältimine on autorite sõnul taotluslik, kuid ometi jäävad need küsimused vaevama.

See raamat kõnetab erinevaid inimesi kindlasti väga erinevalt. Ilmselt on seda kergem lugeda neil, kes teda tundsid, kes olid tema kolleegid või siis pidevalt tema kontsertidest ja etendustest osa said. Ka minul on päris palju mälestusi tema dirigeerimisest ning kontsertide kajastused elavad mälu ning lugemist. Nooremale põlvkonnale on see hindamatu tagasivaade meie lähiminevikku, mida nad ei saa mäletada, küll aga sellest õppida. Kuidas olla pühendunud ja süvenenud muusik, teha oma tööd kirega, kuidas armastada muusikat. Soovitan väga seda raamatut lugeda kõigil, kes otsivad muusikas tõelist sügavust, seda, mis liigutaks, puudutaks ja muudaks paremaks inimeseks. "Tee tööd ja näe vaeva, siis tuleb ka armastus." See on tõesti tõi, armastust oli tema muusikas ja armastust tema vastu on praegugi nendes inimestes, kellesse ta oma jälje on jätnud. Ta oli väga andekas ja väga töökas, kuid paraku pälvis oma ajal liiga vähe tunnustust. Annaks taevast, et me selliseid fenomene edaspidi paremini ära tunneme ja väärtustaks!

Muusikafilmide võluv maailm

Muusikadokumentaalide ahvatlev, kirev, aga ka tutvustav ja valgustav maailm toob koju kätte kontserdisaalid, ooperiteatrid, kuulsad orkestrid, annab võimaluse näha telgitaguseid ning tutvuda suurte muusikutega. Igal aastal luuakse neid maailmas hulganisti. Rahvusringhäälingu muusika- ja kultuurisaadete vanemtoimetaja **HEIDI PRUULI** on muusikafilmide turgu jälginud pikema aja vältel nii IMZ (Internationales Musik & MedienZentrum Wien / Viini rahvusvaheline muusika- ja meediakeskus) liikmena ja muusikafilmide suurfestivalil "Kuldne Praha" ETV muusikaprogrammide esitleja ja külastajana kui ka aastatel 1999, 2012 ja 2018 žürii liikmena. "Kuldne Praha" on üks Euroopa vanimaid festivale "Prix Italia" (1948) ja "Rose d'Dor'i" (1961) kõrval, kus esitletakse muusikafilmide värskemat toodangut – kontserte, ooperi- ja tantsulavastusi ja muusikadokumentaale nii Euroopast kui mujalt maailmast. IMZ ühendab muusikaproduktiooniga seotud organisatsioone – telekanaleid, sõltumatuid tootjaid, levitajaid, festivalikorraldajaid jne. ETV/ERR on selle organisatsiooni liige alates 1991. aastast. Samuti korraldab see keskus igal aastal uute muusikafilmide esitlusüritust "Avant Première", mis toimus kuni 2013. aastani Cannes'is, alates 2014. aastast aga Berliini filmifestivali ajal.

Kaader filmist "Mstislav Rostropovich, The Indomitable Bow".

Oled jälginud eri maade muusikafilmitoodangut viimase veerandsaja vältel. Millised on praegused kesksed teemad ja trendid?

Muusikafilm, nagu muugi filmilooming, peegeldab oma aega, portreerib silmapaistvaid isiksusi, kajastab olulisi sündmusi ja mõtestab minevikus loodut. Pikaajaline ja järjepidev kontakt muusikafilmituruga on võimaldanud näha uute tähtede esilekerkimist ja nende karjääri edenemist, ühiskondlikult oluliste teemade tõstatumist, uute tootjafirmade

südikaid turuletulekuid ja staažikate tagasitõmbumisi. Huvitav osa toodangust on portreed, sest muusikamaailma juhtfiguurid, eriti dirigendid ja lavastajad, on filmitegijatele tõeliselt tänuväärne materjal: nad on jõulised, väljendusrikkad, karismaatilised, laia silmaringi ja värvika elusaatusega isiksused. Võtame kasvõi Herbert von Karajani, kellest viimase kümne aasta jooksul on tehtud koguni viis dokumentaalfilmi,

või Leonard Bernstein, kelle 100. sünniaastapäevaks valmis kaks väga head dokumentaali – "Larger than Life" (Bernard Fleicher Moving Images, rež Georg Wübbolt) ja "Leonard Bernstein. A Genius Divided" (3B-Production, rež Thomas von Steinaecker). Neist viimane keskendub Bernsteini hiliste aastate heliloomingule, edule, madalseisudele ja elu varjukülgedele, millest avameelselt räägivad ta lapsed. Film võitis tänavusel

“Kuldse Praha” festivali *grand prix*. Elavatest klassikutest on sageli kaamera ees Seiji Ozawa, Simon Rattle, Valeri Gergijev, Daniel Barenboim jt. Põnev on olnud jälgida uue aja talentide Gustavo Dudameli, Jonas Kaufmanni, Daniil Trifonovi, Khatia Buniatishvili või Barbara Hannigani karjääri edenemist.

Siiski tundub, et mastaapseid eluloofilme teevad praegu veel rohkem vanema põlve režissöörid. Näiteks inglise filmimees Christopher Nupen, kes jäädvustas Jacqueline du Pré' lühikeseks jäänud muusikuarjääri ja koos sellega Barenboimi, Mehta ja Zukermanni noorusaastate esitusi. Nupenit teatakse talentide hea vaistuga avastajana, kes on mitmel tänasel kuulsusel kaameraga järel käinud ammu enne kui laiem avalikkus neist teada sai. Tema viimane leid oli nooruke Daniil Trifonov.

Teine muusikafilmi suurmeister, prantslane Bruno Monsaingeon, on ja jääb oma põhjalikkuses ületamatuks – tema filmiarhiiv sisaldab haruldasi salvestusi Gouldist, Richterist, Menuhinist, David Oistrahhist, Fischer-Dieskaust, Roždestvenskist, Grigori Sokolovist jt muusikutest, kellega tal on olnud usalduslikud suhted ja hingesugulus. Lisaks on ta maailma eri paigus asuvatest arhiividest otsinud välja kõik, mis vähegi ta filmikangelase saatusega seostub. Iseenesest mõistetavalt oli ta Oistrahhist filmi tehes ka Pärnus käinud ja legendaarse viiuldajaga seotud kohad üle vaadanud. Monsaingeoni filmikeel on tundlik ja diskreetne, selles on midagi seletamatult elegantset ja üle aegade ulatuvat. Olles tema töid juba paar aastakümnet imetlenud ja olulised neist ka ETV ekraanile toonud, oli mul tohutult hea meel teda nüüd Praha's ka isiklikult kohata. “Kuldse Praha” festivalil anti Bruno Monsaingeonile üle elutööpreemia. Tema üht viimast kaalukamat filmi, “Mstislav Rostropovich, The Indomitable Bow” (Idéale Audience) näeb detsembris ka ETV2-s.

Kuidas on tänapäeva muusikafilmid üles ehitatud?

Kõige enam leiab praeguselt muusika-

filmiturult *making of* tüüpi või protsessi jälgivaid dokumentaale, milles filmitegija endale ülemäära suuri kunstilisi nõudmisi ei esita, vaid liigub sündmustega koos. Tutvustatakse muusikateoste saamislugusid, jälgitakse uute kontserdikavade ja lavastuste sündi. Näiteks Zubin Mehta koos Iisraeli sümfooniikutega ja Khatia Buniatishviliga Gruusiat külastamas (“48 hours Georgia”), Simon Rattle koos Berliini filharmoonikutega oma ametist lahkumise kontserdiks valmistumas (“Echoing an Era”), Daniil Trifonov ja Mihhail Pletnjov Chopini kava salvestamas (“New Chopin”), John Adams Berliini filharmoonikutega juures residentuuris (“Short Ride with John Adams”) jms.

Tema-dokke, mis käsitlevad mõnd ajastut või muusikastiili, ühiskondlike protsesside ja muusika vahelisi suhteid, toodetakse harvem. Sümpaatseks erandiks oli tänavuse “Kuldse Praha” festivalil saksa film “Music and Power” (Accentus Music, rež Maria Stodtmeier ja Isa Willinger), üks osa Esimese maailmasõja tähtpäevaks valminud triloogiast “Music, War and Revolution”. Selles vaadeldakse muusika ja võimu vahekordi ajaloo eri etappidel ja otsitakse vastust küsimusele, kas muusika suudab muuta maailma ja kas muusik peaks ennast poliitiliselt määratlema või olema neutraalne ja tegelema oma kunstiga väljaspool aegruumi. Filmis kõlab arvamusi mõlemalt poolt, kõnelemas Daniel Barenboim, Valeri Gergijev ja Ungari dirigent Adam Fischer. Film pälvis “Kuldse Praha” festivalil Dagmar ja Václav Haveli fondi eripreemia. Muusikaproduktiooni mahukama osa moodustavad kontsertide, ooperi- ja tantsulavastuste salvestused ja originaalkäskkirja põhjal loodud muusikafilmid, mis festivalidel konkureerivad esituskunsti (*performing arts*) kategoorias. Siin on pilt peadpööratavalt kirju ja üldistusi teha väga keeruline. Silm haarab kuulsaid nimesid ja põnevaid kavasid, mainekate teatrite menulavastusi ja eriprojekte – olgu need siis seotud kuulsate isikute või ajalooliste sündmustega. Kui tegemist on tugeva algmaterjaliga

– nimeka lavastajatööga muusikateatris või staarlavuljate galakontserdiga – on ülesvõttelgi levipotentsiaali. Samas ei suuda imestamata jätta, kuhu kõik see hulk häid salvestusi pannakse, kas neile ikka vaatajaid-kuulajaid jätkub?

Millised on olnud eredamad filmid, mis on eriti vaimustanud ja huvi pakkunud?

Üks mõjuvamaid töid esituskunsti kategoorias oli möödunud aastal “Kuldse Prahal” auhinnatud tantsufilm “Young Men” (BalletBoyz Ltd, rež Michael Nunn) – lugu Esimese maailmasõja lahingutes langenud noorte meeste vaprust, võimust ja allumisest, suhetest elu ja surma piiril, armastusest ja igatsusest. Selle väga jõulise filmi sõnum praeguses konfliktiderohkes maailmas on mõtlemapanev. Teine, samuti traagiline ja hinge kriipiv lugu on tänavuse “Kuldse Praha” üks võidufilme “Betroffenheit” (3minutes West, rež Jeff Tudor), mis noppis auhinna ka “Rose d’Or’ilt”. See on tantsulavastus, autoriteks Kanada koreograaf Crystal Pite ja kirjanik-stsenarist Jonathan Young, mis lahkab traumajärgse stressiga seotud heitlusi, eraldatuse, enesesüüdistuste ja pettekujutelmade küüsis vaevlemise valu ning olukorraga leppimise püüet. Etenduse peategelane Jonathan Young loob omaenese elus juhtunud tragöödiat lavale tuues ääretult mõjuva karakteri, andes oma lähedase kaotanud inimestele ja nende omastele tuge ja lootust. Selles loos on naeru ja pisaraid, erakordselt väljenduslik tantsukeel ja värvikad karakterid.

Hoopis teisest maailmast pärit tantsulavastus “Play” (Bel Air Media, rež Tommy Pascal, lavastaja Alexander Ekman) võlus oma muretu mängulisuse, humoorikate karakterite ja trupist õhkuva energiaga. Ekman ei jäta ka selles lavastuses mängu toomata üht oma kaubamärki – kui Oslos lavastatud “Lui-kede järves” toodi lavale basseinitäis vett ja Stockholmis “Suveöö unenäos” heinad, siis “Play” üks lõbusamaid kohti on pallimere stseen, kus lavale sajab 40 000 rohelist palli ja tantsijail on neis hullates tükiks ajaks lustimist.

Veel tahaks nimetada festivalil parima dokumentaalfilmi võitnud Kanada režissööri Larry Weinsteini filmi “Dreaming of Jewish Christmas” (Riddle Films), mis räägib Ameerikasse emigreerunud juudi heliloojate jõululaulude saamislugudest. Neisse lauldesse, mida me kõik hästi tunneme, on sisse põimitud võõrsile rännanute lootused, headuse ja rõõmu igatsus – meeleolud, mis filmi südamlikus ja humoorikas tonaalsuses ka vaatajaid liigutavad. Larry Weinstein, tänapäeva tuntumaid lavastuslike muusikafilme loojaid (“The War Symphonies: Shostakovich Against Stalin”, “September Songs – The Music of Kurt Weill”, “Ravel’s Brain”, “Beethoven’s Hair”, “Mozartballs” jt) on siingi dokumentaalse osa elavdamiseks sisse toonud lavastuslikud episoodid – tegevus toimub hiina restoranis, kus tavalised Ameerika pered jõulude aegu käia armastavad ja kus restorani personal kokkadest ettekandjateni endast parima annab, et külalisi lõbustada.

Milliseid tähelepanekuid filmiloomise lähtekehtade mõttes on olnud filme vaadates?

Selle põhjal, mida olen näinud IMZ esitlustel ja Praha festivalil, võib järeldada, et tegijail tuleb vaatajate tähelepanu võitmiseks rohkem pingutada, sest konkurents on järjest tihedam.

Katsetatakse ebaharilikke võttekohti (Rootsi Raadio koori kontsert mahajäetud tuumajaamas) ja salvestustehnika uusi võimalusi. 2015. aastal tekitas elevust popmuusikas levinud ühe-kaamera-võtte meetodil salvestatud “The One Shot Concert – A Flight through The Orchestra” (EuroArts, rež Henning Kasten), kus Brahmsi 2. sümfoonia oli üles võetud 13-meetrise kraanakaameraga ilma ühegi katkestuseta. Laiemat kasutust see meetod klassika puhul siiski leidnud pole. Põnevust pakuvad klassikaliste ooperite ja ballettide uusversioonid – nii võis Prahast näha koguni kaht “Carmeni” tõlgendust, lätlastelt ja prantslastelt, ja Akram Khani “Giselle’i”, mille tegevus oli

Heidi Pruuli koos režissöör Bruno Monsaingeoniga.

toodud tänasesse päeva. Tunnistan, et uusversioonid pakuvad mulle rohkem huvi kui ennast kordavad keskpäraseid lavastused – isegi kui originaalist päris kaugele minnakse. Peaasi, et lugu oleks veenev ja kõnetaks publikut!

Milliseid probleeme silma hakkas?

Mõnede väljapaistvate tööde kõrval leiab palju keskpärast – lihtsate vahenditega ja ilma olulise lisaväärtuseta salvestatud kontserte ja etendusi, või dokumentaale, millel ei olegi filmi ambitsiooni. Pigem on need telesaated, mille kandvaks teljeks on intervjuu tuntud muusikuga, veidi proovimaterjali või arhiivi, mõned kiitvad kommentaarid – ja kogu lugu. Muusikaproduksioon on teadagi kallis, eriti multikaamera salvestused, mis nõuavad kvaliteetset heliülesvõtet, järeltöötlust ja esitajate-autorite tasude maksmist. Kui veel eelmisel aastakümnel olid muusikaprogrammide tellijateks ja põhilisteks rahastajateks telekanalid, siis nüüd on muusika tagandatud teemakanalitesse, mis opereerivad tagasihoidlike eelarvetega ega suuda tootmisse kuigivõrd panustada. Samas püüab iga endast lugupidav ooperiteater või orkes-

ter oma tegevust jäädvustada, fondide toetusel või oma vahenditega, ent mitte alati kvaliteedistandardeid järgides. See trend on Euroopa telekanalite muusikajuhid juba murelikuks teinud.

Milliseid filme sooviksid tutvustada Eesti vaatajale?

Oleme ETV-s näidanud muusika- ja tantsufilme ligi 20 aasta jooksul – parimad tööd BBC, prantsuse, saksa ja põhjanaabrite tootjailt, olulisema osa Monsaingeoni, Weinsteini, Nupeni filmidest, märgilised lavastused, hulk lühifilme “Tants kaamerale” sarjast – kogu selle žanri paremiku. Neid filme pole huvilisel endal kuigi lihtne kätte saada. Loodan, et see liin jätkub. Mitmed eelpool mainitud filmid ongi ETV-s tulemas – Rostropovič, “Kuldse Praha” võidufilm Bernsteinist ja “Dreaming of Jewish Christmas”, uhiuus portree Gidon Kremerist ja sloveenlaste dokumentaal “2Cellos, 2Faces” ülimenekast tšelloduost jne. Kui tekiks võimalus ekraanile tuua veel mõned muusikateatri tiplavastused, oleks süda rahul.

Küsitlenud **Ia Remmel**

Üksinduse laul

DORIAN SUPIN

filmirežissöör

Dokumentaalfilm "Lageda laulud".
(Klaasmeri, 58 min), režissöör
Marianne Kõrver.

Seda filmi nimetatakse *muusika dokumentaali*ks, muusikaliseks dokumendiks helilooja Tõnu Kõrvitsast... See pole päris nii. Film on enamasti, ehk isegi parem kui dokument. Ta on soojem kui lihtsalt dokument. On peenem ja täpsem. Temas on vähem dokumendi meeleheitlikku konkreetsust ja selle võrra enam ruumi, kuhu vaataja võib soovi korral sisse astuda, osa saada. Dokumendiga oleks see teadagi lootusetu. Kuid jah, kuidas sellist vormi siis nimetada? Ilusa ja armsa raami sisse riputamine ongi raske. Pigem nentigem – filmi on tehtud armastusega, me tunneme seda. Pealegi võib ju heal lapsel olla mitugi nime. Piisab, et teda südames kantakse.

Kahtlemata on helilooja enese kõrval filmi peatähelepanu *muusika*l. Seda on tõesti rohkelt laiali jagatud. Aeglaselt, kuid visalt, tunni jooksul, täidab ta enesega kogu ümbritseva, kammitseb kuulaja. Vaid veel pisut ja sa upuksid. Kummalisel kombel seda aga ei juhtu. Sa ei vaju, ei kao ja see hulpimine juba isegi meeldib sulle. Tahad edasigi selles, sellises muusikas triivida. Triivida... Aga hiljem tajud, et see muusika oledki sa ise. Ja ehk salaja, iseeneses, tahaksidki selle lainetesse kaduda. Oleks see siis "piinav ilu" või "magus valu"? Muusika rõhub ja vaevab, kuid on ometi kaunis ja imehää. Helilooja hingeõnked saavad meile lähedasteks. Need on ju ka minu tundmused, läbielamised. Otseku tõe seksid ise filmi kangelaseks... Ja pärast seda juba – kõik teoses nähtav-kuuldav lihtsalt ei saa sulle mitte meeldida! Film on su võitnud.

Filmis jutustavad kaheksa helilooja sõpra või lihtsalt tuttavat, täiesti erinevat inimest, kuidas neile teos meeldib. Ja see on taas üllatav, kummaline. "Sel-line" muusika ei saa olla meelepärane kõigile. Mulle see muidugi istub, aga ma ei ole ju selline nagu kõik. Mina olen siiski eriline – arusaamatu, kasvõi raas. Oma sümpaatiat Tõnu Kõrvitsa muusika vastu ilmestati täiesti erinevate väljautlemistega. Küll aga korrati ühel häälel sõna "loodus". Miks peaaegu kõik ainuüksi loodusest pajatasid? Muide, ka peategelane on nendega päri, vähemalt sõnades. Kuid muusika ise, ja tekstid, millele loodu tugineb, nende meelelaad, on alati pakkuma tõsisemaid, veelgi sügavamaid assotsiatsioone kui "mets", "jõgi" või "talv". Filmilooja on selle kohta öelnud: "Film "Lageda laulud" on oma nime saanud Tõnu samanimelisest kooritsüklist, mille aluseks on Emily Brontë pea *gootiliktume poeesia*". (*Autori rõhutus.*) Niisiis – mitte üksnes loodus. Kahtlustan, et helilooja polegi tahtnud meile kõike välja öelda, see ei läheks mitte. Ja seegi meeldib.

Ülesehituselt on film lihtne, kergelt mõistetav – intervjuu kangelasega, sõprade-tuttavate muljed, mõned episoodid õpilaste ja esitajatega. Ja rohkelt loodust, ülesvõetuna muusikast kõlavas meeleolus. Peategelane ise on mõtlik, loomulik, sõnaaher, ka irooniline. Ja küsimusi muidugi jagus. Peamise pani minu arvates ette "naabriks" tituleeritud naine. Ta oli ka ainus, kes kuu-givõrd kahtles Tõnu loodu ja üleüldse muusika tarbeväärtuses (pidades silmas siiski pigem "kerget" kui "tõsist"). Pealegi oli ta peaaegu kindel, et meie kangelase loomeind võib mingil hetkel ammelduda. Mida-mida? Kuid seda pelgab muusika autorgi. Vähe sellest –

midagi sellist on tal tulnud läbi põdedagi. Öudne. Aga see must vari tõstab ta ka filmirüütlist tavaellu. Tahaks talle toeks olla, muidugi, kui seda kunagi vaja peaks minema. Samas – nii ongi ta üks meie seast, inimene nagu mina ja sina, elu kangelane. Kuid pöördugem tagasi "naabri" juurde. Teda erutas ja talle oli mõistetamatu, kust selline muusika võetakse. Tõepoolest – kust see kõik võetud on? "Mitte ju mingist raamatust!" nagu üritas pakkuda "naaber". Tähtis küsimus, millele ootaksid vastust ilmselt paljud, mina nende hulgas. Kuid... "vastust pole ühelegi... ehk on vorm selline? Ehk see peabki jääma saladusse?" (Arvo Pärt). Sest "valjult öeldud mõttel juba vale sees" (Fjodor Tjuttšev). Ja nii võib lõpuni väljautlematu osutada õigemaks ja sügavamaks, muide ka tundeliselt usaldusväärsemaks.

Veel on ses filmis palju kauneid kaadreid lendkaameralt. Episood kontserdilt orkestriga. Klaveri ja viiuli dueti-proov. Kuid neist me vaikime, tänasesse teksti nad ei sobitu.

Vene keelest tõlkinud **Peeter Tooma**

Uus oreli- ja koorisümfoonia – mis ja kellele?

PÄRTEL TOOMPERE

koorijuht, osales esiettekandel lauljana

Ei juhtu tihti, et üks Eesti harrastuskoor saab olla uudisteose esmaesitaja. Veelgi harvem juhtub, et harrastuskoor saab olla ühe ulatuslikuma suurvormi esmaesitaja. 14. oktoobril tähistati Eesti suurima, Kaarli kiriku oreli kapitaalremondi lõppemist kontsert-palvusega, kus Kaarli kiriku kontsertkoori ja kammerkoori Canorus esituses kõlas esmakordselt Toomas Trassi “Orelisümfoonia psalmidega”. Juhatas mõlema koori peadirigent ning Kaarli kiriku peaorganist Piret Aidulo, orelipuldus istus helilooja. Heitkem lähem pilk sellele, millise teose võrra eesti koorimuusika nüüd rikkam on.

“Orelisümfoonia psalmidega” on ligi pooletunnine ja viiesaline teos. “Orelisümfoonia” tiitli pälvib teos ennekõike tänu sooloosadele – esimesele ja kolmandale, kus tänu ulatusele, erinevatele karakteritele ja kõlavärvidele võib tõesti tekkida võrdlus sümfooniaga. Pealkirja teise poole teenib teos välja tänu ladinakeelsetele kooriosadele, kus kõigepealt kõlab psalmi nr 47 (2. osa – “Omnes Gentes”) ja 96 tekst (4. osa – “Cante Domino canticum”) pillisaateta ning lõpuks psalmi nr 150 oma (5. osa – “Alleluia”) orelisaatega. Tõsi, orelisümfoonia on see teos ka siis, kui orel ei mängi. Kooripartii on olemuselt selgelt instrumentaalne, mis teeb ka teose lauljatele mõnevõrra raskemaks. On ju Toomas Trass peamiselt just orelimängija ja -õppejõud.

Ning ta on ka väga oskuslik orelimproviseerija – seda kinnitas Rooma paavsti hiljutine missa Tallinnas, mille postluudiumi improviseeris just Trass. Nii on sellegi teose orelinumbrid improviseeritud. Marsilikus esimeses osas (“Marce militaire religieuse”) improviseerib ta koraali “Jumal, sind me

kiidame” teemal, kuid tänu erinevatele laadidele (miksolüüdiast kromaatilise helireani) ja karakteritele on see koraal tihti vaevu ära tuntav. Enam domineerivad trassilik paatoslikkus ja terav rütmika. Just viimase pärast on see pühalik koorifantaasia kohati nagu vilede simman.

Meditatiivne kolmas osa (“Meditation gregorienne”) on mõtisklus gregooriuse koraali “In salutari tuo anima mea” algusmotiivil, mis kõlab korduvalt ja muutmata kujul impressionistliku sillerduse saatel. Oluline on kõlavärv – ainsa osana on just siin märkinud Trass oreliregistrid nooti. Kuna muidu ei jäta helilooja teoses väga hingamisruumi ja panustab pigem pidulikule päevale omaselt *forte*’le, on selline kuueminutine vaikusehetk igati teretulnud. Lisaks tuletab see meelde, et nii suur orel ei taga ainult võimsat kõla, vaid võimaldab ka sellest palju olulisemat – nüansirikkust.

Kooriosade psalmitekstid valis välja Piret Aidulo, kuid piiskop Einar Soone soovitusel. Soone otsis liturgiaraamatust vihjeid selle kohta, milliseid psalme võiks lugeda orelil pühitsemise puhul. Sõelale jäi kolm psalmi, kõik äärmuseni ülevad jumalakiitused. Eriti täpselt on Trass kirjutanud teksti muusikasse teises osas, kus näiteks sõna “kardetav” kõlab otsekui hauataguse häälega laulduna. Teose helikeel, mille peamine visiitkaart on harmoonia, asetseb kusagil tonaalsuse piirimail. Trassi harmooniajärgnevus võib olla täiesti klassikaline ja reegliäärane, kuid ikka ja jälle vürtsitab ta akorde mõne lisandiga. Teise variandina laob ta üksteise järele konsoneerivaid akorde, mis siiski järgnevusena loogikale ei pretendeeri. Sellised lõigud pole küll enam tonaalsed, kuid kõlavad siiski huvitavalt ja hästi.

Nii on Trassi teos ilus ka konservatiivsemale kuulajale. Paaril juhul läheneb “Orelisümfoonia” ka müramuusikale: nii teise kui ka neljanda osa teksti kulminatsiooni on Trass esile toonud võrdlemisi tihedate klastritega. Nagu öeldud, siis Trass eriti hingamisruumi ei jäta – seepärast peabki kulminatsioon olema ekstreemsem. Kui teine ja viies osa saavutavad oma kiituslaulu olemuse tänu uhkele paatoslikkusele, siis tehnilise neljanda osa *fugato* koos variatsioonide ja järk-järgult kiireneva tempoga surub oma intensiivsusega.

Esiettekandel laulis Toomas Trassi teost umbes 60-liikmeline kahest koorist kokku pandud ja abijõududega täiendatud ühendkoor, kes paar esimesele eelnenud kuud oli harjutanud kaks korda nädalas tavapärase ühe asemel. Et teos lõpuks selgeks sai, oli mõlemale koorile üks nende ajaloo suurimaid eneseületusi. Seetõttu on plaanis teost kevadhooajal nii Kaarli kirikus kui ka väljaspool Tallinna taas ette kanda. Aga edasi?

Kuna teos on esitajale nõudlik, on raske ette kujutada, kes võiks selle veel kavva võtta. Sageli kaheksa-, korra lausa üheksahäälne partii eeldaks suurt lauljate hulka, ennekõike aga suure häälega koori. Eesti paremad harrastuskoorid on selle jaoks ehk liiga kammerliku kõlaga. Eriti on suurt häält vaja viimases osas, et olla orelipartiiga võrdväärne. Niigi pidi helilooja esiettekandel kasutama registreid vähem, kui oleks soovitud. Samuti vajab teos head organisti ja veelgi paremat orelit – on see ju kirjutatud silmas pidades Eesti suurima orelil võimalusi. Õnneks oli Trass taotluslikult kirjutanud teose nii, et nende osi saaks ka eraldi ette kanda. Nii soovitaks mõne võimekama koori dirigentidel seada silmad uhke teise osa “Omnes gentes” poole, mis kooriosadest ilusaim ja karakteri poolest mõjusaim, kuid mis pole lauljale nii nõudlik. Organistide esituses loodan aga peagi kuulda mõlemat sooloosa. Kas ka nii läheb, näitab aeg. Unustuse hõlmasid pole Toomas Trassi “Orelisümfoonia psalmidega” aga ära teeninud. **M**

Lunastav kehalisus

JÄRELMÕTTEID RAHVUSVAHELISELE NÜÜDISMUUSIKAFESTIVALILE "AFEKT"

KERRI KOTTA
muusikateadlane

Näib, et mõned inimkeha aktiivselt kaasavad kunstivormid – näiteks nüüdisants, füüsiline teater või ka teatavad performatiivsed praktikad – suudavad võrreldes muude loomevaldkondadega artikuleerida ühiskondlikus teadvuses toimuvaid muutusi mõnevõrra teravamalt ja kiiremalt. Asi ju ongi kehas, täpselt kehalisuses ja sellest saadavas kogemuses. See tähendab mitte kehas kui mateeriakogumis, mis on tuttav vaimu ja keha lahutavast kartesiaanlikust maailmapildist ja kus viimane on taandatud suuresti instrumentaalseks vaimu teenindavaks kategooriaks, vaid kehas kui iseloomulikus teadmiste vormis.

Klassikaline kunst püüab panna kehalisust unustama ja seda isegi siis, kui selline kunst keha aktiivselt eksponeerib, nagu skulptuur, klassikaline ballett jt. Keha, mida sellisel puhul esitletakse, on ideaalkeha,¹ ilu etalon ja sellisena hoolimata kehalisest väljendusest midagi puhtvaimset ehk midagi, mille eesmärk on tekitada esteetilisi elamusi. See on ka distsiplineeritud ja kindlal eesmärgil vormitud keha (klassikaline ballett) ehk keha, mis on end allutanud vaimu diktaadile niivõrd, kui võrd see on füüsilises maailmas üldse võimalik. Sellises suhtes vaimuga pole kehal tegelikult mingit sõnaõigust, see peab suutma kehas tunda vaimu nõudmisi või murduma.

Niisugusel kehal ei ole eriti palju pistmist meie enda kehaga ning kunstilise materjalina ei erine see kvalitatiivselt kuigivõrd kõigest muust, mida

kunst kasutab mingite ideede väljendamiseks. Tehnikal on klassikalises kunstis väga oluline tähtsus just omaduse tõttu varjata vahendi haprust, haavatavust ja võibolla isegi ebakohasust. Keha kasutav kunstnik klassikalises kunstis ei ole (kehana) kunagi tema ise, vaid alati millegi kehasus. Ja selline keha on tumm ning totaalselt ignoreeritud.²

Tundub, et viimasel ajal usutakse aina vähem seda, mida eelpool mainitud kartesiaanlik vaim keha kohta ütles. Õigemini hakatakse vist aru saama, et see ei olegi põhimõtteliselt võimeline tunnetama keha kui autonoomset olemisvormi: ükskõik, mida vaimul ka öelda on, näib see ikka viitavat vaid iseendale, mistõttu isegi keha kohta midagi väites määratleb vaim selle parimal juhul nähtusena iseenda maailmapildis. Seetõttu on kehani jõudmiseks hakatud vaimu kui lobisevat ja kategoriseerivat nähtust ignoreerima, sellest mööda hiilima.

Kehaga otsekontakti saavutamine on suuresti seotud teadvusega. Teadvuse asupaigana ei nähta enam ühte kindlat kohta (pea), vaid see laotatakse nüüd laiali kogu kehale:³ eneseteadvus ei hõlma informatsiooni mõttes enam ainult verbaalselt reflekteeritavat osa (st mõtlemisprotsessi), vaid ka erinevaid kehasiseseid ja -väliseid aistinguid, emotsioone ning ilmselt ka palju muud,

mille kirjeldamiseks on hetkel olemas vaid metafoorid. Mitte et kehalised aistingud oleksid varem inimkogemusest puudunud, kuid valitsev kultuur tõrjus need äärealale: kui neid otseselt ei ignoreeritud, olid need käsitletud pelgalt mingi toormaterjalina vaimule, kes siis teatavate konverteerimistehnikate abil teisendas saadud materjali vormi, mille oli vaimu jaoks mingi väärtus.

Muusika kui Hegeli järgi kunstidest puhtvaimseim on siin omapärasel olukorras ja ilmutanud seetõttu keharensanslike ideoloogiate suhtes suuremat tõrksust. Eelkõige tuleks silmas pidada kehalisuse ja muusika(teose) struktuuri omavahelisi suhteid, sest esituslikus plaanis on kehalisusel olnud muusikas kindel koht ju kogu aeg. Struktuur on aga ikka olnud vaimu sünnitatud ja kui mitte alati, siis vähemalt alates hetkest, mil muusikat hakati kirja panema, mil sellest sai primaarselt tekst. Muusika kui tekst on muidugi alati pidanud arvestama keha piiridega (kõike kirja pandut pole puhtfüüsilisel lihtsalt võimalik esitada), kuid neid piire on vaimu eneseväljenduse teel ikka mõistetud pigem takistuse kui toena.⁴

Kuid see hoiak on muutumas ja seda väljendas ka tänavusele festivalile "AFEKT" (29. X – 3. XI) kutsutud heliloojate nimekirja. Kummalisel kombel tuleb kunstmuusika üks esimesi sõoste (pilli)keha materiaalsusesse otse kalkuleeriva ja spekulatsioonivaimu südamest. Festivali ühe peakülalise, Helmut Lachenmanni muusika kirjutab vähemalt üldjoontes alla Darmstadtist lähtuval

¹ 8. novembril pärast Sõltumatu Tantsu Laval antud etendust "Hingake, ärge hingake" toimus Sirbi peatoimetaja Ott Karulini modereeritud vestlusring inimkeha olevikust ja tulevikust, kus väljendati mõnevõrra sarnaseid mõtteid.

² Kas midagi sellist ei juhtu kehaga ka pornograafias?

³ Teadvuse laialilaotumine lähendab inimesi taimedele, millel teatavasti samuti puuduvad teadvuse või ümbritsevaga suhestumise mõttes monofunktionaalsed, spetsialiseerunud ja teravikorganismi seisukohalt kindlas osas paiknevad organid. Sellest on seoses tehismõttekirjutajad näiteks Peeter Laurits oma artiklis "Sünapsid ja emaplaadi mükoriisa", Sirp, nr 42, 19. oktoober 2018, lk 2–4.

⁴ Seda sobib suurepäraselt illustreerima väidetav Beethoveni repliik pillimängijale, kes olevat tulnud kurtma helitöös sisalduvate tehniliste raskuste üle: "Minuga on kõnelenud püha vaim ise ja teie tulete mulle siin rääkima oma pillist!"

FOTO GRETE RAHI

"AFEKT-i" peakülalised, paremalt Helmut Lachenmann ja Rebecca Saunders, peakorraldaja Monika Mattiesen ja Enno Poppe.

avangardistlikule esteetikale. Tema *musique concrète instrumentale* küll jätkab näiliselt vana tuttavat modernistlikku projekti, mis seisneb muusikaliste väljendusvahendite piiride pidevas kompamises, kuid see avab ühtlasi ukse ka pilli kui millegi materiaalse uurimisele. Sealt edasi on vaid lühike samm pillimängijani, tema žestide ja kehalisuseni, mis hakkab nüüd aina rohkem mõjutama seda, kuidas teose muusikalisest struktuurist mõeldakse.

Selle käigus avastatakse kõik, mis oli siiamaani kas mittemuusikalisenä või vähemalt muusikaliselt ebaolulisena kõrvale tõrjutud – st mitmesugune müra, mis pillimänguga paratamatult kaasneb, pillimängija žestid, kehaline (eba)mugavustunne millegi sooritamisel jne – ning sellele kõigele antakse nüüd õigus algatada struktuure moodustavaid protsesse. Pill ja keha ei ole enam takistusteks, vaid inspiratsiooniallikateks. Nagu Rebecca Saunders, samuti üks festivali külalistest, oma viiulikontserti "Still" tutvustades ütles, võib teose alusideed mõista teatava

põgusa žestina, st mitte konventsionaalse muusikalise motiivina, mis oleks kirjeldatav mingite konkreetsete helikõrguslike ja rütmiliste suhete kaudu, vaid pigem teatava mänguvõtte realiseerimisena, mis oma lühiduses võib jääda vabalt ka märkamatuks. Kuid selle žesti erinevaid komponente ja nende helilisi tulemeid analüütiliselt eritledes võib avastada põnevate muusikaliste suhete maailma.

Žestilisus on tähtis ka festivali kolmanda olulisema helilooja Enno Poppe loomingus. Täpsemalt huvitavad teda muusikaliste žestide piirid ehk alad, kus mingi mänguvõtte kaotab oma identiteedi ja hakkab esindama midagi muud. Näitena võib tuua liikumise kahe helikõrguse vahel, mis lühikeste vältuste puhul võiks olla kirjeldatav trilleri või tremolona, aeglasemate vältuste puhul aga meloodilise motiivina. Poppet huvitab eelkõige vaheala, kus nimetatud liikumine poleks üheselt kirjeldatav ei ühe ega teisena: olles küll avaldusvormina konkreetne, tõgub selline materjal kindlate muusikaliste määratluste vastu

ning säilitab sellisena akuutsuse, tähelepanu keskpunktis olemise, ühesõnaga – aktuaalsuse.

See omakorda esitab teatava väljakutse kuulajale, vähemalt sellisele, kes on harjunud muusikateostega suhestuma klassikalise esteetika baasilt. Ainuüksi puhtaid esteetilisi vorme ja nende arengut otsiva kuulaja jaoks ei sisalda selline muusika justkui midagi, sest kogu mäng käib mingis mõttes allpool kogu seda tasandit. Muusika on küll (reeglina) keerukas, kuid "tühi"; see ei ole mitte niivõrd esteetiline, kui võrd loomulik, võibolla isegi bioloogiline. Mitte et loomulikke elik looduslikke nähtusi ei võiks tajuda esteetiliselt, aga esteetilise taju rakendumisel kehalisusest ja selle tunnistamisest välja kasvanud muusikale luuakse alati mingi distants, mis näib mööda vaatavat kõige olulisemast.

Võibolla tuleks siin võtta hoiak, mis ei katsu sellist muusikat tingimata mõista, st vaimule ära seletada, vaid pigem vaadata, mis see vaimu ja kehaga teeb (tavaline hoiak popmuusikas, mis on aga oma alasti, ajuvabas hedonistlikkuses olnud avangardi poolt pigem põlatud). Kui miski on välja kasvanud kehalisusest ehk millestki, millega kontseptuaalne või verbaliseeritud lähenemine tegelikult päriselt kontakti ei saavuta, siis on ilmselt ka viljatu seda mainitud kategooriates analüüsida. Sellise muusika mõistmine võib olla raske, aga seda hoopis erinevatel põhjustel võrreldes näiteks klassikalise avangardiga. Raskus seisneb suutlikkuses hoiduda vaimsest pingutusest (mingi positsiooni võtmiseks), mis keerukamate muusikaliste struktuuridega kohtumisel kipub toimuma pea-aegu automaatselt. Tuleb aru saada, et selle muusika "keerukus" ei seisne mitte väljakutses vaimule, vaid pigem tähelepanule, see ei näi ootavat mitte tingimata esteetilisi hinnanguid, vaid pigem võimet toimuvat märgata ja registreerida. Võib ka öelda, et nõnda toimides tahab selline muusika meid juhtida tagasi meie enda juurde. **M**

FOTO HARRI ROOSPU

Stseen Händeli "Orlandost".

Ilus ... ja hea

EINIKE LEPPIK

helilooja ja kunstnik

Eesti muusika- ja teatriakadeemia "Sügisfestival" on kujunenud juba oktoobrikuiseks traditsiooniks ja pakub alati kireva pildi erinevate erialade tudengite, vilistlaste ja õppejõudude tegemistest, festivalilt ei puudu ka väliskülalised. Kontserdid on taotluslikult vägagi erinevad ja seepärast on keeruline leida ideelisi sarnasusi või tervikontseptsiooni, mis need ühise katuse alla tooks. Teisalt ongi just sõna otseses mõttes Tatari 13 maja katus see ühine siduselement.

Seekordse festivali kavas oli kümme erinevat üritust, külastada jõudsin neist viit ning pean tunnistama, et lahkusin kontsertidelt valdavalt hea emotsiooniga ning eneselegi üllatusena hakkas peas tiksuma sõna "ilus". Esialgu tundsin lausa piinlikkust, et aju nende kogemuste baasil midagi n-ö korralikumat genereerida ei suutnud, aga samu mõtteid edasi mõlgutades ja neisse süvene-

des sain aru, et just ilu mõiste avamine on minu jaoks seekordse festivali ja ehk ka kogu selle sügise muusikakogemuste võti.

Ilmselt sai kõik alguse septembris Utrechti toimunud "Gaudeamus Muziekweekil". Kuulsin seal esmakordselt noore prantsuse helilooja Raphaël Languillat' teost "Crucifixion (d'après Le Pérugin)", mis põhineb itaalia renessansskunstniku Pietro Perugini maalil Kristuse ristilöömisest. Muusika lumumav kõlapilt oli nii ehedalt ja kunstiteosega iga noodini läbitunnetatult seotud, et seda saab vaid ülivõrdes kirjeldada. Lisaks oli teosel ka visuaalne külg – helilooja ise kontrollis slaidimasinat, mis vaid teose kulminatsioonis muusikute taha lava seinale maali olulisimaid detaile kuvas. Kõik oli dramaturgiliselt omavahel seotud ja toimus laitmatult. Selle kogemuse järel olen palju mõelnud kunstiajaloole ja igavikulistele motiivi-

dele ning teemadele, reeglitele ja põhimõtetele, millele kunst (ja ka muusika) paljuski tugineb, samuti nende rolli ja kasutuse üle kaasajal. Kuigi ilu mõiste on meie ajastul/kaasaegses kunstis (alates XX sajandi teisest poolest) pigem allasurutud, siis näib mulle, et XXI sajand on siiski toonud uut mõistmist ja millegi ilusaks tunnistamine pole enam tabu.

Raamatu "Ilu ajalugu" sissejuhatuses kirjutab Umberto Eco ilust ja heast. Tema mõttekäigu järgi on hea miski, mida tahaksime ka endale ja seda stimuleerib iha, seevastu ilu imetleme kõrvalt, elame kaasa, kuid iha see ei tekita. Eco toob siin näite: "Janune, kes allikast jooma tõttab, ei silmitse selle ilu. Ta võib seda teha hiljem, kui tema iha on vaigistatud." (Eco 2006: 10)

Kuigi neid kahte mõistet on paljudel ajastutel teineteisega seotud, tuleb siin esile oluline erinevus – hea justkui

vaigistab meie isiklikke primaarseid vajadusi ja tunge, ilu tundub sellises võrdluses võibolla sekundaarne, kuid palju mitmetähenduslikum ja paindlikum mõiste. Eco tugineb oma tekstis kunstiajaloo näidetele, aga kui laiendada tema vaatepunkti ka muusikale, siis ilus tundub olevat muusika iseloomustamisel vägagi omal kohal.

“Sügisfestivali” avakontserdiks oli 1733. aastal esietendunud Händeli ooper “Orlando”, mille aines on pärit itaalia poeedi Ludovico Ariosto teosest “Orlando furioso” (1516). Siia on juba lavastusega põimitud mitme ajastu iluideaalid – XVI sajandi alguse renessansi maagiline ilu mõistmine ja samas baroki ilu, mis balansseerib äärmuste ja vastandite vahel, kus ilusat võib väljendada ka inetu kaudu, elu surma kaudu (Eco 2006: 233), kõiges selles on ka annus melanhooliat. Saksa lavastaja Stephan Jöris lahendas “Orlando” kaasaegses võtmes – tegevustik rullus lahti kõrghoone katusel ning tegelased olid 60-ndate hipipõlvkonna erinevad tüpaazid. Kuigi tegemist oli lavastusega, kus nii solistid kui ka orkestri enamik olid tudengid ja siin-seal võis kuulda mõningaid “möödarääkimisi”, siis terviku tunne oli kogu aeg olemas ning oma näitlejameisterlikkusega kompenseerisid solistid ka juhuslikud apsakad. Siinkohal peaks esile tooma esietendusel nimiosa laulnud Kristjan-Jaanek Mölder. Etenduse ilu avaldus loos kättesaamatust armastusest ja hüsteerilisest ihast, Orlando ühteageu jõulises ja haavatavas karakteris, mis muusikas nüansirohkelt välja joonistus.

Festival jätkus suurejooneliselt – järgmisel õhtul kõlasid EMTA sümfooniaorkestri kontserdil itaalia helilooja Giovanni Albin “Op. 61” (esietekanne), Cecil Forsythi kontsert violale ja orkestrile g-moll (1903) ning Ludwig van Beethoveni sümfoonia nr 2 D-duur (1802). Albin looming sobitub hästi ilu teemasse, sest muusika heakõlalikus ning korrapära on tema jaoks olulised. Teose tutvustuses on ka mitu korda mainitud ilu: “Teost kuulates peaks varuma

aega iga mööduva hetke ilule. [...] Helilooja-matemaatikuna loob Albin helimaastikke, mida valitseb kindel kord, aga ka kõlaline selgus ja ilu.” Arthur C. Danto on kirjutanud, et XX sajandil ilu peaaegu kadus kunstimaailma reaalsusest. Kuigi ka näiteks abstraktsekspressionismi põhiolemus toetus eelkõige esteetikale, siis oli see kaugel sellest, mida mõistetakse klassikalise ilu (tasakaal, proportsioonid ja kord) all. XX sajandi esimesel poolel püüdsid uuspositivistid ilu ümber mõtestada, rääkides ilust kui sõnast, mis väljendab üldist imetlust, kuid ei kirjelda ega anna hinnangut. Selline käsitlus siiski ei toimunud, sest ilu mõiste taga oli vaid tunnetuslik tühjus. (Danto 2003: 8)

Erinevate käsitluste valguses liigitub Albin teose ilu pigem klassikalise määratluse alla, nii selle vorm kui harmoonia on loogiline ja selge ning matemaatiliselt korrastatud. Seevastu Beethoveni 2. sümfoonia puhul domineerivad küll klassitsistlikule ilule omistatavad ülevad meeleolud (Eco 2006: 277), aga on ka romantilisi puhanguid ning just romantilisele ilu käsitlusele omast melanhooliat. Kontserdi kavalehelt võib lugeda, et 2. sümfooniast peetakse üleminekuks varase, klassitsistliku loomingu perioodi helikeelelt jõulisele ja heroilisele stiilile. EMTA sümfooniaorkestri esituses kõlasid need teosed sel õhtul väga haaravalt, aga Albin ettekanne võinuks olla nüansirohkem, sest vormilt ja helikeelelt lihtsa muusika puhul avaldub selle olemus ja ilu just pisidetailideni vormitud peenekoelises interpretatsioonis.

Lisaks suurejoonelisele ooperiprojektile ja sümfooniaorkestri kontserdile oli festivali kavas ka kammerlikumaid kontserte, neist tooksin esile CoPeCo vilistlaste kontserdi EMTA ooperistudios. Kristin Kuldkepp ja Jaanus Siniväli esitasid muusikat kontrabassi(de)le. Kuldkepi “Transfigurations” (“Muundumine”) (kontabass, *live*-elektroonika, video ja liikumissensor) ja Siniväli “Metaphysical Study Ic” (kaks kontrabassi ja video) väärtustasid eelkõige instrumenti ennast ja töid esile selle

sügavuse ning mitmekülgse tämbri-rikkuse. Kuldkepp lähtus oma teoses kontrabassimängija jaoks elementaarsest algosakesest – käeliigutusest, mille muundumised liikumissensori abil elektrooniliseks heliks ja visuaaliks oli muusika läbiv idee. Siniväli teose kontseptuaalseks keskmeks oli lõik Søren Kierkegaardi raamatust “Surmatõbi”, mis kirjeldab inimese metafüüsilist ülesehitust. Kui jätkata Eco teooriaga, siis peitub siin salajane ilu abstraktses materjali enda esiletoomises (Eco 2006: 402–405). Danto toob välja inglise maalikunstniku ja kriitiku Roger Fry vaate, mille kohaselt iga uus kunstiteos on kole, kuni see muutub ilusaks. Siin peab Fry silmas, et kunstiteos muutub ilusaks, kui oleme õppinud seda mõistma. Mõte on ilus, aga Danto viitab siin omakorda olulisele veale, mille Fry teeb – tema mõttekäigu järgi on iga kunstiteose eesmärk olla ilus. (Danto 2003: 34) Tegelikuses pole see nii. Ilu võib olla taotluslik, aga ka juhuslik või hoopis taotluslikult välditud väärtus. See võib, aga ei pruugi sugugi olla alati kunsti- või muusikateoses. Viimase kontserdi puhul oli tajutav pigem juhuslik ilu, sest see polnud autorite eesmärk omaette, kuid abstraktne audiovisuaalne tervik mõjus mõlema teose puhul just nii.

Ilus... ja ma usun, et ka hea. Kui publikus istudes tekib tunne, et tahaks ise olla osa sellest muusikast, tahaks kogeda selle kujunemisprotsessi ja mängida kaasa, siis see pole vaid iha midagi endale saada, vaid soov kogeda maksimaalselt koos teistega. Üks muusika seni veel mainimata ilu on selle sotsiaalne roll ning võime ühendada inimesi. See pole küll kirjast Eco ega Danto kunstiteoorias, küll aga on kümneid, sadu, ilmselt kümneid tuhandeid kordi praktiliselt tõestatud. Taaskord tõestatud ka lõppenud “Sügisfestivalil”. **M**

Kirjandus:

Eco, U. (2006). Ilu ajalugu. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS.

Danto C. A. (2003). The Abuse of Beauty. Illinois: Open Court Publishing.

PRANTSLASED VAIMUSTUSID PÄRDIST

KERSTIN KULLERKUPP

viiuldaja

Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester 20. oktoobril Pariisi filharmoonia saalis.

Miks on Arvo Pärdi muusika maailmas nii tuntud? Pärdi muusika paneb enesesse vaatama ja peegeldaks justkui ka kõige olulisemat õpetust Piiblist, milleks on armastada oma ligimest nii nagu iseennast. Siinkohal ei tohiks unustada aktsepteerida ka iseenda olemust. Tänapäeval muutub see üha keerulisemaks, sest on tekitatud arusaam, et midagi väärt ollakse ainult edukana. Pärdis armastus on aga hoopis oskus kuulata ja mõista, ka iseennast. Siis saab inimene andjaks, armastuse jagajaks ning oskab märgata, mis või kes tema igapäevaelus vajab tähelepanu. Arvan, et Pärdi muusika on maailma muutnud, tuues siia rohkem inimlikkust. Sellel on võime oma kuulajaga kõnelda ja avada tema süda headusele, et toimida elus parimal võimalikul moel ja nii heatahtlikult kui võimalik.

Seades samaaegselt mitmesaja teise kontserdile minejaga sammud Pariisi muusikalinnakus 2015. aasta algul avatud ülimodernsesse, tulnukate laeva meenutavasse filharmoonia kontserdimajja, tekitab nii hoone asukoht kui ka ehitis pigem kõhedust. Selles linnajaos on valdav osa tänavaid kuidagi räämas, kummitab ka mõte lähedal olevast getost. Viimastel aastatel on Pariisis hakatud turvakaalutlustel isegi klassikalise muusika kontserdi eel kontrollima inimeste kotte. Peab varuma rohkem aega, et äärelinna kohale jõuda ja siis veel ka rahvamassis tungema, et kontserdisaali pääseda. Varem oli põhiline klassikalise muusika kontsertide saal šikis ja luksuslikus kaheksandas linnaosas – Triumfikaare ja Champs-Élysées' lähedal asuv Salle Pleyel. Sealsed kaunid, tüüpilised Pariisi stiilis hooned kutsuvad esile pigem tunde jalutus-käigust muuseumis kui linnatänaval...

Ei ole üllatav, et juba nädalaid varem on Pärdi kontsert 2400 istekohaga Pierre Boulezi nimelises saalis täiesti välja müüdud. Jah, Pärdi tuntakse ja austatakse mujal maailmas ehk rohkemgi kui Eestis. Ei ole siiani kohanud prantslast, kes Pärdi ei tunneks. Seda nime kuuldes nende hääl elavneb, mainitakse kodus olevaid plaate ja selle muusika imetusväärsust. Kui enne kontserdi algust väikese sissejuhatus teinud härrasmees andis publikule teada, et saalisviibijate hulgas on ka helilooja, tõusis nimetatu püsti ning saalist kostis väga soe ja pikk aplaus, mille peale kõneleja naeratades ja iseenesest mõistetava tooniga sõnas: “näete, kuivõrd prantslased teid armastavad”.

Vaatamata kõhedale kosmoselaevale, milles “reisid” üle kahe tuhande inimese, sai selgeks selle kontserdisaali

erakordne akustika. Tundus, et muusikud ei pidanud kõla suurde saali kostvuse pärast üldse ei muretsema ega selle nimel pingutama, isegi orkestri väga vaikne ja õrn *piano* kandus saali. Avateosena kõlas “Fratres” Harry Traksmanni soleerimisel, mille viiuli sooloosa teose alguses löi kohe erilise atmosfääri. Järgnevalt esitati intensiivne ja kõnekas “Cantus in Memory of Benjamin Britten”, seejärel lisandus lavale Eesti Filharmoonia Kammerkoor, kellega koos esitati kontserdi kaalukam osa teoseid: “Adam’s Lament”, “Salve regina”, “Te Deum”. Kõige ülendavam ja ilusam mulje sellel kontserdil jäi “Salve regina” esitusest, mil saalis valitses eriline vaikus. Sarnast rahu ja samal ajal tugevust saab kogeda kirikus viibides. Kuulati julgemata hingata ja tundus, et ka iga muusik laval tajus seda hetkes olemise ühtsust publikuga. Esitus tekitas tunde kusagil kõrgemal viibimisest. Erakordselt kaunis ja peen EFK häälte tämber ja õhuline orkestrikõla viis pilvedele, kus tantsisid rõõm, armastus ja rahu, kuid teos meenutas ka inimese elu õrnust ja ajutisust maal.

Kui kontserdi lõpus helilooja lavale tuli, tõusis terve saal ühe hooga püsti. Erakordselt soe aplaus oli väga pikk ning publiku silmist oli näha suurt tänulikkust. Saalist kuulates oli tõeliselt uhke tunne meie muusikute üle ning rõõm üleüldse olla selle nii soojalt vastu võetud sündmuse tunnistaja.

Kontserdi valguses jäid kummitama aga mõned küsimused. Kas või kuidas oleks võimalik jätkata samaväärselt sellist Eesti kultuuri eksporti pärast meie suure juubeli aastat? Millal ehitatakse Eestisse klassikalise muusika ettekaneteks spetsiaalse akustikaga esinduslik kontserdisaal ja ooperiteater? Meie muusikakultuur vääriks seda igati. **M**

KÜLG KÜLJE KÕRVAL

TOOMAS VELMET

tšellist ja muusikaajakirjanik

Hea kolleeg professor Matti Reimann on teinud statistikat ja jõudnud järeldusele, et selle maailma tipporkestrid, nagu Berliini filharmoonikud, külastavad Eestit üks kord sajandis. Aeg on alustada uut ajavõttu – 9. novembril külastas esmakordselt Eestit Amsterdami kuningliku Concertgebouw orkester.

Kavalehe esiküljele on löödud tempel “maailma parim sümfooniaorkester”. Tavaline müüginipp, aga kuidas devalveerib hinnanguid. Jäägem soliidseks, sest tiitel “maailma parim” on ju nonsens, kui tegemist pole tsirkusega. Ja tegemist ei olnud tsirkuse, vaid tööpoolest selle maailma tipporkestriga ja me oskame seda juba tõdeda, sest oleme sellesse orkestrite maailmaliigasse kuulujaid peaaegu kõiki viimase paarikümne hooaja jooksul oma kodusaaalis kuulnud, mõnda ka varem.

Royal Concertgebouw Orchestra (RCO) alustas 2016. aastal tuuri “RCO meets Europe” alapealkirjaga “Side by side”, kuhu on planeeritud kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide pealinnade külastus ja nüüd jõuti ka Tallinna. “Külg külje kõrval” märgib ideed, et kava ühe teose esitusel jagavad orkestri liikmed pulti kohalike muusikaõppuritega. Eestis istusid orkestris Tallinna muusikakeskkooli õpilased. Vaat see on geniaalne võte! Kujutage ette, et kunagi küsitakse meie muusiku käest, kus ja kui vanalt ta sai oma esimese orkestrikogemuse ja vastus kõlab tagasihoidlikult: “16-aastaselt Royal Concertgebouw orkestris” ja selliseid noori muusikuid saab kahe aasta jooksul olema 28 Euroopa pealinnas. See tähendab 14 täismõõdulist RCO-d.

Teos, mida koos esitati, tekitas põnevust, õigemini selle autor Alexander von Zemlinsky (1871–1942). Eelkõige seepärast, et ta oli Arnold Schönbergi õpetaja. Tema hiljaaegu taasavastatud portfelli on kaheksa ooperit, seitse teost süm-

fooniaorkestrile ja lavamuusikat, palju kammer- ja vokaalmuusikat, seega on portfell raske. Kas “Eine Lustspiel-ouvertüre” (1894–1895) oli just parim valik, seda on raske öelda, aga mulje, mida avaldas meie noorte hulk ja tajutav hasart esitusel, ületas kindlasti teose kvaliteedi. Aegu tagasi olid küll sarnased *Lustspiel*’id moes, neid on loonud nii Hermann Grädner (1844–1929), Béla Kéler (1820–1882) ja isegi Ferruccio Busoni (1866–1924). Ju siis on leidnud kogemuslikku tõestust asjaolu, et noori toovad muusikasse eelkõige lõbusad palad. Minulgi tekkisid kuus aastakümnet tagasi esimesed orkestrikogemused just Béla Kéleri “Lustspieliga”.

Mis aga tõeliselt RCO-s peitub, hakkas selguma järgnevas. Richard Straussi sümfooniline poem “Don Juan” on üks neid helitöid, mis näitab orkestri kvaliteeti. Esitus nõuab orkestri ülimate virtuoossust, seda nii tehnilisest, kõlalise kui eriti ansambllisest aspektist ja kõike skaalal: on – ei ole. Kusjuures täiesti talutavad on needki esitused, kus mõnda neist ei ole. Kui piiritult aus olla, siis absoluuti polegi vist elusalt kuulnud. Nüüd olen. Siit hakkas ka mõttes sisuga täituma hinnang, miks RCO-d maailmas nii kõrgelt koteeritakse. Esiteks kammeransambllilik kvaliteet ja teiseks hämmastav puhk- ja keelpillide kõlaline sulam, nagu jäätis suus. Vist hakkas ka selginema põhjus(i), miks kontserti juhatas Dima Slobodenjuk, kes tegi oma debüüdi selle orkestri ees möödunud kuul. Kui teda viimati kuulsin ERSO ees aastat 5-6 tagasi, jättis ta hea mulje kui ilma erilise särata professionaal. Mee-nub tema Bruckneri kolmas. Nüüd oli tööpoolest kõigist aspektidest lähtuvalt tegu RCO väärilise maestroga.

Üllatuslikult avanes kontserdi teine pool Alban Bergi klaverisonaadiga nr 1 (1904), mille on üliõpilastööna orkestrerinud hollandi postmodernistiks

TMKK õpilane Mart Erik Põdra Concertgebouw orkestri mängijatega.

loetud helilooja Theo Verbey (s 1959) aastal 1984. Bergi sonaat oli üks legendaarse Glenn Gouldi lemmiksonaate ja on minu kõrvus tema esituses etalonina kinnistunud. Küllap on see minu probleem, sest kuigi orkestratsioon oli põnev ja esitus perfektne, ei haakunud see päriselt minu meeltega.

Seevastu järgnev Richard Straussi poem “Tod und Verklärung” (“Surm ja selginemine”) oli erakordne nauding just minule. Selgitan pisut. Olen seda teost esitanud orkestri koosseisus ja kuulnud kümnekond korda *live*’is, salvestustest rääkimata, ent ei ole teose väärtusi lõpuni mõistnud kuni RCO äsjase esituseni. Mind on seganud vaat et ületamatud raskused partituuri kõlama panemisel. Ikka ja jälle juhtunud häirivad ansambllised ebakõlad on tekitanud tunde, et see süvafilosoofia muusikaline väljendus ongi ehk seotud ületamatu keerukusega, kui mitte võimatu. Tavaliselt oli tulemus lihtsalt igav. Seekord sain tõelise ja kauaoodatud elamuse-naudingu. Absoluutselt kõik oli ideaalne kombinatsioonis Strauss-RCO-Slobodenjuk ja loomulikult pole mõtet pärast kirkastumist veel lisapala oodata. Loodame neid kuulda siin jälle vähemalt XXII sajandil. **M**

KLARNETIREPERTUAARI TUGISAMMAS

AARE TOOL
muusikateadlane

Seda, et Mozarti klarnetikontserti Estonia kontserdisaalis liiga sageli ette kantakse, ei saa just väita. Kümne aasta tagant meenub ähmaselt Andrew Marrineri soleeritud ja Neville Marrineri dirigeeritud esitus, 2012. aastal, viimastise puhk- ja löökpillimängijate konkursi aegu, mängis seda Tõnu Kalm, vististi on mõni üksik esitus ka kõrvust mööda libisenud. Plaadiriivulil on Toomas Vavilovi 2006. aasta salvestis (koos “Gran Partitaga”) ja Hannes Altrovi 2014. aastal avaldatud, kuid 1978. aastal salvestatud materjali sisaldav CD. Nüüd on sellesse loetellu lisandunud ERSO esiklarnetist Signe Sõmer.

Mozarti klarnetikontserdi tähendus selgub siis, kui mõelda laiemalt XVIII sajandi ja XIX sajandi alguse klarnetirepertuaarile. XVIII sajandi esimesel poolel loodu on vägagi napp ja juhuslik. Õigupoolest oli kasutusel korraka kaks instrumenti, kõrges registris mängiv barokk-klarnet ja madalamas registris eelistatud *chalumeau*, mis peagi sulandusid tänase heliulatusesga pärisklarnetikaks. Sajandi keskpaiku näiteks Johann Melchior Molteri loodud kontsertides mängib klarnet vaid kõrges registris – see oli hoopiski teistsugune instrument kui see, mis kinnitas kanda sajandi lõpupoole ja täiustus XIX sajandi jooksul. XVIII sajandi teisel poolel täiendas repertuaari ka Carl Stamitz, ent lõviosa toonaseid puhkpillimuusika loojaid on siiski vaid eriala asjatundjate varjulise pärusmaa. 1791. aasta oktoobris kirjutatud Mozarti kontsert on esimene selle žanri üldtuntud näide. Huvitava asjaoluna mainigem, et see pole algsest loodud mitte klarnetile, vaid üsna lühiajaliselt käibel olnud laiendatud madalregistriga instrumendile, mida ajaloolased on hiljem hakanud nimetama basset-klarnetikaks. Algversiooniga (või pigem selle rekonstruktsiooniga) kaasneb aga üksjagu teksti- ja prakti-

Signe Sõmer.

lisi probleeme, mistõttu pole tööpoolest ühtegi põhjust, miks mitte mängida seda tavapärasel A-klarnetil, nagu on alati tehtud.

Mozarti klarnetikontserdi esitus on paljuski sümbolne samm, millega mängija märgib end kaardile. Sibeliuse akadeemias ja Los Angelese Colburni konservatooriumis õppinud Signe Sõmeral läks igatahes kõigiti korda end kehtestada: see oli tehniliselt laitmatu ja kui kasutada Mozarti ajal soositud väljendit, igati maitsekas. Tempoalikul oli Sõmera ja Neeme Järvi tandem elavloomuline, mistõttu aeglane osa kulges eeleegilis-laulvalt, kuid mitte liiga hetke süüvivald. Aeglates osas on kohti, kus klarnetist saab näidata kõige vaiksemat ja peenemat mängu. Milleks mängida nii vaikselt, võib mõni küsida? Aga eks ikka seepärast, et vaikne, kuid samas kandev ja täpse intonatsiooniga mäng nõuab puhkpillidel erilist meisterlikkust ning seda oskust ei saa ometi jätta näitamata ja tähele panemata. Lõpuosa oli artikulatsiooni poolest täpne, ent samas diskreetne, teenides aplausi, mis isegi sinise publiku loomuomast heatahtlikkust arvestades oli märkimisväärselt pikk. Lisapalana mängitud menuett Carl Maria von Weberi klarnetikvintetist on küllap tagasihoidlik vihje sellele, et Weberi kahte klarnetikontserti ja “Concertinot” pole Estonia kontserdisaalis liiga kaua kuulda saanud. Loodetavasti mahub mõni neistki lähemal ajal ERSO mängukavva. **M**

ARMASTUS ON IKKA SEESAMA, OLGU MIS SAJAND TAHES

EVA LEPIK
semiootik

XXIII festival “Orient et Occident” on nüüdseks selja taga. Kuulda sai Andide, Armeenia, Pärsia, Eesti, Ungari ja Euroopa keskaja ning tänapäeva muusikat. Siinkirjutaja sattus sellele juba auväärse traditsiooniga festivalile seletamatutel põhjustel päris esimest korda, ehkki on festivaliga kodulinna jaganud kõik need aastad.

Avapäeval kõlas Andide muusika eestlaste ja külaliste esituses – Los Estandinos, Eesti indiaanimuusika sõpruskond (Tõnis Tulp, Raho Langepp, Jüri Vaino, Lilian Langepp, Taivo Niitvägi) mängis selle muusika maaletoojate Mikk ja Heno Sarve mälestuseks. Tõnis Tulp jagas musitseerimise vahele mälestusi sellest, kuidas Mikk Sarv talle aastakümneid tagasi vinüülilt Andide muusikat laskis ja kuidas nad kohe samal hetkel otsustasid proovida neid lugusid isegi mängida. Bänd sai päriselt kokku alles sel kevadel, Mikk Sarve ärasaatmise ajaks, aga nelja aastakümne jagatud kogemus ja armastus selle muusika vastu oli ometi kuulda ja tunda.

Kontserdi teise poole sisustas rahvusvahelise koosseisuga ansambel Chakana, kus ühe keelpillina kõlas üllatuslikult vioola (Clara Petrozzi), üks instrumentalist (peamiselt puhkpillidele spetsialiseerunud Silvo Vatanen) pärineb Soomest ja kvarteti ülejäänud liikmed Peruust ja Tšiilist. Ootuspäraselt jõuti ka kahe ansambli koosmängu ja tantsumi, mis sellise muusika puhul tundus enam kui enesestmõistetav

– eks löi ka suurem jagu publikut nagunii enamiku ajast varbaga takti, kui hispaaniaalikud rütmid rahulikult paigal püsida ei lubanud.

Teisel festivaliõhtul oli ülikooli aula esmalt Armeenia multi-instrumentalisti Levon Tevanjani päralt, kes mängis erinevaid Armeenia traditsioonilisi puhkpille ning jagas vahepeal lava Hamidreza Ojaghi, Gian trio karismaatilise löökriistamängijaga. Kontserdi teine pool kuulus Gian triole ja Iraani lauljatarile Raheleh Barzegarile. Sel põneval ja värvikal (suur tänu ka valgustajale!) kontserdil tundis nohikust võhik tohutut puudust tublist kavabrošüürist, kust oleks saanud lugeda, millest õieti lauldakse (seda enam, et esitati erinevatesse stiilidesse ja traditsioonidesse kuuluvat Pärsia, aga ka kurdi muusikat, millest nohikul pole õrnemat aimugi) ja mis põnevad keelpillid need on ja mis huvitavaid vokaaltehnikat laulja kasutab, et ta vahepeal kahehäälselt kõlab. Esinejate tutvustused festivali kodulehel kõiki neid lünki paraku täita ei suuda.

Kontserdi käigus selgus, et Hamidreza Ojaghi on lisaks suure trummi *daf*’i virtuoosse käsitlemise oskusele ka väga sümpaatne sügav lauluhäääl. Kontserdi lõpuosas liitus Iraani muusikutega ka Lilian Langsepp harfiga ning Saile Johanna Langsepp tantsis oma koreograafiat sufi muusikale, kulminatsioon oli hingeminev. Lõpuloos astusid taas üles kõik kontserdil esinenud muusikud, Tevanjan koos Iraani ansambliga armeenia viisi mängimas.

Viimase kontserdiõhtu esimeses pooles astusid kordamööda ja duona üles kitarristid Robert Jürjendal ja Sándor Szabó, pakkudes kumbki üle aja- ja ruumipiiride küündivaid kompositsioone

ning üheskoos improviseerimist. Szabó esitas muu hulgas vihmaloitsu, lubades publikule, et seekord, erinevalt esiettekandest, sadama ei hakka – ja tõesti, vaatamata muusikalistele valingutele kitarril ei hakanudki, ei ülikooli aulas ega õues, kus valitses lõunapoolsetelegi külalistele meeldinud soe ja mahe sügisilm. Teine kontserdipool kuulus aga Poul Høxbrole Taanist ja sopran Elisabeth Holmertzile Norrast, kes pakkusid kuulajaile nii keskaega kui tänapäeva väga huvitavas programmis, mis väga nappide vahenditega (ühehäälnel instrument – madalahäälnel vilepill või *bendir* ja sopranihäääl) löi lum-mava atmosfääri, kus eri ajastute helid omavahel kõnelema hakkasid. Avaloo ajal veidi ebakindlalt kõlanud sopran leidis end kiiresti ja kontserdi kulgedes näitas ta end mitmekülgsest andeka artistina, kes saab kontakti nii hilisrenessansi, varase keskaja kui XXI sajandiga (Tancy Davies, tsükkel “Trobairitz” XII sajandi naistru-baduuride tekstidele, aga mitte provansi, vaid tänapäeva ladina ehk inglise keeles – armastus on ikka seesama, olgu mis sajand tahes). Selle kontserdi kõige lum-mavam pala siinkirjutaja jaoks oli Rootsist leitud käsikirjast pärinev keskaegne sekvents pühale neitsile, laulduna *bendir*’i saatel. Kontserdi lõpuks panid esinejad publiku neljahäälselt keskaegset kaanonit laulma – eks ole seegi muljet avaldav saavutus meie sün-teetiliste helide ajastul.

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et ilmselt peab edaspidi festivalikavale rohkem tähelepanu pöörama, et anda endale rohkem rõõmsa üllatamise ja tundma-tuga kohtumise võimalusi. Oli elamusterohke nädalavahetus, täis vägagi elusat muusikat, ja mida talvele vastu minnes veel tahta? **M**

CORELLI MUSICU TERVITUSED VIINIST

IA REMMEL

Kontserdiorganisatsioon Corelli Music üllatas 16. oktoobril põnevust pakkunud õhtuga, kui Corelli sümfooniaorkester dirigent Martin Sildose juhatusel esitas Tallinna Filharmoonia Mustpeade majas kava Viini klassikast.

Juba avaloona kõlanud Mozarti “Figaro pulma” avamängus üllatas orkester täpsete kiirete käikude ja ühtlase kõlaga. Tundus, et kokku olid saanud omavahel hästi klappivad muusikud ning nende ja dirigendi vahel valitses harmoonia. See on väga tähtis, sest projektorkestri töö pole ju kaugeltki sama, mis pidevalt samas koosseisus mängivatel kollektiividel. Küll võib aga projektorkestril olla kergem värske ja entusiastlik, mida oli kuulda nii Corelli sümfoonia kui ka näiteks juba mõned aastad tegutseva Uue Tänavä Orkestri puhul. Corelli orkestri kontsertmeister oli ka hea barokkmuusikuna tuntud Melissa Jõesaar, teiste keelpillirühmade ees olid kogenud ja head mängijad Kadi Vilu, Martti Mägi ja Marius Järvi.

Beethoveni 4. klaverikontserdi solistik oli valitud väga õnnestunult Johan Randvere. Kuulus kontsert sobis Randvere romantilisele, pehme kõla ja hoogsa liikuvusega esitajanatuurile. Väga hästi tuli tema esituses esile karakterite palett ning üldine mehine beethovenlik tundetoon.

Suur ülesanne oli Beethoveni 7. sümfoonia, mis noorel orkestril oma dirigendiga igati õnnestus. Tahaksin sümfoonia mitmete sümpaatsete omaduste, nagu pillirühmade hea omavaheline suhtlemine, aktiivsus, elavus kõrval esile tõsta veel üht tähtsat aspekti – meeldivalt puhast intonatsiooni. Dirigent Martin Sildos juhtis muusikat loomulikult ja loogiliselt viisil.

Corelli muusikatel on kindlasti potentsiaali baroki kõrval selleski suunas tegevust edasi arendada ning mitte unustada edaspidigi solistikutsuda meie paljusid võimekaid instrumentaliste. **M**

EESTI LAUL

MAARJA LEEMET
laulja

Oktoobri keskel, kui kõik puud olid otsustanud oma kirju lehepahmaka maapinnale laiali laotada ja meenutada inimestele Eesti looduse tõelist koloriiti, sai ühepäevase vahega kuulata kaht eestimaise vokaalmuusikaga täidetud kontserti.

Eesti Kontserdi ja Kadrioru kunstimuseumi ühissarjas “Helisevad šedöövid” tutvustatakse muusikalise osa eel muuseumi suletud kogust üht kunstiteost, mis annab kontserdile sobilikku tausta ja lisaväärtuse. Seekord oli kunstiteadlane Kerttu Männiste valinud eelmise sajandi alguse uuenudsumeelse eesti kunstniku Ado Vabbe maali “Lauljatar” (1934), milles on näha mõjutusi Pariisi 1930-ndate uuematest suundumustest: impressionistliku lohaka pintslikasutuse kombineerimine rahvusliku eripära, antud juhul koduse realistlikuma väljenduslaadiga. Seejärel lavale astunud lauljatar Arete Kerge (lisan igaks juhuks, et endine Teemets) koos pianist Mihkel Polliga said endale saali akendest taustaks sellesama imelise sügiskoloriidi, millele hakkasid maalima tõelisi helisevaid šedöövreid. Kontserdi kava peegeldas eesti soololaulu arengut umbes 90 aasta vältel, peatudes nii hittidel kui unustatud aaretel. Seetõttu oleksin eelistanud nende kõlamist rohkem kronoloogilises järjestuses, vähemalt lõpukulminatsiooniga Tõnu Kõrvitsa teostel – see on ju see, kuhu oleme välja jõudnud. Praegu jäid need justkui võõrkehana hulpima rahvusromantilisse massi, kuigi ilmeksimatult eesti muusika on mõistagi nii Vettiku siledal õhtusel järvel liuglev õnn (“Nokturn”, aegadeülene lemmik) kui Kõrvitsa nähtamatud tuulekellad videvikutaeva taustal tušijoonisena hargnevates okstes (“Hümn nähtamatule tuulekandlele” Mihkel Polli fantastilises sooloosituses; jälle üks

muusikapreemia õigesse kohta!). Mõistan siiski ka interpreedi võimalikku otsust: Kõrvitsa “Unedemurdja” (Doris Kareva tekst) esmaesitus tundus olevat pisut liiga värske ja rabe, veel orgaaniliseks tervikuks sulandumata, et jätta see kontserdi lõpulooks.

Arete Kergel on hästi fikseeritud kaunis tämber, millega saab laulda vist peaaegu kõike. Kuid kust tuleb palju, tahaks ju veel rohkem. Väljendusrikkuse huvides igatseksin, et tema hää sealte kindlast positsioonist aeg-ajalt väljuks, oleks näiliselt vähem kontrolli all, annaks huvitavamaid värve. Dramaatilised lood, nagu Eugen Kapi “Mets”, andsid selleks rohkem võimalusi, sobisid talle hästi ja olid ka põnevamad kuulata. Seevastu õrnemad, lüürilisemad laulud vajasid aeg-ajalt lihtsalt neutraalsesse “ilusa laulmise” kategooriasse – neiski oleksin tahtnud kuulda selgemat teksti ja rohkem isikupära. Minu jaoks jäi teksti väljenduse nõrkuse taha ka näiteks õhtu ühe üllatavama teose, Eduard Oja laulu “Jõuetus” mõtte tabamine. Mõlemad Adolf Vedro laulud olid aga tõelised pärlid – nii “Hõbedasel ööl” kui “Tähile” olid lummas (taas)avastus. Publiku sooja vastuvõttu tänati ka lisalooga “Ju valgus tõstab tiibu” Mart Saarelt.

Just Mart Saare lauludega sai järjekordse väljundi Eesti Kontserdi koostöösari interpreetide liiduga, laval tenor Juhan Tralla ja pianist Sten Heinoja. Kontserdikülastajal on viimastel aastatel olnud võimalus osa saada Saare soololaulude mitmetest tõlgendustest ning esmakuulamisel tundus äsjane neist kõige võõristavam. Kerge väliseesti aktsent *à la* Naan Põld leebemas vormis, stiililiselt pigem verismi kalduv ja laulmismaneerilt väga tehniline. Mulle on Juhan Tralla jätkuvalt eesti tenor number üks ooperilaval – kogu väljenduslik palett oli väga mitmekesine ja kuulata

tervet salmi ühe hingamisega lauldavat on vokaaltehnika tippklassi austajatele igal juhul nauditav. Kuid Saare soololaulude puhul oli interpretatsiooniline lähtepunkt justkui... valesti valitud? Paistis, nagu ähvardaks lauljat ka kerge haigus ning sellest vaatepunktist oli tegemist hindamatu meistrikursusega: milliseid võtteid kasutada, et kontserdi lõpuni vastu pidada ja mitte midagi kahtlast välja näidata, millal tooni kitsendada, millal ataki algul märkamatuult köhatada ja millal minna lava taha vett jooma. Võibolla ka seetõttu (kuna parim kaitse on tõesti mõnikord rünnak) oli kontserdi peaaegu tervenisti tehniliselt keerukatest lauludest koosnev esimene pool intensiivne ja kiire tulistamine, kuni viimaste lauludega hakkas tekima lootus kuulda midagi huvitavat. “Sügismõtted” oli dramaatiliselt kõitev ning “Kalamehe mõrsjas” tuli välja laulja hea huumorisoon, eluterve ironiaga vürtsitatud nartsissism oli siin omal kohal.

Sisuliselt terviklikuma teise kontserdipoole saabudes hakkas elamuse tase järk-järgult tõusma, kuulaja sai lasta end lõdvaks ja nautida Saare ekspresiiivset muusikat. Lauluga “Ta tuli...” jõudis minuni tõdemus, et Saar on siiski selline helilooja, kes väärib võimalikult palju erinevaid tõlgendusi, et levida võimalikult kaugele ning n-ö autentse esituse põhimõttel on ikkagi teatud piirid. Sedaviisi illumineerituna kogesin veel põnevat karakterisse minemist laulus “Üksi” ja paljuesitatud “Must lind” ei ole mulle ausõna kuni siinse ettekandeni olnud arusaadav teos! Sten Heinoja tundlik, detailne ja poeetiline klaverimäng pani ootama mõnd tema sooloõhtut. Ning kui lisalooks kõlas Artur Kapi “Metsateel” viimseni Georg Otsa maneeris, olid võidetud vist küll viimased südamed saalis. **M**

JAZZISÜNDMUS KODUSES KUMUS

IVO HEINLOO

jazzikriitik

Hea indikaator kontserdi kvaliteedi ja esinejate taseme kohta on reeglina see, kui palju on publiku hulgas muusikainimesi. Tean seda juba kümne aasta tagusest ajast, mil tegin festivalil “Jazzkaar” publikuküsitlusi. Wolfgang Muthspieli kvintetti olid Kumusse vaatama-kuulama tulnud muusikud, keda olen haruharva kontserdil näinud. Kahtlemata pidi olema midagi sündimas. Või vähemasti olid kuulajate ootused kõrged. Oli ka põhjust, sest sellist tippkoosseisu pole Kumusse vist veel sattunud, vähemalt viimasel ajal, kui Kumu auditorium on “Jazzkaare” kestva hooaja kavas olnud kasutusel peaaegu aastaringiselt.

Austria kitarrist Wolfgang Muthspiel on jazzi asjatundjate silmis üks lemmikuid ja hinnatumaid. Näiteks olen kuulnud, et meie kitarrist Ain Agan peab tema duoplaati trummar Brian Blade’iga üheks parimaks, mida ta on kuulnud. Klassikalise taustaga Muthspiel on pärit Austria väikelinnast, aga veetnud hulga aastaid USA-s (ta õppis Berklee kolledžis samal ajal [komata] kui Tõnu Naissoo end seal täiendas). Sellest hoolimata võib Muthspieli pidada ikkagi erakordselt laia silmaringiga Euroopa jazzmuusikuks, kes on alati valmis üllatama ennast ja teisi. Meenub, et aastal 2012 andis ta välja hoopis eriskummalise albumi “Vienna Naked”, kus ta on laulja-laulukirjutaja rollis.

Omamoodi huvitav on jälgida, kuidas bändi koostöö klappib siis, kui kontserdituuril osaleb hoopis teine koosseis kui plaadil. Täpselt selline oli lugu Muthspieli kontserdil – tema värskema plaadi “Where the River Goes” muusikutest olid vahetunud kõik peale bassist Larry Grenadieri. Muthspiel ise on võrrelnud seda olukorda teatriga. On olemas tekst, lavastus ja etendus, näitlejad võivad aga igas etenduses vahelduda. Loomulikult avaldab see mõju muusikale, eriti jazzile. On selge, et pianist

Jazzitipp Wolfgang Muthspiel alustas maailmatuuri Kumu lavalaudadel.

Colin Vallon ei saa kõlada nagu Brad Mehldau, kelle *sound*’i tunneb ilmeksimatult ära, ükskõik millist repertuaari ta parasjagu ka ei esita. Sama saab öelda plaadil mängiva trompetisti, viimase “Jazzkaare” ühe peaesineja Ambrose Akinmusire’i ja kontserdil osalenud Matthieu Micheli võrdluses.

Muthspieli plaadi tugevaim osa on paljude arvates nimilugu “Where the River Goes“, mis lõpetas Kumu kontserdi. Kontsert algas aga sellega, et kitarrist tuli üksi lavale ja mängis kaanoni aegadest, mil ta musitseeris koos oma venna Christianiga. Seejärel mängis trio Muthspiel–Vallon–Michel obskuurse pala “Everything Happens to that Dog” 90-ndatest ja alles siis tulid lavale bassist Larry Grenadier ja trummar Jeff Ballard. Huvitava osa kontserdist moodustasidki lood, mis pärinevad varasemast ajast ja millele olid tehtud uued seaded, mitte uue plaadi materjal. Väga värskend

davalt mõjus see, kui palas “Looking for Elba” võttis Muthspiel kätte akustilise kitarrist ja Larry Grenadier poogna ning kogu helipilt muutus täielikult.

Tuleb märkida, et selle koosseisu jaoks oli Kumu kontsert debüüt maailma jazzilavadel. Mingit rabadust polnud tunda ja niivõrd professionaalsete muusikute puhul oleks patt üleüldse sellest rääkida. Ansambel oli eelnevalt ka klubis Philly Joe’s hoolega proovi teinud. Siinkohal meenub trio Chick Corea–Christian McBride–Brian Blade, mis samuti alustas oma turneed Tallinnas, ja siis oli meeste omavahelist laval diskuteerimist ootamatult palju.

Kontserdil mängis olulist rolli ka Mihkel Mälgandi kontrabass. Kevadel laenas ta seda Reid Andersonile ansamblist The Bad Plus ja nüüd Larry Grenadierile. Tõeline meister jääb meistriks ka siis, kui tuleb laenatud pillil mängida. **M**

Tallinna Muusikakeskkooli

kontserdid detsembris

P 2. detsember kell 12 EMTA orelisaal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Pille Trallaviuliõpilased
ja Ardo Västriku tšelloõpilased

P 2. detsember kell 12

Teatri- ja Muusikamuuseum

KLASSIKONTSERT

Esinevad Raeli Florea
viuliõpilased
Sissepääs muuseumipiletiga

P 2. detsember kell 16 EMTA orelisaal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Piret Habaku
klaveriõpilased

P 2. detsember kell 17

Mustpeade maja Valge saal

TMKK SÜMFOONIAORKESTRI KONTSERT

Solistid Triinu Piirsalu (viul) ja Siret Sui (flööt)
Dirigent Jaan Ots
Sissepääs 5 / 3 EUR

R 7. detsember kell 17

Keskraamatukogu saal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Niina Murdvee
viuliõpilased

L 8. detsember kell 12

Keskraamatukogu saal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Marju Rootsi ja Elina
Seegeli klaveriõpilased

L 8. detsember kell 13.30

Teatri- ja Muusikamuuseum

KLASSIKONTSERT

Esinevad Kaido Välja viuliõpilased
ja Kristiina Välja vioolaõpilased
Sissepääs muuseumipiletiga

L 8. detsember kell 17

Maarjamäe lossi suvesaal

KEELPILLIOSAKONNA KONTSERT

E 10. detsember kell 17

Keskraamatukogu saal

Klassikontsert

Esinevad Elo Tepi viuliõpilased

R 14. detsember kell 17

TMKK B-maja II korruse saal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Tiit Joametsa
löökpilliõpilased

R 14. detsember kell 17.30

Keskraamatukogu saal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Ene Metsjärve klaveriõpilased ja
Heili Vaus-Tamme saateklassi õpilased

L 15. detsember kell 12

Keskraamatukogu saal

KAMMERANSAMBLI OSAKONNA KONTSERT

L 15. detsember kell 14

Nõmme Muuseum

KLASSIKONTSERT

Esinevad Külli Kiiveti ja Kristina
Vähi hääleseade õpilased
Sissepääs muuseumipiletiga

P 16. detsember kell 17 EMTA orelisaal

KLASSIKONTSERT

Esinevad Ira Flossi ja
Eike Sild-Neeme klaveriõpilased

E 17. detsember kell 18

Tallinna Metodisti kirik

TMKK jõulukontsert "Üks hetk"

Esinevad 1. klassi koor, mudilaskoor, lastekoor,
poistekoor, kammerkoor, noortekoor,
kitarriorkester, laste keelpilliorkester

LÄHENEVAD PLMF KONTSERDID:

HALDJATE MUUSIKA

5.12 | 11.00 Hageri Rahvamaja saal
12.12 | 12.00 Albu Põhikooli mõisa saal
12.12 | 14.00 Sargvere mõis

Oksana Sinkova (flööt)

Jelena Ossipova (kitarr)

Kavas: Debussy, Piazzolla, Sisask jt

Vaba sissepääs

JÕULUOOTUS

9.12 | 18.00

Kuremaa loss

Pille Lill (sopran)

Oliver Kuusik (tenor)

Piia Paemurru (klaver)

Kavas: Schubert,

Franck, Webber jt

Pilet 3€, kuni 12 a.

vaba sissepääs!

HEATEGEVUSKONTSERT

JÕULUMÖTISKLUS

20.12 | 18.00 Tallinna

Püha Siimeoni ja

Naisprohvet Hanna

Kirik (Ahtri 7)

Pille Lill (sopran)

Aivar Kaseste (tenor)

Andreas Lend (tšello)

Tiina Kärblane (klaver)

Kavas jõulumeeleolus muusika

Kontsert toimub koguduse

laste- ja noorsootöö heaks

Annetused kohapeal

AASTALÕPUKONTSERT

28.12 | 17.00 Tõrva

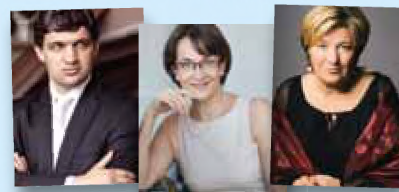
Kirik-Kammersaal

Pavlo Balakin (bass)

Piia Paemurru (klaver)

Kaastegev sopran **Pille Lill**

Kavas: Mozart, Schubert, Adam jt

**XII TALLINNA
TALVEFESTIVAL**

19.–23. VEEBUAR 2019

OKSANA SINKOVA (flööt), **OLGA ZAITSEVA** (sopran), tenorid **OLIVER KUUSIK** ja **MICHAEL HYOKUN HA** (Korea),
pianistid **IRINA ZAHHARENKOVA** ja **RALF TAAL**, **RO ESTONIA** poistekoor, **ESTONIA SELTSI** segakoor,
TALLINNA MUUSIKAKESKKOOLI sümfooniaorkester, dirigent **JAAN OTS**

Huvikool PLMF Academia Nova (Tallinna Südalinna koolis) ootab
aastaringelt muusikahuvilisi ja avab novembris kooristuudio. Info 5114077.

Võtame vastu tellimusi asutuste, ettevõtete ning
eraisikute poolt korraldatavatele sündmustele
muusikalise meeoleolu loomiseks.

KULTUURIMINISTEERIUM

EESTI KULTUURKAPITAL

METAPRINT

EESTI VABARIIK

OVERALL

EESTI VABARIIK

www.plmf.ee | plmf@plmf.ee

FOTO TALLINNEE

Jüri Tallinn.

JÜRI TALLINN (1948–2018)

25. oktoobril lahkus 70-aastasena muusikateadlane, režissöör ja stsenaarist Jüri Tallinn. Jüri Tallinn lõpetas klaveri erialal 1971. aastal Tallinna konservatooriumi (õp Laine Mets), oli ka Eino Tambergi õpilane, aga ei lõpetanud kompositsiooniklassi, vaid sai 1976 TRK diplomi muusikateaduse erialal (töö "Muusikapropaganda massikommunikatsioonivahendites. Valgusmuusika elementide rakendamine televisiooni muusikasaadetes"). 1969. aastast asus ta tööle televisioonis, ETV õpestudio režiosakonna (juhendaja Tõnis Kask) lõpetas ta kiitusega. Režissöörina töötas Tallinn ETV-s 1969–1990, 1982. aastast oli ta samas kunstinõukogu liige. ETV-l oli alates 1979. aastast Kesktelevisiooni ekraanil igakuine pooltunnine muusikasaade "Tallinna muusikapilte". Sari oli üks eeldusi Jüri Tallinna personaalsele kutsumisele muusikarežii konkursile, mis korraldati, et salvestada Moskva olümpiamängude muusikaprogramm – Beethoveni sümfooniad. Selle konkursi võitnud Tallinna režii järgi salvestati Beethoveni 2., 5., 8. ja 9. sümfoonia. Jüri Tallinn on teinud ETV-s üle 200 muusikasaate (sarjades "Eesti interpreedid", "Rahvakunstnikud", "Klaaspärlimäng") ja tegele- nud ka värvimuusika küsimustega. Ta on olnud lektor (videofilmimine ja režii) Tallinna ülikooli Balti filmi- ja meedia- koolis ning Tallinna rahvaülikoolis. Jüri Tallinn oli 1990–1995 AS Elav Teadus juhatuses esimees, 1995–1997 RAS Tallinnfilm direktor, 1997–1999 Eesti Filmi SA juhataja ja 2000–2007 OÜ TTÜ

Süstiste maja tegevdirektor, 2007. aastast Viiking Film OÜ juhatuses esimees ja 2008. aastast meediakonsultant (Soft Sperk Investments).

FOTO SIGRID METS

Stipendiumi laureaadid.

RIHO PÄTSI PREEMIA

24. oktoobril kuulutati välja Riho Pätsi koolimuusika fondi selle aasta laureaadid. Riho Päts oli nii uuendusmeelse pedagoogi, koolimuusikale pühendunud helilooja, muusikateadlase ja oma aja ühe erudeerituma kirjamehena meie koolimuusika liikumise suur algataja ja mitmekülgne arendaja. Riho Pätsi koolimuusika fond tunnustab erilisel silma paistnud muusikaõpetajat, instrumendiõpetajat, heliloojat ning muusikapedagoogika uurijat või koolimuusika edendajat. 2018. aasta laureaadid on Tartu Jaan Poska gümnaasiumi muusikaõpetaja **Kaie Mägimets**, Nõmme muusikakooli puhkpilliõpetaja **Aigar Kostabi**, tuntud lastekoorijuht ning helilooja **Kadri Hunt** ja koolimuusika edendaja ning dirigent **Hirvo Surva**. Laureadi tunnistusega kaasneb ehtekunstnik Jaan Pärna kujundatud hõbemärk ning stipendium.

EESTI ELEKTROONILINE MUUSIKA INGLISMAAL

Novembri keskel tutvustasid Inglismaal oma loomingut Eesti elektroonilise muusika loojad **Hüpnosaurus**, **HAPE**, **DJ Ilmajaam** ja **Cubus Larvik**. Ajavahemikus 15.–18. novembrini toimus neli kontserti Londonis, Bradfordis, Glasgow's ja Manchesteris. Tuuri korraldaja **Iti Teder**i sõnul on projekti

eesmärk edendada Eesti elektroonilise muusika nähtavust rahvusvahelisel areenil. Programm sai hoo sisse tänu Londoni plaadifirma ja üritustesarja Astral Industries rajaja **Ario Farahani** soovile Eestis nähtud artiste Inglismaal tutvustada. Viktor Vinogradov ehk DJ Ilmajaam on juba aastaid Walesi festival "Freerotation" resident-DJ. Esmakordselt sai Inglismaal kuulda Aivar Tõnso projekti "Hüpnosaurus". Elektroonilise muusika helilooja ja helikujundaja Taavi Tulev esitles üksnes oma loomingut *live-techno* projektiga "HAPE". *Ambient*-duo Cubus Larvik (Hendrik Kaljujärvi ja Karl Saks) esitles albumit "Seisund ja Disain", mis põhineb Karl Saks koreograafia soololavastuse helimaterjalil. Karl Saks esines ka tantsulavastusega.

RIGA PIANO

14.–16. oktoobri toimus Riias sealse ajaloolises Väikese gildi saalis VII rahvusvaheline noorte pianistide konkurss "Riga piano". Üritus on iga aastaga osavõtjate ja riikide arvu poolest kasvanud, sel korral esines üheksas vanuserühmas kokku 83 mängijat. Esindatud oli 17 peamiselt Euroopa riiki, aga ka Hiina, Taiwan, Lõuna-Korea. EESTI ÕPILASTE TULEMUSED: Debüüt-galooria (5–6-aastased): **Aleksandra Galushkina** – *grand prix*, **Karina Kostina** – I koht, **Roman Gorbachev** – I koht (TMKK, kõigi õpetaja J. Rostovtseva). Juunioride A-vanuserühm (7–8-aastased): **Mayla Vernik** (Rae HK, õp L. Kaidja) – I koht ja Normunds Leitlandsi auhind, **Lorelei Tahk** (TMKK, õp J. Rostovtseva) – III koht. Juunioride B-vanuserühmas (9–10-aastased) pälvisid diplomid **Nelis Vernik** (Rae HK, õp L. Kaidja), **Grete Allas** (TMKK, õp K. Ratasseppe), **Melita Timoščuka** (TMKK, õp J. Rostovtseva), **Kärt Mikalai** (TMKK, õp K. Ratasseppe). Juunioride C-vanuserühm (11–12-aastased): **Jana Potštarjova** (TMKK, õp M. Jürisson) – I koht ja eripreemia Vītolsi teoste parima esituse eest, **Kadri Meitus** (TMKK, õp J. Rostovtseva) – diplom. Seenioride A-vanuserühm (13–15-aastased): **Theodor Teppo** (TMKK, õp A. Juurikas) – II koht ja eripreemia "Juris ja Regina Lūsis in memoriam" ja Normunds Leitlandsi auhind, **Viola Asoskova** (TMKK, õp J. Rostovtseva) – diplom.

JÕULUMUUSIKA FESTIVAL

Pühadehõnguliselt sätendavad muusikaelamused 28.11.2018 – 6.01.2019

EKSKLUSIIVKONTSERT

K, 28.11.2018 kell 19 • Kadrioru kunstimuuseum, Tallinn

KAVA: "Christmas Pastorale"

ESINEJA: Barokkansambel Les Abbagnati (Belgia)

Imeline barokiaja jõulumuusika (Montéclair, Vivaldi, de Lalande, Charpentier jt), helisev sopran ja barokiaja pillid hõrgus prantsuspärases sädeluses. Koostöös Flandria valitsuse ja Eesti Kunstimuuseumiga.

AVAKONTSERT. ESIMENE ADVENT

L, 1.12.2018 kell 19 • Rootsi-Mihkli kirik, Tallinn

KAVA: "Orelimuusikat jõuluaja alguseks"

ESINEJA: Aivar Sõerd (orel)

Piibetlilise pealkirjaga kontsert on pühendatud orelile kui pillile, mis heliseb peaaegu igas Maarjamaa kirikus. Kaunis orelimuusika juhatab sisse pika jõuluootuse aja. *Vaba annetus jõulufestivali toetuseks*

JÕULUOOTUS. TEINE ADVENT

L, 8.12.2018 kell 18 • Saka mõis, Ida-Virumaa

P, 9.12.2018 kell 18 • Keila-Joa loss Schloss Fall

KAVA: "Jõulud mõisas"

ESINEJAD: Ka Bo Chan (kontratenor) ja barokkansambel Corelli Consort ajastu pillidel

Jõulud ja armastus, küünlasõras salongiõhtud kaunimate mõisate ballisaalides. Südamlik kava barokiaja meistrite kaunikõlalistest jõululugudest ja liigutavatest armastuslauludest pisut müstilise häälelgi kontratenoori esituses mahedakõlaliste barokkpillide saatel.

TRADITSIOONILISED AASTALÕPUKONTSERDID

R, 28.12.2018 kell 19 • Jaani kirik, Tartu

L, 29.12.2018 kell 19 • Jaani kirik, Tallinn

KAVA: "Jõuluangel"

ESINEJAD: Tartu Noortekoor ja Olav Ehala (klaver).

Dirigendid Riho, Markus ja Kadri Leppoja

Kaunist sõrav jõulukontsert, Briteni "Ceremony of Carols" ja Ehala jõululaulud

LÕPPKONTSERDID.

KOLMEKUNINGAPÄEV JA ÕIGEUSU JÕULUD

L, 5.01.2019 kell 18 • Hermanni kindlus, Narva

P, 6.01.2019 kell 18 • Kõltsu mõis, Harjumaa

KAVA: "Perejõulud"

ESINEJA: Lutsojade pereansambel - vokaal, viiul ja akordion

Festivali lõppkontsert on südamlik ja meeleolukas pühadeterivitus, mis on välja kasvanud õdusatest koosmusitsemisest koduseinte vahel. Mis saab veel parem olla selle jagamisest jõuluaja imeliseks lõpetamiseks!

Lisainfo: www.corelli.ee • Piletid **PILETILEVI**, Circle K-s ja võimalusel kohapeal

PÄRT UUSBERG. Choral Music, Volume One. Collegium Musicale, Endrik Üksvärav.

Toccata Classics

Esmasalvestustele rõhuv plaadifirma Toccata Classics on üllitanud järjekordse helikandja eesti muusikaga. Sellel on Pärt Uusbergi koorimuusika ja nagu plaadi pealkirjast näha, on oodata järge. Siinne valik kõlab Collegium Musicale suu läbi Endrik Üksvärava dirigeerimisel ning sisaldab vaimulikke tükke ("Taaveti psalm 121", "Misere-re", "Missa brevis", "Ave Maria", "In Paradisum") vaheldumisi Juhan Liivi tekstidele kirjutatud looduspiltidega. Koor on igati armas, kergelt kodukootust kostab vaid mõnest üksikust soolopupist, aga see on kõomes, sest ettekandes tervikuna on palju soojust ja armastust esitatava vastu. Pärt-kaks tunneb koori kui väljendusvahendit pagana hõõsti ja vallutat har-rastuskoorilauljate südameid muusikalse oopustega, kus noodipilt pole ülearu keeruline, nii et laulja saab selle kõige suurema ihaluse – imeliselt sügava koorikõla ning elamu-se ilusast muusikast – mitte ülemääraselt higistades kätte. Eritiselt paitavad Uusbergi puhul kõrva sügavate helisevate pedaalidega kõlapannood. Heakõlalisuse vaatamata ei mõju ta naiiv-sentimentaalselt, vaid jääb parimaid eesti kooritraditsioone järgides kargelt "põhjamaiseks". Plaat on igale koorilauluhuvilisele ilmselt parim jõulukink, sest Uusbergi muusika meeldib nii siniseile koorilauljatele kui ka välismaiste, nagu näitas väike sorimine muusikatuubis, kust vaatas

vastu hämmastavalt palju eesti keelega püüdlikult rinda pistnud välisesitust. Ja mida meil veel enam soovida on, kui Eesti muusika võimalikult laia levikut! Seega oli ka rahvusvahelise plaadifirma toetus tabamus otse kümnesse.

VIRGE JOAMETS

SAJA LUGU. Erkki Pärnoja.

Made in Baltics

Vaiksed sammud metsas, puudelt tulevad huikeid – ilmselt pärinevad need nümfidelt. See on "Algus" Erkki Pärnoja plaadilt, mis tähistab Eesti sajandaks aastapäevaks val-minud samanimelise lavastuse helimaastikke. Need maastikud on ürgsed ja ajaülesed, ühtaegu jäised ja õhulised. Metsast minnakse välja, mets jääb selja taha. Valgus paistab. "Pagana-maa" avaneb. Ilmselt on tegu võlurite elupaigaga. Mingit bakhanaali nad parasjagu ei pea, aga šamanistlik rituaal võib käia küll. Helid on vaoshoitud, ainult selleks, et kerida üles pinget. "Vihm/Haapsalu" algab nii vaikselt, nagu vihmapiisad aknalaasil oma teid otsivad. Tundub, et rännakul on mindud kohvikusse puhkama. Istunud maha ja jäädud vihmapiiskade lummusesse, tass sooja teed käes. Haapsalu on ilus linn küll, aga kõlapildilt võiks lugu sobida ka näiteks Kalamaja atmosfääri-ga. Kuulda on vanas raudtee-jaamas mööduvat rongi, mis viib tagasi (edasi?) looni "Vana Paganamaa", kus tegutsevad nõiad. Kostub aja rasket ole-mist. "Rabarada" on rõõmsam ja viib hoogsalt loo "Kased" juurde. Ei saa salata, mingi sügava-meelsus on kõigis lugudes,

nagu lendaks vari üle pea. Järelemõtlikku ja edasivaatlikku plaati läbib loomulikult Erkki Pärnoja omane käekiri.

Neile, kes käisid "Saja lugu" Noblessneri sadamas vaatamas-kuulamas, ei tule selle plaadi muusika üllatusena, nagu ka neile, kes on tuttavad Islandi muusikale omase *vibe*'iga. Selles muusikas saab olla kodus.

"Kase" juures saab puhata. Väga isamaaline tõepoolest: "Üks kask meil kasvas õues..."

Edasi sillerdame palasse "Tagula", kus kuulame sireenide huikeid. See on nagu leelotamine abstraktses keeles. "Ranna l" juures pole kindel, kas sellel rannal istutakse või kõnnitakse. Pigem hõljutakse ja seistakse (õhus). Isegi "Tumedamad lained" on pigem haprad, õhulised. Paberõhukeste helide sulnis voog haarab sind oma embusse. Mingit pidulikust on selles, äkki isegi kahjutunnet? "Vaos" algab kikivarvul kõndimisega. Silme ette tulevad pimedad tänavad, märg asfalt, hommikul jala koju minemine. Aegamööda hakkab paistma autotulesid, minnakse tööle. Ehkki "Saja lugu" sellist pilti ei edasta, võib see tekkida kuulaja peas. Loo teises pooles saab võitu helgus, kojujõudmine, taaskohtumine. "Epiloog" on vaikne ja meditatiivne, justkui saaksime osa puhtast vaikusest (kui muusika puhul võiks see kõlada positiivse noodina, sest mõtlen seda suure komplimen-dina). Samm paradiisi poole, jalutuskäik lõppevas öös, vastu hommikule.

Kogu see maastik, millest helides läbi rändame, on kirjas lugude pealkirjades. See on väga ilus plaat. Kui eestlust ja eestlaseks olemist ning Eesti loodust on võimalik muusikas, eriti instrumentaalpalade järg-nevuses edastada ja kajas-tada, siis paremat teostust ei kujutakski ette. Veel jääb plaadi kulgemisest kumama mõte, et kõik oluline ei saa kunagi olla sprint, vaid alati maraton.

LIIS KOGER
kunstnik

WHEN SILENCE FALLS. Merje Kägu Ensemble.

Losen Records

Mõningaid asju öeldakse vaikselt, aga väga täpselt. Kitarrist Merje Kägu valdab seda kunsti veatult. Plaat on klassika ja jazzi orgaaniline sulam, mille fluidum lubab uskuda, et see mahukas ja hoolas töö on sündinud justkui vaevatult. Midagi ei ole üle, miski ei tüki peale. Lihtsus. Meloodilisus. Delikaatus. Nõnda jääb kuulajale ruumi sisepeegelduseks, iseendaga olemiseks. Plaat ei peluta nõudlikku kuulajat ega ka klassika- või jazzipõlgurit, ehk vaid neid, keda melanhoolne ilu võib liialt hinge lähedalt kriimustada. Norra plaadifirma tiiva all ilmunud albumil teostub see, mida autor ka vahelehel lubab – alandlik inimlikkuse portree, täiusliku ebatäiuse ilu. Puudub noorte ja agaratele muusikutele sageli omane ebaterve eneseipiitsutus ja mingi nähtamatu vastase ületrumpamine. Ollakse. Ja ollakse koos.

Rahvusvaheline seitsmik, mille koosseisu kuuluvad peale Kägu veel kontrabassimängija Anders Jormin, trummar Jesse Ojajärvi, viulimängija ja laulja Åsa B. Johansson, tšellist Leonor Palazzo, flötist Marina Cyrino ning oboe- ja inglissarvemängija Blanca Sans Ballart, on ilmselgelt kokku kutsutud mitte pelgalt hea käsitööosuse, vaid mingi kattuva inimlikuomaduse ajel. Kultuuritaustalt väga laialt trajektooril liiklev rühm – maailmateljel Brasiiliast Belgiani ja Rootsist Eestini – on oma vaimulaadilt ja seisundilt homogeenne. Kulgemine on nii märkamatu, et ei täheldagi, kust jookseb seade, kust improvi-

satsiooni piir. Kägu tunnistusel oligi tegemist sooviga luua tervikteos, kuid anda samal ajal igale instrumendile ja mängijale ruumi. Kuid üle kõige on püüd jõuda inimeseni, et kuulajal hakkaks parem. Kui valida vaid üks, tervet kauamängivat kandev sõna, võiks selleks olla häälestumine. Rahutu sajandi taustsüsteemis on see maailmaparandajalik sõrmkübaratäis rahu igati teretunud.

MAIAN KÄRMAS

Raadio Tallinna toimetaja

JUHAN LIIV – LAULUD. Eva Mitreikina.

Juhan Liivi muuseum

Luuleklassika austajate riulisse on lisandunud uus audioraamat viisistest Juhan Liivi tekstidega. Liivi luuletused on läbi aegade andnud heliloojatele-interpretidele ainet, Ernesaksast Vitamiinini, Kapist Rannapini. Hiljutistel üllitistel on Liivi luulet kasutanud näiteks Kago, Põhja Konn ja loomulikult kollektiiv Juhan oma samanimelisel albumil.

Sedapuhku on tegemist Varnja küla tuntud lauliku Eva Mitreikina interpretatsiooniga. Minimalistlik, melanhooliast tulvil teos, salvestet säälsamas kirjaniku sünnikodu lähistel neljarealise kassetmakiga, on just hingedeaga sobiv kuulamine, meenutamaks sada viis aastat tagasi siit ilmast lahkunud kõigi aegade suurimat Eesti luuletajat.

Viisteist luuletust, alustuseks "Muusika", lõpetuseks "Lumehelbeke" – Eva laul, saateks kitarr, ukulele, ajahamba poolt prepareeritud klaver, pikkvile, akordkannel,

hiuu kannel, *flexaton*, monokord ning suupill. Kõlab *beatbox* ja räpp *à la* Naised Kõõgis ("Vormidesse!"), Liivi esimene trükis ilmunud luuletus "Mai hommik" saab ette kantud kitarr ja konnakooriga saatel. Veel on plaadil helisev-tilisev "Ta endata", sugereeriv-intensiivne "Omakasu I", pilkavalt irooniline "Omakasu II", pillisaateta deklamatsioon "Meeled", painajalik "Mis ju vahib"... Õrnad meloodiad, kohatine monotoonsus, veidi veniv makilint, kohendamata intonatsioon, hõre saatestruktuur – heliplaat nagu Eesti sügistalv.

Luuleviiside kuulamise taustal on kindlasti hariv lugeda ümbrisevihikust Jüri Talveti saatesõna Juhan Liivi luulekogule "Lumi tuiskab, mina laulan".

MEELIS HAINSOO

muusik

VEEMAAL.

Karl Petti.

Kruuk

Multifunktsionaalse muusiku Karl Petti debüüt-sooloalbumit sissejuhatavat "Drive" algab nagu Tartu levimuusikapäevade kontsertsalvestus aastast 1987. Kerge on ette kujutada laval ennastunustavalt intellektuaalset progerocki keevitavat kooslust, kitarrid läikimas, juuksetukad silmil ja teksad pingul. Vahepeal tundub, nagu keeraks keegi valjemaks telesa, kust tuleb parajasti Sojuzmult-filmi klassikalise "Kolmanda planeedi saladuse" Aleksandr Zatsepini analoogsüntesaatoritega esitatud *soundtrack*. Kui rääkida eklektikast muusikas, siis see 42-minutine plaat on selle ilmekas illustratsioon.

Karl Petti on viimase neljateistkümnede aasta jooksul olnud seotud õige paljude vähetuntud kollektiividega nagu Animal Drama, Lahesõda ja Fluidum, aga ka veidi rohkem tähelepanu saanud kooslustega Cirkl, Argo Vals Band, vonKuusk ja Talamak. Otsiva hingena on Petti teinud peatusi päris mitme stiili juures ja polegi imestada, kui nendest on lisaks nimetatud proge-*fusion*'ile "Veemaal" kaasa ununud meeldivas koguses elektroonikat, poppi ja souli ning isegi kammerlikku neoklassikat. Lisaks Pettile (kitarr, programmeerimine ja laul) teevad kaasa Argo Vals, Kirke Karja, Hans Kurvits, Indrek Mällo, Laura Lindpere, Villu Talsi ja Jack Vallinder.

"Veemaal" ei ole sukeldunud sügava intellektuaalsuse raskesti jälgitavatesse sügavikesse, vaid hõljub hapnikurikas vees, mis on üsna sillerdav ja värvi muutev, aga mitte seisev. Voolaval veel on muidugi palju häid omadusi. Ma olen ikka mõelnud, et mõni artist võiks teha umbes tosina palaga albumi, kus iga lugu on täiesti erinevas stiilis. Mingis mõttes on "Veemaal" Karl Petti varasema loomingu ja eelnevate kollektiivide loomingu kogumik. Nii et sisuliselt on tegemist debüüt-plaadiga, mis on ühtlasi *best of*. Album on otsast lõpuni igati sümpaatne, kuigi mingil hetkel võib hakata ootama rahutu eklektika asemel teatavat stabiilsust või veidi julgemat, konkreetsemat avaldust. Mitte et eklektika võlusid alahinnata tuleks.

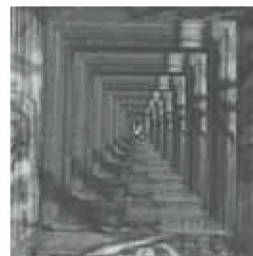
MARGUS HAAV

kultuuriajakirjanik

KURADI SAAR.

951560 Records DK2

Incognito on moes, olgu kapuutsiga või ilma. Ent isegi Nublu on paljastatud (ei olnudki too Jaan Rannapi mõmivuse tuletõrjekoer, nimekaim hoopis). Mõni aeg tagasi kergitati saladusloori ka "saladuslikult saarelt" ja on selgunud, et Eesti

rockiskeene salapärased uued tulijad on hoopis vanad olijad. Ingliskeelsetest prominentsetest "neptuunielefantidest" on saanud maakeelsed "kuradi-saarlased". Jah, ansamblist Elephants From Neptune tuntud Robert Linna, Markko Reinberg, Rain Joon ja Jon Mikiver on juurte juurde tagasi pöranud. Nad ise on kirjeldanud: "Kuradi Saar on nagu unenägu maailmast, kus ookeanid möllavad, välke püütakse palja käega ja kella ei vaadata. See on midagi, mis ehk tõukaks ka teisi vahel turvalisest mugavusest välja ja kuradi saarele minema."

Plaadi üheksa pala on tubli panus Eesti rockmuusikasse. Ei häbeneta eesti keeles laulda – saab küll ka emakeeles rokkida! Ansambli esiksingel on "Vapustav maailm", välja on antud ka videosingel, minimalistlik "Valel on kaunid jalad". Ja otse loomulikult sobib selline muusika kõige paremini vinüülplaadi päält kuulamiseks.

Kuradi Saare muusika on puhas rockiküte, mille kokkumängul ja toonimisel on kõrva peal hoidnud kvaliteetmehed Martin Kikas ja Lauri Liivak. Juba avalugu "Punane saar" rullib täiega, loob lubava alguse tervele albumile. Rockisõbrast kuulaja ei pea pettuma. A on palju põnevaid *sound'e*, raudseid riffe, vinjettideks mitmehälne vokaal. Tõsi, teinekord peab massiivsemate helilaviinide ajal küll sõnade mõistmiseks kõrvu kikitama. Nii see "Maa keerleb", kuni tuleb "Eesti muld ja eesti muda"... Ja siis, pläraki, akustilis-psühheedeelne "Majapidu" koos tõdemusega, et iga pidu ükskord saab otsa. Aga – tants kestab veel?

MEELIS HAINSOO

G. OTSA NIM. TALLINNA MUUSIKAKOOLI KONTSERDID

DETSEMBERIS

N 6.12 kell 12

Tammsaare ärimaja Daily
restoran

LÖUNAMUUSIKA

Esinevad Monika Väliste (flööt)
ja Arty Tamme (kitarr)

K 12. 12 kell 18.30

Otsa kooli saal

**RÜTMIMUUSIKA
LAULUOSAKONNA
JÕULUKONTSERT**

E 10.12 kell 19

Tallinna Lauluväljaku klaassaal

**JÕULUKONTSERT
“JÕULUPUU”**

Esinevad sümfooniaorkester
(dirigent Ingrid Roose),
puhkpilliorkester
(dirigent Sirly Illak-Oluvere),
solistid ja ansamblid

N 13.12 kell 12

Tammsaare ärimaja Daily
restoran

LÖUNAMUUSIKA

Esinevad Ivonna-Ly Pachel (laul)
ja Meeliann Kosk (kitarr)

T 11.12 kell 18

Tallinna Keskraamatukogu saal

**PUHKPILLI OSAKONNA
JÕULUKONTSERT**

N 13.12 kell 12.30

Tallinna Jaani kirik

LÖUNAMUUSIKA

Esinevad oreli eriala õpilased

T 11.12 kell 20

Jazziklubi Philly Joe's

**RÜTMIMUUSIKA SUUNA
JÕULUKONTSERT**

N 20.12 kell 12

Tammsaare ärimaja Daily
restoran

LÖUNAMUUSIKA

Esinevad Ivonna-Ly Pachel (laul)
ja Meeliann Kosk (kitarr)

Eesti Interpreetide konkurss

2018

puhk- pillidele

9.–14. detsember

I VOOR

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias

9. detsember

12.00 – FLÖÖT (Orelisaal) ja TROMPET (Kammersaal)

17.00 – OBOE (Orelisaal)

19.00 – FAGOTT (Orelisaal)

10. detsember

10.00 – KLARNET (Orelisaal)

11.00 – METSASARV (Kammersaal)

14.00 – TROMBOON (Kammersaal)

17.00 – SAKSOFON (Orelisaal) ja TUUBA
(Kammersaal)

II VOOR

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias

11. detsember

11.00 – FLÖÖT (Orelisaal) ja TROMPET (Kammersaal)

15.00 – OBOE (Orelisaal)

17.00 – FAGOTT (Orelisaal)

12. detsember

11.00 – KLARNET (Orelisaal) ja METSASARV
(Kammersaal)

14.00 – TROMBOON (Kammersaal)

15.00 – SAKSOFON (Orelisaal)

16.00 – TUUBA (Kammersaal)

GRAND PRIX voor

14. detsembril 19.00 Estonia Kontserdisaalis
ERSO, dirigent Toomas Vavilov

